

Filosofický a etický rozměr sociální pedagogiky jako životní pomoci

Andrea Šimečková

Bakalářská práce
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Andrea Šimečková**
Osobní číslo: **H120194**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Filosofický a etický rozměr sociální pedagogiky jako životní pomoci**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti filosofie, etiky a sociální pedagogiky jako životní pomoci.
Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.
Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ANZENBACHER, Arno. Úvod do filosofie. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-804-X.

BAKOŠOVÁ, Zlatica. Sociálna pedagogika jako životná pomoc. Bratislava: Univerzita Komenského, 2011. ISBN 9788096994403.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

NOVÁK, Stanislav. Zásady života. Praha: Řád, 1992.

SIRE, James W. Za novými světy: Průvodce světovými názory. Praha: Návrat, 1993. ISBN 80-85495-17-1.

SOUSEDÍK, Stanislav. Svoboda a lidská práva. Praha: Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7429-036-7.

ŠIMEČKOVÁ, Andrea. Etické otázky každého dne (příručka pro lektory). Zlín: Centrum pro rodinu Zlín, 2013.

ZOLLER, Eva. Učíme děti ptát se a přemýšlet. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0096-3.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

23. ledna 2015

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2015

Ve Zlíně dne 23. ledna 2015

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 30. 4. 2015

Andrew

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevyjádřeně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

- (2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*
- (3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3;

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídáne k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce rozebírá vztah filosofie, etiky a sociální pedagogiky. Snaží se ukázat, že pokud rodiče, učitelé a vychovatelé nepomohou dětem a mládeži postavit život na pravdivý a pevný filosofický základ, stojí i etická pravidla pro jejich dobrý život na nespolehlivém a měnícím se podloží. Práce ukazuje možnosti posouzení základních světových názorů ve vztahu k jejich pravděpodobnosti a hledání nejlepšího možného vysvětlení. Dále rozebírá staletími prověřená pravidla dobrého života a snaží se nastínit možnosti rodičů, jak pomoci dětem hledat filosofický a etický základ pro život a z toho vyplývající životní orientaci a cíle do budoucnosti. V praktické části hledá práce souvislost mezi zastávaným životním přesvědčením/světovým názorem a soudržností rodiny, ochotou pracovat na sobě, založit manželství a vychovávat děti.

Klíčová slova: filosofie, etika, sociální pedagogika, životní pomoc, světový názor, manželství, rodina, výchova dětí

ABSTRACT

This Bachelor work analyses the relations among philosophy, ethic and social pedagogy. It tries to prove that moral philosophy aimed at the children's and the young's good life is based on unreliable and inconstant foundation unless the parents, teachers and educators help them to base their life on the true and unshakeable foundation. The work makes a judgement about basic world view in the relation with their probability as well as searching of the best possible explanation. Hereafter it analyses centuries' veriflicated rules of good life and tries to adumbrate the possibilities of parents how to help their children to find philosophical and ethic foundation of life resulting in aim in life and orientation in the future. In the practical part this Bachelor work searches for the connection between taken world views and cohesiveness of family, willingness to improve one's behaviour and manners, set up home and educate children.

Keywords: philosophy, ethics, social pedagogy, life help, world view, marriage, family, education of children

Poděkování:

Chtěla bych poděkovat především panu doc. PhDr. Mgr. Jaroslavu Balvínovi, CSc. za inspiraci, cenné rady a podněty, trpělivost a ochotnou spolupráci po celou dobu vytváření méj bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat mému manželu Pavlovi za lásku a podporu i všem našim dětem a jejich rodinám za inspiraci a povzbuzení.

Děkuji svým rodičům, kteří nás učili hledat pravdu a poznávat Boha i krásu jeho řádu, a své sestře a její rodině za přátelství a povzbuzení.

Děkuji všem, kteří vyplnili dotazníky a tak mi umožnili provést tento výzkum.

Nejvíce děkuji Bohu – dárci pravdy, krásy a dobra.

Motto:

Světlo, za kterým jdeme, ozařuje celou naši cestu.

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM A ZÁKLADNÍM POJMŮM	12
1.1 O STAVU VÝZKUMU ZVOLENÉHO TÉMATU V DOMÁCÍ A ZAHRANIČNÍ LITERATUŘE	12
1.1.1 O stavu výzkumu zvoleného tématu v domácí (české i slovenské) literatuře	15
1.1.2 O stavu výzkumu zvoleného tématu v zahraniční literatuře	17
1.2 VZTAH TÉMATU K SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE.....	20
1.3 K ZÁKLADNÍM POJMŮM.....	24
2 FILOSOFIE, ETIKA A ŽIVOTNÍ POMOC	29
2.1 FILOSOFIE A VLIV NA RODINU.....	30
2.1.1 Platónův trojúhelník – pomůcka k přemýšlení.....	30
2.1.2 Světové názory a jejich odpovědi na tři vrcholy trojúhelníku	32
2.1.3 Hledání světového názoru bez vnitřních rozporů.....	40
2.1.3.1 Hledání na základě rozumu – filosofie, věda, historie.....	40
2.1.3.2 Hledání na základě vůle – pravidla pro život	46
2.1.3.3 Hledání na základě citu (srdce) – smysl života a poslední cíl	48
2.1.3.4 Našli jsme správnou odpověď?.....	49
2.1.4 Vliv různých světových názorů na společnost a rodinu	51
2.1.4.1 Je možné být dobrým člověkem bez Boha?.....	52
2.1.5 Jak mohou rodiče pomoci svým dětem	53
2.1.5.1 Jak vést děti k hledání pravdy.....	53
2.1.5.2 Specifika rozhovorů s dospívajícími.....	57
2.1.5.3 Rozdělení hranic a práce s nimi při výchově dětí.....	58
2.1.5.4 Základní body pro nalezení nejlepšího světového názoru	59
2.1.5.5 Žirafa – příklad povrchního hodnocení faktů	61
2.1.6 Co říká současná filosofie o možnosti poznání Boha?.....	65
2.2 ETIKA A JEJÍ VÝZNAM PRO RODINU	66
2.2.1 Přirozený zákon, lidská práva a povinnosti.....	66
2.2.2 Platónův trojúhelník z pohledu etiky	69
2.2.3 Svědomí člověka	70
2.2.4 Svoboda – nutná podmínka smysluplného jednání	71
2.2.5 Hodnoty versus ctnosti	72
2.2.6 Pravidla dobrého života.....	76
2.2.7 Význam etiky pro rodinu	78
2.2.7.1 Srovnání dvou kultur a následky těchto přístupů.....	79
2.2.7.2 Praktický dopad světového názoru na život jednotlivců, rodin i společnosti	80
3 ŽIVOTNÍ ORIENTACE A CÍLE DO BUDOUCNOSTI	82
3.1 VÝCHODISKA DALŠÍ CESTY	82
3.1.1 Platónský trojúhelník z pohledu smyslu života a životních cílů.....	82
3.1.2 Dovedení světového názoru do důsledků.....	84
3.2 ZÁKLAD PRO CESTU DO BUDOUCNOSTI.....	86
3.2.1 Čas a jak ho využít	86

3.2.2	Rozhodování	88
3.2.3	Osobnost.....	89
3.3	SMYSL ŽIVOTA, KTERÝ STOJÍ ZA TO	90
3.3.1	Roviny smyslu života	90
3.3.2	Hledání štěstí	91
3.3.3	Nejlepší cíl a jak jej dosáhnout	91
II	PRAKTICKÁ ČÁST	92
4	METODOLOGIE – SVĚTOVÝ NÁZOR A RODINNÉ HODNOTY	93
4.1	ÚDAJE O VÝZKUMU	93
4.1.1	Téma výzkumu	93
4.1.2	Výzkumný problém.....	93
4.1.3	Cíl výzkumu	93
4.1.4	Hypotézy	94
4.1.5	Výzkumný soubor a způsob jeho výběru	94
4.1.6	Dotazník	94
4.2	HODNOCENÍ A SROVNÁNÍ	95
4.2.1	Počet respondentů, rodinný stav	95
4.2.2	Rozdělení na muže (chlapce) a ženy (děvčata)	95
4.2.3	Rozdělení podle věku	96
4.2.4	Orientační rodiny respondentů	96
4.2.5	Počet sourozenců.....	97
4.2.6	Vztahy s prarodiči	97
4.2.7	Čas s rodiči	98
4.2.8	Hodnocení vztahu s rodiči a sourozenci.....	100
4.2.9	Životní cíle	103
4.2.10	Profese.....	105
4.2.11	Charakter	105
4.2.12	Partnerské vztahy	107
4.2.13	Rodina a děti	113
4.2.14	Koníčky a bydlení	115
4.2.15	Světový názor	115
4.3	ZÁVĚRY, SHRNUÍ A DOPORUČENÍ PRO PRAXI	123
	ZÁVĚR	124
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	125
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	128
	SEZNAM OBRÁZKŮ	129
	SEZNAM TABULEK.....	130
	SEZNAM GRAFŮ	131
	SEZNAM PŘÍLOH.....	132

ÚVOD

Odedávna lidé hledali odpověď na nejdůležitější otázky: Proč žiji? Jaký smysl má můj život? Jak je možné něco poznat? Jaké je nejvyšší dobro, o které mám usilovat? Kam nasměrovat svůj život? Kdo by měl určovat zásady, podle kterých se mám řídit? Je důležité přemýšlet nad těmito otázkami, protože podle toho, jak na ně odpovídáme, se odvíjí náš život.

Je významnou úlohou rodičů, učitelů a vychovatelů, aby dětem a mladým lidem, kteří jsou jim svěřeni, pomáhali klást si tyto otázky a hledat odpovědi. Nestačí stanovovat stále nová pravidla, aby mladí žili „dobře“ (a co vlastně znamená „dobře“?), pokud jim jejich vychovatelé nepomohou argumentačně zdůvodnit filosofická východiska a z nich vycházející etické zásady pro jejich život.

Sociální pedagogika chce pomoci druhým k dobrému životu. Zabývá se jak pomocí těm, kteří se už dostali do nějaké těžké životní situace, aby se jejich situace zlepšila, tak také pomocí a podporou dětem a mladým lidem při formování jejich osobnosti i manželům a rodičům při plnění jejich úlohy – chce tedy pomoci fungujícím rodinám, aby nepřestaly být rodinami fungujícími, a mladým lidem, aby se stali zralými osobnostmi a jednou také dokázali založit dobré funkční rodiny.

Tento obor hodně souvisí s filosofií a s etikou. Sociální pedagog potřebuje filosofii – musí hledat pravdu o životě, o světě, o člověku; mít jasný základ pro svůj život, jestliže chce vést další lidi, a vést také svoje svěřence k tomuto hledání. Zároveň potřebuje etiku – učí přece svoje žáky, co je dobré a co je zlé, jak se mají správně rozhodovat, jaké jsou zákonitosti dobrého života. To všechno souvisí s tím, jaký cíl chceme dát svému životu; podle toho volíme směr a podnikáme potřebné kroky k uskutečnění svých dílčích cílů i svého cíle základního. A toto také má předávat učitel svým žákům.

V této bakalářské práci rozebíráme filosofická a z nich vyplývající etická východiska pro pomoc dětem, mládeži, rodičům a celým rodinám, včetně návodu pro zodpovězení vlastních otázek při výběru světového názoru a směrnic pro vlastní život.

V praktické části se bakalářská práce zabývá souvislostí mezi jasným a uceleným názorem na podstatu světa a člověka s jejich metafyzickým základem u jednotlivých respondentů a soudržností jejich rodin, etickými zásadami, podle nichž žijí, a jejich plány na založení vlastní rodiny (u svobodných) či životem v manželství a způsobem vedení svých dětí (u manželů a rodičů).

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM A ZÁKLADNÍM POJMŮM

První kapitolu začneme několika citáty filosofů o filosofii, jejích úkolech i jejích možnostech a omezeních. Poté navážeme základními postřehy o „praktické filosofii“ – tedy etice.

Dále probereme nejvýznamnější autory, kteří se zvoleným tématem zabývají, nejprve domácí (české i slovenské), poté zahraniční.

V další části se zaměříme na vztah tématu k sociální pedagogice a na úkoly sociální pedagogiky jako pomoci k dobrému životu.

Poslední část tvoří přehled základních pojmů, které se v této práci vyskytují.

1.1 O stavu výzkumu zvoleného tématu v domácí a zahraniční literatuře

Zvolené téma je natolik obsáhlé, že zabírá v podstatě celou známou historii lidstva.

Filosofie a etika provázejí lidský život odedávna. Filosofie se snaží poznat pravdu o světě, životě a vlastní osobě, etika pak určuje zásady a směrnice, jak žít. A tím jsou také ovlivněny směr a cíle konkrétního člověka do budoucna.

Několik vyjádření filosofů o úkolech filosofie:

Platón ve své *Ústavě* říká, že filosofové jsou schopni pochopit to, co zůstává vždy neměnné. Touží po poznání, kterým se jim může zjevit něco z toho bytí, které zůstává vždy nedotknuté vznikáním a zanikáním. Nezůstávají při množství jevů pokládaných za existující, ale jdou k podstatě každé věci, přibližují se k pravému jsovcu. (Anzenbacher, 2004, s. 35)

Aristotelés v *Metafyzice* mluví o vědě, jež má vědeckost v nejvyšší míře, první a nejdůležitější vědě, tj. vědě o tom, co je nejvyšším předmětem vědění – tedy to, co je první a příčinou všeho, skrze toto se pak poznává všechno ostatní; tato věda také poznává, kvůli čemu máme všechno zařizovat a konat a co je nejlepší. (Anzenbacher, 2004, s. 35)

Tomáš Akvinský v *Contra gentiles* píše, že v tom, co uvádíme o Bohu, jsou dva druhy pravdy. Některé z pravdivých údajů o Bohu není možno poznat rozumem, např. že Bůh je trojjediný, ale jiné rozumem možné poznat je – to, že Bůh existuje, že je jeden a další věci, ke kterým filosofové došli vedeni světlem přirozeného rozumu. (Anzenbacher, 2004, s. 35)

René Descartes (*Principia*) vysvětluje filosofii jako snahu o moudrost, což znamená „*dokonalé vědění o všech věcech, které člověk může poznat, aby měl orientaci pro svůj život, také aby si uchoval zdraví a vynalézal všechna umění*“. K tomu je nutné začít odvozovat z prvních příčin, totiž principů. O nich platí dvě podmínky – za prvé jsou jasné a zřejmé, takže lidský duch nemůže při pozorném uvažování o jejich pravdivosti pochybovat, a za druhé že poznání ostatních věcí na nich závisí (tzn., že můžeme poznat principy bez ostatních věcí, ne ostatní věci bez principů). Podle Descarta jde tedy o to snažit se odvodit z těchto principů poznání věcí, které na nich závisejí, a to tak, že v celé řadě odvozování není nic, co by nebylo zcela jasné. (Anzenbacher, 2004, s. 36)

Podle Immanuela Kanta (AA) je filosofie idea dokonalé moudrosti, která nám ukazuje poslední cíl lidského rozumu, jemuž jsou podřízeny všechny ostatní cíle. K tomu je nutno mít jednak dostačující zásobu rozumových poznatků, jednak jejich systematickou souvislost (spojení v ideji celku). Oblast filosofie lze charakterizovat otázkami: 1. Co mohu vědět? (na tuto otázku odpovídá metafyzika). 2. Co mám konat? (odpovídá etika). 3. V co smím doufat? (náboženství). 4. Co je člověk? (antropologie). (Anzenbacher, 2004, s. 36)

Johann Gottlieb Fichte v *Úvodu do vědosloví* píše, že volba toho, jakou filosofii si kdo zvolí, záleží na tom, jaký je člověk – filosofický systém podle něj není mrtvé nářadí, ale je oživen duchem člověka. Malátný, ochablý či samolibý člověk se tak nemůže pozdvihnout k idealismu. K filosofii je nutno se narodit, být vychováván a vychovávat sám sebe. Proto si slibuje více od mladých než od dospělých hotových mužů. (Anzenbacher, 2004, s. 37)

Georg W. F. Hegel se domnívá, že filosofie je svou dobou v myšlenkách pochopenou a že je pošetilostí myslet si, že nějaká filosofie překračuje přítomný svět, jako by člověk překročil svou dobu. (Anzenbacher, 2004, s. 37)

Karl Marx mluví o tom, že proletariát je materiální zbraní filosofie a filosofie je duchovní zbraní proletariátu, a jakmile „blesk myšlenky zasáhne tuto naivní národní půdu, uskuteční se emancipace Němců v lidi“. (Anzenbacher, 2004, s. 37)

Ludwig Wittgenstein uvádí, že cílem filosofie je logické vyjasňování a přesné vymezení myšlenek, které jsou jinak jakoby zakalené a mlhavé. (Anzenbacher, 2004, s. 38)

Podle Martina Heideggera filosofovat znamená uvádět do chodu metafyziku, v níž filosofie přichází k sobě samé a ke svým výslovným úkolům. K tomu je podle něj nutný jakýsi „skok“ vlastní existence do základních možností pobytu v celku. Základní otázkou metafyziky je: proč je vůbec jsoouco a ne spíše nic? (Anzenbacher, 2004, s. 38)

Karl Jaspers vidí smysl filosofie v postihnutí skutečnosti v jejím původu a uchopení v myšlenkách, ve vnitřním jednání, otevírat se pro daleké horizonty toho, co nás obklopuje, v milujícím zápase se odvažovat komunikace od člověka k člověku pomocí každého smyslu pravdy, trpělivě a nepřetržitě udržovat rozum v bdělosti před tím, co je nejvíce cizí, a před tím, co selhává. Podle něj je tedy filosofie tím, co soustřeďuje, čím se člověk stává sám sebou tím, že se stává účastným skutečnosti. (Anzenbacher, 2004, s. 38)

Karl Popper říká, že všichni lidé mají nějakou filosofii, ať už to vědí nebo ne. Možná nemá valnou cenu, ale její vliv na myšlení a jednání člověka je často přímo katastrofální. Proto je nutné své filosofie kriticky zkoumat, a to je podle něj úloha filosofie. Každý má také svou teorii poznání, kde základní otázka zní: můžeme vůbec něco vědět? Na pesimismus Popper odpovídá, že se k pravdě můžeme přiblížit; na optimismus odpovídá, že jisté vědění je nám odepřeno – tedy naše vědění je podle něj kritické uhadování, síť hypotéz, tkáň domněnek. (Anzenbacher, 2004, s. 38 – 39)

Vidíme, že mnohé filosofické systémy a mnohé výroky filosofů si protirečí; přesto však nemůžeme filosofii odložit, protože její otázky jsou zároveň otázkami života, kterým se nikdo z nás nevyhne. Snad bychom mohli hodnotit filosofické systémy podle toho, nakolik odpovídají skutečnosti, a podle toho, jaké jsou jejich praktické dopady, protože „strom se pozná po ovoci“ (viz např. výše uvedený Marxův citát a jeho aplikace v historii).

Etika jako filosofická disciplína pochází od Aristotela – ten rozlišuje v lidské činnosti činnost teoretickou (poznání), praktickou (jednání) a tvořivou (dělání, zhotovování). V etice jde o činnost praktickou – etika je tedy praktická filosofie.

Lidskému jednání je vlastní mít určitou hodnotu – na tomto základě tedy mluvíme o jednání morálním nebo nemorálním, mravném nebo nemravném (morálka – soulad se svědomím, mravnost – obsahový aspekt). (Anzenbacher, 2004, s. 269)

Klasická filosofie zná dva základní výkony lidského ducha – poznání a chtění. V obou těchto základních výkonech lidské bytí odhalilo svět v celku: poznání odhalilo svět jako souhrn poznatelného („pravdivého“), chtění odhalilo svět jako soubor žádoucích možností („dobra“). Oba tyto výkony jsou navzájem propojené a podmíněné; o to jde v problému teorie a praxe, poznání a chtění. Vůle bytostně směřuje k dobru, sebeuskutečnění, ke smyslu; Platón mluvil o ideji dobra, Aristotelés o blahu, o něž všichni usilují. Vůle však nemůže sama sebe určovat; potřebuje pohnutku, motiv – a ten dostává skrze poznání. Potom smě-

řuje k určitým možnostem v prostoru dobra vůbec, aby je realizovala. (Anzenbacher, 2004, s. 270 – 271)

Platón spolu se Sókratem obrátili pozornost filosofů od úvah o světě k otázkám o člověku a společnosti. Ústředními tématy pro ně jsou rozdíl mezi skutečným poznáním a pouhým míněním, ctnost a možnost výchovy ke ctnosti, spravedlivé a zároveň trvalé uspořádání obce a dobro jako konečný cíl člověka i obce.

Platón jako první formuloval čtyři základní (stěžejní) ctnosti spravedlnost, moudrost, odvahu a umírněnost – někdy se nazývají kardinální podle latinského slova označujícího veřeje. Všechny ostatní ctnosti jsou na nich jakoby „zavěšeny“. (Kreeft, 2013, s. 51)

Platón se ve své *Ústavě* (řecky πολιτεία, latinsky *De republica*), napsané kolem roku 370 př. n. l., zamýšlí nad spravedlností na úrovni jedince i státu; její základní ideje nepozbyly nic ze své aktuálnosti (žádná dvojí měřítko, spravedlnost jako harmonie, moudrost jako pochopení, odvaha jako nefyzická vlastnost, umírněnost oproti materialismu, soulad mezi třemi ctnostmi a třemi částmi duše; skutečnost, že spravedlnost vede ke štěstí jedinců a společnosti a je i výnosnější než bezpráví; a nakonec rozumné vysvětlování a přesvědčování spíše než síla). (Kreeft, 2013, s. 54 – 55)

1.1.1 O stavu výzkumu zvoleného tématu v domácí (české i slovenské) literatuře

Zlatica Bakošová ve své knize *Sociální pedagogika ako životná pomoc* poukazuje na pomáhající (helperský) charakter sociální pedagogiky. Kromě teoretických přístupů zde předkládá koncepci sociální pedagogiky jako životní pomoci podloženou výsledky výzkumných zjištění, sekundární analýzou výzkumů, příklady případových studií z praxe a zkušenostmi ze zahraničních studijních pobytů. (Bakošová, 2005)

Jaroslav Balvín se v knize *Filozofie výchovy a metody výuky romského žáka* zaměřuje na spojení metodiky vyučování a filozofie výchovy. V současné době totiž potřebuje pedagog nejenom vědět, JAK učit, ale také znát odpověď na otázku, PROČ učit. To vyžaduje učitelovo hlubší zamyšlení nad širšími souvislostmi. Cestu k tomuto poznání poskytuje filozofie výchovy jako věda o nejobecnějších zákonitostech výchovy a vzdělávání. Autor v této monografii ukazuje, že filozofie výchovy ani zdaleka není téma teoretické, odtržené od praktického života, ale může být velkou pomocí pro učitele, aby svou práci s dětmi a mladými

lidmi postavil na skutečně pevný základ. Smyslem učitelské práce je pomáhat žákům v nalezení smyslu života. (Balvín, 2008)

Jaro Křivohlavý v knize *Mít pro co žít* nastoluje potřebnost stanovení cílů, k nimž zaměřujeme svou mysl i aktivitu. To nám umožňuje odlišovat věci důležité od méně důležitých a sestavit si žebříček hodnot, pro které stojí za to žít. (Křivohlavý, 1994)

Martin Kvapilík v knížce *Proč* nastoluje důležité filosofické otázky po existenci Boha, ale také po důvodech, proč jsou tyto otázky důležité a jakým způsobem kladná či záporná odpověď mění „pravidla hry zvané život“. (Kvapilík, 2013)

Milan Machovec se v knize *Filosofie tváří v tvář zániku* zamýšlí nad základními otázkami a vývojovými proudy filosofického myšlení napříč celým jeho vývojem od antiky po 20. století. Tato kniha, jak autor píše v předmluvě, „je výsledek snahy nahlédnout centrální problémy dějin filosofie ne jako domnělé skvělé úspěchy našeho rozumu, jak to dosud tradičně bývá pojímáno, ale jako postupný debakl, hrozící přerůst v brzké sebezničení lidstva. Naznačuje ovšem i myšlenkové a mravní tradice, s nimiž vejít v dialog by mohlo vést k záchraně.“ (Machovec, 2006, s. 9)

Stanislav Novák, kněz, teolog a kanovník pražské kapituly, v knize *Zásady života*, která je určena pro starší mládež, snoubence a konvertity, rozebírá základní možnosti poznání, řád v přírodě, svobodnou vůli člověka a formování svědomí, jednotlivé složky osobnosti člověka a možnosti sebevýchovy k dosažení jejich souladu. (Novák, 1992)

Jolana Poláková z Filosofického ústavu AV Praha v knize *Možnosti transcendence* ukazuje význam mezních situací v životě člověka na objevování základů jeho života, na jeho věrnost bytí spíše než přizpůsobování se situacím. Ukazuje různé předměty víry člověka a rozebírá otázky pravdivosti víry jako vztahu k tomu, co opravdu je – protože „život neorientovaný k pravdě ničí sám sebe“. Zabývá se duchovním růstem člověka od dětství a svobodou, která umožňuje navázat skutečný vztah k absolutní lásce. (Poláková, 1994)

Stanislav Sousedík se v knize *Svoboda a lidská práva* zabývá lidskými právy a problematikou jejich morálního zdůvodnění. V první části knihy je náboženské zdůvodnění myšlenky lidských práv, ve druhé části je zdůvodnění čistě rozumové. Vodítkem pro autora byla nauka velkého scholastika Tomáše Akvinského a jeho žáků. Autorovi se v této knize podařilo zformulovat ideová východiska lidských práv a stvrdit jejich trvalou platnost. (Sousedík, 2010, s. 9 – 11)

Miron Zelina v knize *Teória výchovy alebo Hľadanie dobra* píše o výchově, její úloze a cílech, o filosofii výchovy, o tvorbě teorie výchovy a kritériích hodnocení jednotlivých teorií. V další části knihy popisuje a srovnává jednotlivé směry teorií výchovy. (Zelina, 2010)

1.1.2 O stavu výzkumu zvoleného tématu v zahraniční literatuře

Arno Anzenbacher, rakouský filosof a univerzitní profesor, v knize *Úvod do filosofie* spojuje systematický výklad jednotlivých filosofických témat s historickým přehledem nejvýznamnějších postav a filosofických proudů v dějinách filosofie. (Anzenbacher, 2004)

Zygmunt Bauman, sociolog, emeritní profesor univerzit ve Varšavě a Leedsu, v knize *Te-kuté časy: život ve věku nejistoty* podává velice hluboký vhled do společenských problémů, které souvisejí s celosvětovými změnami v tomto věku globalizace a se ztrátami jistot pro jednotlivce v době, kdy politika z velké části rezignuje na možnosti účinného zajištění života obyvatel svého regionu, a nastoluje mnohé palčivé otázky. V knize *Umění života* rozebírá otázky hledání štěstí a honby za štěstím. (Bauman, 2008, 2010)

Henry Cloud a John Townsend, manželští a rodinní poradci z Kalifornie (USA), jsou u nás známí především svými knihami o vymezení hranic. V knize *Jak vychovat báječné děti* pomáhají proniknout do tajemství úspěšné výchovy dětí a vedou rodiče, aby svým dětem poskytli to, co děti skutečně potřebují – povzbuzení, dobrý základ pro život a vliv na růst jejich charakteru. (Cloud a Townsend, 2007)

Monika a Martin Gajdovi z Polska, manželé, rodiče čtyř dětí a rodinní terapeuti, v knize *Rodiče v akci* vysvětlují příčiny některých typických problémů s dětmi i s možnostmi řešení. Při nastavování hranic rozlišují mezi hranicemi řádu a bezpečí, hranicemi světonázorovými, hranicemi intimity dítěte a hranicemi manželskými a nabízejí způsoby, jak s těmito hranicemi pracovat. (Gajda a Gajdová, 2001)

Katechismus katolické církve rozebírá možnost poznání Boha a život z víry, osobnost a význam Ježíše Krista, původ a poslání církve, podstatu člověka a jeho životní poslání, svobodnou vůli, mravnost, ctnosti, vztahy ve společenství, život v rodině, vztahy v manželství, sexualitu a předávání lidského života, sociální spravedlnost, úctu k pravdě (včetně používání hromadných sdělovacích prostředků) a další důležitá témata. (KKC, 1995)

Peter Kreeft, katolický filosof a spisovatel, profesor filosofie na Boston College a King's College v New Yorku, ve své knize *Návrat ke ctnostem: co říká tradiční mravní moudrost o moderních mravních zmatcích*, která vznikla na základě jeho přednášek pro univerzitní studenty, rozebírá dějinné i další souvislosti, které vedly k současnému stavu, kdy je ohrožena sama podstata civilizace. Každá civilizace přetrvávala a vzkvétala úměrně ke svým ctnostem, a pokud chceme zachránit tu naši, musíme pomoci objevit především mladým lidem důležitost a půvab ctnosti – což ovšem nepůjde bez jejich zakotvení v pravdě a objevení jejich metafyzického základu. V knize *Tolkienovo vidění světa: Křesťanská filozofie Pána prstenů* rozebírá jednotlivé oblasti filosofie a základní otázky, na které se tyto oblasti snaží odpovědět, a pak nastiňuje odpovědi J. R. R. Tolkiena (z trilogie *Pán prstenů*, z jeho vysvětlujících dopisů a případně z dalších děl), C. S. Lewise a dalších autorů a porovnává je s odpověďmi konkurenčních teorií (Kreeft, 2013, 2014)

Clive Staples Lewis, známý spisovatel, filosof a teolog, pocházející z Irska, dlouholetý profesor na univerzitách Oxford a Cambridge, se ve své knize *K jádru křesťanství* zabývá myšlenkou, že lidé v sobě mají určité normy chování a očekávají, že se podle nich budou ostatní chovat (univerzální morálka, přirozený zákon); vědí také, kdy ho porušili. To, že o některých morálních zásadách říkají, že jsou „lepší“ nebo „horší“ než jiné, znamená, že je porovnávají s nějakou objektivní morálkou, za níž musí někdo či něco být. V knize *Zničení člověka* se zabývá nebezpečím toho, když se nová filosofie (pro kterou je nejvyšším dobrem podle Bacona „ovládnutí přírody člověkem“) zkombinuje se ztrátou znalosti morálky a ctností. V eseji *Dobrý člověk bez křesťanství* se zamýšlí nad tím, že Bůh buďto je anebo není, tzn. jeden názor je pravdivý a druhý ne; a z logiky věci nemohou být stejně dobře pro život vybaveni lidé, kteří svůj život postavili na omylu, jako ti, kteří se řídí pravdivými předpoklady. (Lewis, 1993, 1998, 2012)

James W. Sire, profesor anglické literatury, filosofie a teologie, spisovatel a řečník, přednášející na více než dvou stech univerzitách v USA, Kanadě, východní a západní Evropě a Asii, v knize *Za novými světy: průvodce světovými názory* podává přehled sedmi nejrozšířenějších světových názorů spolu s jejich kritickým rozbořením. (Sire, 1993)

Francis Schaeffer, filosof, evangelický teolog a zakladatel komunity L'Abri ve Švýcarsku, kam mladí lidé chodili hledat odpovědi na své otázky o smyslu života, v knize *Ten, který je skutečností* ukazuje, že na naše intelektuální otázky existují logické a pravdivé odpovědi. Předkládá řešení biblického křesťanství, které nežádá „iracionální skok“. Správně chápané

křesťanství jako systém má odpovědi na základní potřeby moderního člověka. (Schaeffer, 1994)

Lee Strobel, právník a novinář, dlouholetý redaktor právníkové rubriky v novinách Chicago Tribune, ve své knize *Kauza Kristus* hledá důkazy o osobnosti Ježíše Krista v rozhovorech se třinácti vynikajícími odborníky z oblasti teologie, archeologie, psychologie, historie a dalších. V knize *Kauza víra* hledá spolu s odborníky odpovědi na osm nejzávažnějších námitek, vznášených proti existenci Boha a proti církvi. V knize *Kauza Stvořitel* se snaží určit, zda současná věda ukazuje směrem k Bohu nebo od něj; proto nejprve spolu s odborníky zkoumá tvrzení evoluce a po zjištění, že evoluční teorie nedisponuje relevantními důkazy pro svoji pravdivost, hledá důkazy s dalšími odborníky z oblasti kosmologie, fyziky, astronomie, biochemie, mikrobiologie a psychologie – výsledkem je zjištění, že důkazům nejvíce odpovídá hypotéza plánu (ID – intelligent design), a nakonec nachází skrze další otázky totožnost onoho „projektanta“. (Strobel, 2004, 2006, 2009)

Lee Strobel spolu s Robem Suggsem jsou autory variací předešlých knih pro děti; zde se snaží pomoci dětem ptát se na závažné životní otázky a hledat pravdu, kamkoliv je povede. Čtivou a jednoduchou formou dávají návod, jak se ptát a jak vlastním rozumem hledat důkazy pro nastolené otázky. (Strobel + Suggs, 2007)

Richard Swinburne v knize *Bůh jako vysvětlení* popisuje povahu přírodovědných teorií a přírodních zákonů i kritéria pro přijetí určité teorie; ukazuje, že všechny teorie ale ponechávají něco nevysvětleno – což může vysvětlit jedině teorie metafyzická. V konkurenci mnoha teorií je teistická teorie vždy ta, která nejlépe splňuje všechny požadavky, které na teorie v jiných oblastech vědění klademe. (Swinburne, 2011)

Eva Zoller, pedagožka žijící ve Švýcarsku, v knize *Učíme děti ptát se a přemýšlet* vychází z metodiky „filosofie pro děti“ a představuje program pro všechny, kdo pracují s dětmi předškolního a mladšího školního věku, a společně s nimi pomocí zážitkové pedagogiky chtějí otevírat dětem hravou cestou oblast logiky, etiky a poznání. (Zoller, 2011)

1.2 Vztah tématu k sociální pedagogice

Jak dosáhnout toho, aby naše společnost byla zdravá a dobrá?

V posledních letech měl náš národ možnost poznat, že propagovaná záchrana společnosti skrze *ekonomiku, volný trh* a podobné teorie se neuskutečnila – tyto plány se neosvědčily, vydělali na nich především podvodníci a lidé bez morálky.

Ani *legislativní cesta* nemá sílu společnost zachránit – ačkoliv přibývá nových a nových zákonů a nařízení, přesto postihy a tresty nedopadnou ani zdaleka na všechny, kdo si trest zaslouží. Často jsou chyceny jenom „malé ryby“; velcí zločinci jsou klidní a hledají další mezery v zákonech, aby mohli pokračovat se svými podvody.

Ukazuje se, že *jedinou cestou záchrany společnosti je cesta výchovy*. Zvenčí nejde „naordinovat“ dobro; jenom ten, kdo má dobré hodnoty v sobě „zvnitřněné“ tak, že se staly součástí jeho osobnosti, může být skutečně dobrým člověkem. Takový člověk má úctu a respekt k druhým lidem i sám k sobě, dokáže bránit lidskou důstojnost a je odolný vůči špatným vlivům.

Zlatica Bakošová chápe výchovu jako plánovité, cílevědomé, záměrné působení zaměřené na tvorbu hodnotových postojů, mravní konání a přesvědčení. Smyslem výchovy má podle ní být kultivovaná bytost otevřená problémům současné civilizace – taková bytost, která má zvnitřněné životní hodnoty, akceptuje etické normy a je schopná je dodržovat, má zájem o druhé, je schopná projevit své city a pocity i vyznat se v nich, schopnost projevit empatii a solidaritu, vyjádřit prosociální chování. Vysokého stupně člověčenství – humanity dosáhne tato kultivovaná osobnost, v níž je sladěná vnitřní interiorizace vzpomínaných prvků s vysokým stupněm vnějšího chování, kdy dokáže asertivně ochránit svoje práva, ale zároveň neporuší práva jiných. (Bakošová, 2005, s. 47)

Na základě uvedeného se Bakošová domnívá, že přežít může *výchova jako pomoc* – výchova podle sociální pedagogiky má doprovázet dítě životem tak, aby se stalo člověkem a dokázalo svůj život prožít plnohodnotně. Ve výchově by se měly zohlednit všechny poznatky o člověku a vychovávat celého člověka tak, aby došlo ke spojení srdce a mysli. (Bakošová, 2005, s. 48)

Německý sociální pedagog J. Schilling prosazuje poznávání a pomoc přes výchovu v několika oblastech: biologicko-vitální, emocionálně-afektivní, kognitivně-racionální, etnické, sociálně-komunikační a psycho-motorické. (Bakošová, 2005, s. 22) Domníváme

se, že je potřebné k těmto oblastem připojit ještě oblast charakterově-volní a spirituálně-filosofickou, aby byly podchyceny všechny oblasti osobnosti člověka.

Schilling je šířitelem takového směru sociální pedagogiky, který chápe výchovu jako pomoc všem věkovým kategoriím. Bakošová dodává, že pro ty děti, mladé lidi i dospělé, kteří jsou v důsledku nevhodné výchovy ukráceni o zdravé výchovné působení, o mnohopodněnost, je potřebná pomoc ve smyslu kompenzování nedostatků novými podněty. Doprovázení má být ukončeno dosažením stability člověka s jeho osobními limity a možnostmi. (Bakošová, 2005, s. 48)

„Treba nám výchovu, ktorá vedie človeka k tomu, aby vedel žiť život, aby naplnil jeho zmysel trvalými hodnotami, ktoré budú mať nielen individuálny dosah a prospech, ale budú akceptovateľné a významné aj na spoločenskej úrovni. Výchovu, ktorá prispeje k dobrému spolunažívaniu manželov, partnerov, ľudí rôznych rás, náboženských, politických presvedčení, etnických skupín, odborníkov odlišných odborov a profesií. Výchovu, ktorej výsledkom bude citlivosť voči necitlivosti iných, solidarita s ľuďmi, ktorí zažili náročnú životnú situáciu, spolupúť s chorými, starými i bezmocnými. Nech sa výchovou naplní obsah slova milosrdenstvo v každodennom živote, nech slušnosť, úcta, čestnosť, transparentnosť nie sú preferenciami, za ktoré sa má človek hanbiť, ale naopak, nech sú prioritami jednotlivca i občianskej spoločnosti.“ (Bakošová, 2005, s. 48)

Z uvedeného vyplývá, že vychovatel sám musí být ve vysoké míře zralým, harmonickým a moudrým člověkem, aby dokázal všechno potřebné předat těm, kteří jsou mu svěřeni a které bude určitou část jejich života doprovázet.

Podle Hermana Nohla má vychovatel v pedagogickém vztahu dvě povinnosti: podporovat individuum a orientovat ho na hodnoty; za základ výchovy považuje vztah zralého člověka k tomu, kdo se člověkem stává – účelem tohoto vztahu je, aby se mladý člověk zformoval a vytvořil si vlastní život. I když dítě potřebuje pomoc dospělého od počátku svého života, až „pomoc směřující k svépomoci“ je výchova; výchovu chápe jako pomoc životu a učení životu. (Bakošová, 2005, s. 29)

Blahoslav Kraus se mj. zaměřuje na profesi sociálního pedagoga; podle něj je sociální pedagog odborník, který je teoreticky, prakticky i koncepčně vybavený na výchovné působení tam, kde přispívá k formování zdravého způsobu života jednotlivců i skupin. Sociální pedagog podle Krause působí ve dvou rovinách – v přímé výchovné činnosti ve směru pro-

fylaxe a kompenzace a v oblasti manažerské sociálněpedagogické činnosti v institucích v organizační, metodické, vzdělávací a koncepční práci. (Bakošová, 2005, s. 37 – 38)

Jestliže má být proces výchovy úspěšný, je potřebné:

- aby byl založený na vztahu partnerství mezi vychovatelem a vychovávaným,
- aby byl založený na výchově, která bude postupně utvářet návyky kooperativní interakce,
- aby neobsahoval prvky manipulace,
- aby respektoval lidská práva,
- aby výchova nepodporovala komunikaci agresivní, brzdící, posuzující, ale naopak asertivní, podporující, popisnou a efektivní,
- aby vychovávající přijímal vychovávanou osobnost takovou, jaká je, akceptoval její fyziologické a sociální potřeby, potřeby jistoty, bezpečí, individuální možnosti,
- aby celá výchova vedla k pochopení smyslu života a ke zlepšení života.

Jde o výchovu pomáhajícího charakteru, která vede člověka k tomu, aby byl člověkem. (Bakošová, 2005, s. 49 – 50)

Obsah sociální pedagogiky se během času rozšiřoval, a tak dnes představuje nabídku pro všechny věkové kategorie. Vztahuje se nejen na zanedbanost a na abnormální projevy chování, ale také na zachování, případně obnovení normality člověka. (Schilling, 1999, in Bakošová, 2005, s. 35) K tomu je ovšem potřeba dobře znát „normu“ a mít ji argumentačně podloženou.

Sociální pedagogika znamená pomoc k dobrému životu, pomáhá k orientaci v životě. Ta dnes mnoha lidem chybí – jak rodičům, tak učitelům, a tak mnozí ani nevědí, co přesně by měli dětem předat, takže často „v dobré víře“ učí mladé to, co jim nejenom nepomůže, ale spíše uškodí. Nestačí totiž jenom vědět, JAK učit, ale především CO chceme předat, a vědět PROČ – mít to dobře podložené.

Jaroslav Balvín ukazuje, že cestu k tomuto poznání poskytuje filosofie výchovy jako věda o obecných zákonitostech výchovy a vzdělání, tedy přípravy člověka k takovému vnímání světa, které mu pomůže orientovat se ve spletnosti a složitosti přírodních a společenských jevů a pomůže mu najít správnou cestu. A to je ve filosofii výchovy pomoc člověku při nalézání smyslu života. (Balvín, 2008, s. 7 – 8)

Filosofie výchovy ani zdaleka tedy není téma teoretické, odtržené od praktického života, ale může být velkou pomocí pro učitele – ten totiž potřebuje nejen znalosti získané při studiích a osvojené metody, ale i širší pohled na univerzalitu světa, v jehož rámci k výchově a vzdělání přistupuje. (Balvín, 2008, s. 11)

Beata Kosová v pojednání, vytvořeném i na základě diskurzu odborníků, rozčleňuje jednotlivé oblasti expertnosti v učitelské profesi. To nám umožňuje specifikovat vědní obory, které se nejvíce podílejí na přípravě učitele. Vytvářejí tak komplex, který je základem pro formování učitelské osobnosti.

Učitel má být expert:	V tom mu pomohou obory:
sám na sebe	filosofie, filosofie výchovy
na pedagogické vztahy a rozhodování v edukačních situacích	psychologie; v ní je důležitá pro rozhodování teorie motivace
na ulehčování procesu učení	pedagogika, didaktika
na permanentní reflexi a sebereflexi	filosofie, etika, psychologie

Tabulka 1 – Učitel a obory, které mu pomáhají (vlastní úprava tabulky, Balvín, 2008, s. 15)

Učitel by měl být osobností širokého rozhledu a poznání; jeho pedagogické schopnosti jsou neoddělitelně spjaty s osobnostními a sociálními kvalitami. (Balvín, 2008, s. 14 – 15)

1.3 K základním pojmům

V této kapitole se zastavíme u několika základních pojmů, které se v bakalářské práci objevují. V dalších kapitolách pak rozebereme filosofická a etická východiska, která se mají stát základem pro dobrou výchovu.

Filosofie

Filosofie je kritická rozumová věda o podmínkách možnosti poznání empirické skutečnosti jako celku. Slovo „filosofie“ (φιλοσοφία) pochází z řečtiny; sloveso „filein“ (φιλειν) znamená „milovat“, „sofia“ (σοφία) označuje nejprve jakoukoli zručnost či obratnost, později zvláště vědění, poznání – především vyšší vědění, které zahrnuje ctnost a umění žít. Jméno „sofos“ se označuje nejprve ten, kdo je zdatný v povolání a v životě, a pak především ten, kdo je „moudrý“. Proto se „filosofie“ nejčastěji překládá jako „láska k moudrosti“. (Anzenbacher, 2004, s. 34 a 16)

Rozdělení filosofie:

Tradiční rozdělení:

- metafyzika („první filosofie“, nauka o základech bytí),
- logika (nauka o správném myšlení, řeči a argumentování),
- etika (nauka o správném jednání)

Jiné dělení:

- teoretická filosofie: metafyzika a ontologie, logika, teorie poznání (epistemologie, gnozeologie), filosofie vědy, filosofie jazyka, filosofie mysli
- praktická filosofie: etika, metaetika, estetika, axiologie, filosofie práva, politická filosofie, sociální filosofie
- další disciplíny: dějiny filosofie, filosofická antropologie, filosofie dějin, filosofie náboženství, filosofie výchovy, filosofie matematiky

(Wikipedie, <http://cs.wikipedia.org/wiki/Filosofie>)

Etika

Etika jako filosofická disciplína pochází od Aristotela; ten rozlišuje lidskou činnost teoretickou (poznání), praktickou (jednání) a tvořivou (zhotovování). V etice jde o činnost praktickou – je to tedy praktická filosofie. Slovo pochází z řeckého *ethos* (= obvyklé místo bydlení, zvyk, mrav). (Anzenbacher, 2004, s. 269)

V řečtině má toto slovo dvě varianty: *εθος* (*ethos*) – zvyk, obyčej, nebo *ηθος* (*éthos*) – mrav, morálka.

Etika zkoumá morálku (morálně relevantní jednání) a jeho normy. Teoreticky zkoumá hodnoty a principy, které usměrňují lidské jednání v situacích, kdy existuje možnost volby prostřednictvím svobodné vůle. Hodnotí činnost člověka z hlediska dobra a zla.

Sociální pedagogika a životní pomoc

„Sociální pedagogika je pedagogická disciplína, která na základě exaktních poznatků řeší vztahy výchovy a společnosti (prostředí), podílí se na vymezení cílů výchovy, zkoumá výchovné aspekty socializačních procesů a přispívá k utváření a rozvoji osobnosti ve výchovně-vzdělávacím procesu v rodině, škole, ve volném čase a v zájmové činnosti.“ (Baláž, 1991, in Bakošová, 2005, s. 18 – 19)

Koncem 90. let 20. století byly sestaveny tyto směry sociální pedagogiky:

1. Sociální pedagogika, která zkoumá vztahy prostředí a výchovy.
2. Sociální pedagogika, která se zabývá výchovou a právním nárokem na výchovu.
3. Sociální pedagogika, která chápe výchovu jako pomoc všem kategoriím.
4. Sociální pedagogika, která se zabývá odchylkami sociálního chování.

(Bakošová, 2005, s. 21)

Jsme přesvědčeni, že chápání sociální pedagogiky jako *životní pomoci* znamená doprovázet člověka (a to jak dítě nebo mladého člověka, tak i dospělého) a pomoci mu postavit (případně znovu postavit) svůj život na správných základech a najít hodnotné životní cíle, najít dobré zásady pro život a naučit se sebevýchově, budování charakteru a základům pro dobré vztahy mezilidské, manželské a rodinné.

Humanismus a racionalismus (versus racionální)

Pojem *humanismus* (z latinského *humanus*, lidský) označuje různé myšlenkové směry a postoje, zaměřené na člověka a lidstvo. Základní rozdělení:

1. Postoj a myšlenkový směr, který vychází z uznané hodnoty každého lidského života a její přednosti (až nadřazenosti) ostatním hodnotám; zdůrazňuje univerzální lidství a solidaritu všech lidí.
2. Kulturní a duchovní hnutí pozdního středověku a raného novověku, který se od pozornosti nebeským věcem a projekcím obrací více k věcem pozemským a lidským, od věčnosti k dočasnému pozemskému životu.

Křesťanský humanismus – podstatnou změnu v chápání a hodnocení člověka přineslo křesťanství, ve kterém je humanismus odůvodněn Boží vůlí, a to v několika ohledech:

- lidský život má nekonečnou cenu, protože v něm jde o věčnost, o které každý člověk rozhoduje tím, jak žije a jak jedná,
- vztah člověka k Bohu nelze oddělit od jeho jednání vůči druhým lidem,
- každý člověk má velkou hodnotu v Božích očích, takže rozdíly národnostní, společenské nebo politické nejsou podstatné,
- stejnou hodnotu a důstojnost má muž i žena.

(<http://cs.wikipedia.org/wiki/Humanismus> + vlastní dodatek)

Díky společnému původu tvoří lidský rod jedinou jednotu. „*Úchvatná je vize, která nám dává nazírat na lidský rod v jednotě jeho původu v Bohu...*“ (Pius XII., encyklika *Summi pontificatus*; in KKC 360)

Jako protiklad křesťanského humanismu je *humanismus* (viz 2. bod) jednotlívý faktor nekřesťanského myšlení; v širším smyslu je to jakákoli filosofie či názorový systém, který při hledání jednotného významu pro život vychází pouze z člověka, a odtud usiluje o nalezení veškerého poznání, významu a hodnoty. V podstatě totéž označuje pojem *racionalismus*, který znamená přesvědčení, že veškerou skutečnost je možno obsáhnout pomocí rozumu. Humanismus v užším smyslu je součástí humanistického uvažování, která zdůrazňuje naději na optimistickou budoucnost lidstva. Naproti tomu pojem *racionální* znamená, že to, co je kolem nás, neodporuje rozumu (tedy že usilování člověka o rozumovost je platné); proto je židovsko-křesťanský postoj racionální, ale vůči racionalismu stojí v přímém protikladu. (Schaeffer, 1994, s. 13 a 166)

Manželství

Vztah mezi mužem a ženou legitimovaný náboženstvím nebo právem, jehož tradičním účelem je založení rodiny a výchova dětí. Manželství je významným podsystémem rodiny; pro rodinu je vždy výhodou, když se může opírat o funkční nebo dokonce spokojené manželství. V ČR může manželství uzavřít jen osoba zletilá (příp. osoba nad 16 let s povolením soudu). Manželství zaniká rozvodem nebo úmrtím. (Matoušek, 2003, s. 104)

Muž a žena byli Bohem stvořeni jeden pro druhého – jak v dokonalé rovnosti jako lidské osoby (mají tedy stejnou důstojnost), tak v jejich odlišném bytí jako muže a ženy (jsou rozdílní, aby se mohli doplňovat). Muž a žena jsou „Božím obrazem“. V manželství je Bůh spojuje tak, že vytvářejí „jedno tělo“ a mohou předávat lidský život svým dětem; tak spolupracují jedinečným způsobem na díle Stvořitele. (KKC, 1995, s. 104 – 105)

Manželským svazkem muž a žena mezi sebou vytvářejí nejnuitnější společenství celého života, zaměřené svou přirozenou povahou na prospěch manželů a na zplození a výchovu dětí. Mezi pokřtěnými je tento svazek povýšen Ježíšem Kristem na svátost. (KKC, 1995, s. 405)

Láska manželů je jediná a výlučná; ze své přirozenosti vyžaduje *jednotu a nerozlučitelnost* jejich celoživotního společenství. Neporušitelná *věrnost* je důsledkem toho, že se manželé sobě navzájem darovali („odevzdávám se ti a přijímám tě...“ – slova manželského slibu), protože láska chce být definitivní. Manželská láska je *plodná* – svou povahou je zaměřena k plození a výchově dětí, „což je vrchol a koruna manželské lásky“. Plodnost manželské lásky se rozšiřuje na plody mravního, duchovního i nadpřirozeného života, který rodiče předávají svým dětem výchovou; jsou jejich prvními a hlavními vychovateli. (Manželé, kterým nebylo dopřáno mít děti, mohou přesto vést smysluplný manželský život po lidské i křesťanské stránce; jejich manželství může vyzařovat plodnost lásky, vstřícnosti a oběti.) (KKC, 1995, s. 416 a 418)

Rodina

Skupina lidí spojená pouty pokrevního příbuzenství nebo právních svazků (sňatek, adopce). V některé fázi svého vývoje obvykle rodina sdílí společnou domácnost. Nukleární rodina je dvougenerační, rozšířená zahrnuje více než dvě generace. Orientační rodina je ta,

do které se člověk narodí; prokreační rodinu založí sňatkem nebo tím, že má děti. (V systému sociálního zabezpečení v ČR se podle platných zákonů za rodinu považuje soužití rodičů a nezaopatřených dětí.) (Matoušek, 2003, s. 187)

Muž a žena spojení v manželství tvoří spolu se svými dětmi rodinu, které Bůh dal základní řád. Manželství a rodina jsou zaměřeny k dobru manželů a k plození a výchově dětí; manželská láska a plození dětí vytvářejí mezi členy téže rodiny osobní vztahy a základní odpovědnosti. Rodina je společenství, v němž se lze již od mládí naučit mravním hodnotám, začít uctívat Boha a správně užívat svobody. Rodina je základní buňkou života společnosti, rodinný život je uváděním do života společnosti. (KKC, 1995, s. 541 – 543)

2 FILOSOFIE, ETIKA A ŽIVOTNÍ POMOC

Podle Aristotela jsou tři důvody pro úsilí po poznání. Ten nejdůležitější je pravda, dalším jsou mravní skutky, posledním a nejméně důležitým je moc neboli schopnost vytvářet věci – technika, technologie, know-how. (Kreeft, 2013, s. 17)

V naší době však víme nejvíce o těch skutečnostech, které jsou méně než člověk (technika, příroda, věci atd.), málo o tom, kým je člověk (porozumění sobě samému a vztahy k ostatním lidem) a téměř nic nebo vůbec nic o tom, co nebo kdo nás přesahuje, co je více než lidé. Je ale velice důležité, abychom se snažili zjistit pravdu o tom, zda existuje nějaký Nejvyšší princip a co se o něm můžeme dozvědět. Podle toho se potom můžeme zařídit ve svém životě.

Etika je vždy zakořeněna v metafyzice. (Kreeft, 2013, s. 26) Proto podle toho, jaké je naše přesvědčení, takové budou i naše zásady. A podle toho i volíme směr a cíl našeho života.

Potřebujeme tedy poznat pravdu. Jakým způsobem poznáváme?

První je poznání přímo svým rozumem, bez pomoci smyslů, usuzováním, například: To, co je, nemůže zároveň nebýt. Nebo: pokud je jisté tvrzení pravdivé, je jeho opak nepravdivý.

Druhé poznání je přímo pomocí svých smyslů – například zrakem poznáváme barvy, sluchem zvuky, čichem vůně atd.

Třetí poznání je složené – poznání jednak přes smysly a jednak toto přímé poznání nám napoví, že za tím „ještě něco je“. Tak například z uspořádání knihovny usuzujeme na člověka, který knihy uspořádal – znal cizí jazyky? Měl představu o jednotlivých oborech? Nebo poskládal knihy jenom podle velikosti? Podle tohoto poznání postupuje věda. (Novák, 1992, s. 33 – 34)

Lze najít absolutně platnou odpověď?

Pravda není věcí vkusu (jako to, že někdo dává přednost modré barvě a jiný červené), ale pravda je to, co odpovídá skutečnosti. Je věcí určité módy říkat, že všechno je relativní a každý má „svou pravdu“ – některé z těchto „pravd“ jsou však fakta a některé jen domněnky. Zjistit se to dá pomocí adekvátních důkazů.

V dalších kapitolách představíme různé světonázorové proudy a některé z těchto důkazů podrobněji rozebereme.

2.1 Filosofie a vliv na rodinu

Podle názoru filosofů začíná filosofie zkušeností. Není k ní potřeba studovat experimentální vědy, ale vychází z naší každodenní zkušenosti, z reality; z předvědeckého, každodenního způsobu zkušenosti, ve kterém je svět odhalen pro naše poznání a jednání. Pokud každodenní svět ztratí svou samozřejmost, což se může stát v některých mezních situacích, přichází údiv (jako probuzení ze zajatosti životními nutnostmi) a následně pochybování. Člověk se snaží podrobit svou zkušenost každodenního života kritice a dosáhnout nové základní jistoty, dát nový základ své možnosti vědět. To se mu však může podařit jen tehdy, když svou pochybnost dovede do důsledku (Anzenbacher, 2004, str. 17 – 18)

Filosofie sice vychází ze zkušenosti, ale nezůstává v oblasti zkušenosti, ptá se na poslední podmínky a důvody zkušenosti; na to, co je základem zkušenosti.

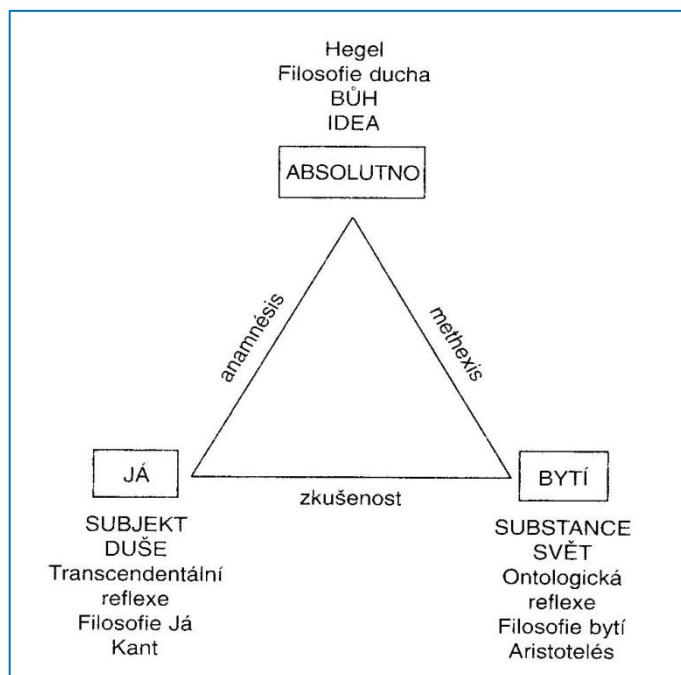
Proč vůbec něco existuje? Jaký smysl má svět? Proč existuji já? Musím jednat tak, jak jednám, nebo si můžu zvolit, co udělám? Co je po smrti? Které je to „nejvyšší dobro“, pro které stojí za to žít?

Každý člověk ví, že by si měl pokládat ony základní otázky – nemůže se jim vyhnout, jsou pro něj nezbytné. Na tom, jak je zodpoví, závisí utváření jeho života. Podle G. Marcela nejsme pouhými diváky filosofického tázání, nýbrž jsme v této hře sami v sázce. (Anzenbacher, 2004, str. 16)

2.1.1 Platónův trojúhelník – pomůcka k přemýšlení

Platónův trojúhelník není jen teoretickým, od skutečnosti odtrženým pojmem, ale má velký význam také pro praxi, a to nejen ve filosofii, ale i jako základ pro uvažování člověka o jeho postavení v celkovém systému světa.

V této kapitole rozebereme Platónův trojúhelník z pohledu filosofie a pokusíme se najít podstatu jednotlivých pojmů na vrcholech trojúhelníku.

Obrázek 1 – Platónský trojúhelník (Anzenbacher, 2004, s. 45)

Vrchol **Já** by měl vést každého člověka k zamyšlení: kdo vlastně jsem? Jaká je nejhlubší podstata mého života? Jsem člověk – ale co to znamená, být člověkem? A kdo mi vůbec může odpovědět na tuto otázku, kdo je k tomu kompetentní?

Člověk nevznikne náhodou, to je zřejmé. Vznikne nejčastěji z manželské lásky svých rodičů, ale žádný člověk nedokáže „dát život“ druhému v plném smyslu toho slova – pouze předává dál to, co sám dostal. A od koho? K této otázce se ještě vrátíme později.

Vrchol **Svět** – všechno kolem nás. Věci a předměty neživé; a potom rostliny, zvířata, lidé.

S neživými věcmi máme společné pouze to, že naše těla se skládají z různých chemických prvků. S rostlinami máme společného více než to a se zvířaty ještě více – ale je nesrovnatelně více toho, co nás odděluje.

Řecký filosof Aristoteles vymezil tři stupně (úrovně) života:

První je úroveň biochemická, nejnižší úroveň (podle Aristotela „mocnost vyživovací“), máme ji společnou s vegetativním světem – pozůstává z informačního kódu k výstavbě, ale i k replikování sebe sama; pro každý biologický druh je soubor těchto informací uzavřeným systémem.

Druhá je úroveň psychická (Aristoteles: „mocnost vnímací“), je dána schopnostmi smyslového vnímání; vytváří život v pravém slova smyslu, a to počínaje živočišnou říší, protože právě ona probouzí vědomí.

Třetí, nejvyšší, je úroveň duchovní, lidská duše v pravém slova smyslu (Aristoteles ji vztahuje k rozumové činnosti a myšlení); existenci duše je možno v člověku experimentálně ověřit, a to rozbořen duchovních zákonů (viz dále). (Press, 1998, s. 49 – 50)

Bůh (Duch, Idea, Absolutno) – nejvyšší vrchol trojúhelníku, „něco (nebo někdo) nad námi“. Každý z těchto uvedených pojmů ovšem znamená něco úplně jiného; pokud můžeme věřit základním filosofickým a logickým pravidlům, všechny mít pravdu nemůžou. Přitom je jisté pro život každého z nás velice důležité pravdu poznat – je to tedy možné? A jak na to?

V další kapitole se zaměříme na to, jak odpovídají na životně důležité otázky jednotlivé světové názory.

2.1.2 Světové názory a jejich odpovědi na tři vrcholy trojúhelníku

Jen málo lidí si vytváří něco jako jasně definovanou filosofii nebo dokonce teologii. Ale každý má světový názor, ze kterého vychází, kdykoli o něčem přemýšlí. Právě přijetí některého ze světových názorů nám vůbec umožňuje přemýšlet. (Sire, 1993, s. 11)

Co je to světový názor? Definice: „*Světový názor je soubor předpokladů (či domněnek), které si vytváříme (vědomě či podvědomě) o povaze světa.*“ (Sire, 1993, s. 12)

„*Světový názor se skládá z řady základních, víceméně ucelených předpokladů, které člověk většinou přijímá jako samozřejmé. Výjimečně, pokud vůbec kdy, se o nich zmíní jeho přátelé, a člověku přicházejí na mysl teprve tehdy, když je začne zpochybňovat nějaký cizinec z jiného myšlenkového světa.*“ (Sire, 1993, s. 12)

První (elementární a tak samozřejmý, že si ho ani neuvědomujeme) předpoklad, který člověk učiní, ještě než vůbec začíná přemýšlet, zní: „Něco existuje.“ (Všechny světové názory spíše předpokládají, že „něco je“ než že není.) Pochopení skutečnosti, že něco existuje, je zde začátkem vědomě vnímaného života. Kromě toho je i základem dvou filosofických směrů: metafyziky (učení o bytí) a gnozeologie (učení o poznání). (Sire, 1993, s. 12)

Poznat vlastní světový názor je důležitý krok k uvědomění si vlastního já a k poznání a pochopení sebe sama. Také je důležité uvědomit si, z čeho vycházejí naše představy o světě, o životě, o morálce, o možnosti poznání atd. – aby bylo možno tyto představy korigovat a upravovat; abychom dokázali jasně definovat cíle svého života i prostředky, které jsou pro nás k dosažení těchto cílů přijatelné. (Sire, 1993, s. 11 – 12)

Jednou z cest, jak SN pochopit, je dívat se na něj jako na souhrn nejzákladnějších odpovědí na sedm základních otázek:

- 1) Co je prvotní formou existence – skutečným jsouncem?
- 2) Co je podstatou světa kolem nás?
- 3) Co je člověk?
- 4) Co se s člověkem děje po smrti?
- 5) Jak je vůbec možné něco poznat?
- 6) Jakým způsobem poznáváme, co je správné a co ne?
- 7) Jaký význam nese historie lidstva?

Jsou možné i další otázky; např.: Kdo řídí svět – Bůh, člověk a Bůh, nebo ho vůbec nikdo neřídí? Je Bůh osobní nebo neosobní? A existuje vůbec? Je člověk svobodný nebo je jeho osud předurčený? Je tvůrcem hodnot člověk? atd. (Sire, 1993, s. 12 – 13)

V knize *Za novými světy: Průvodce světovými názory* (1993) podává Sire přehled základních světových názorů a u každého řeší tyto základní otázky: Boží povaha a charakter, podstata světa, podstata člověka, jeho osud po smrti, základ etiky a smysl dějin. (Sire, 1993, s. 17)

A – Křesťanský teismus

Podle tohoto přesvědčení je Bůh nekonečnou osobností (trojjedinou, jak o sobě dal vědět – Bůh Otec, Bůh Syn Ježíš a Duch Svatý), je transcendentní, všudypřítomný, vševědoucí, svrchovaný (nejvyšší vládce) a dobrý. „Bůh je dobrý“ – prvotní tvrzení o Božím charakteru, který je vyjádřen svatostí (tj. absolutní spravedlnost, ve které není jediný stín zla) a láskou (která vede Boha k sebeobětování a „vylití přízně“ na člověka). (Sire, 1993, s. 17 – 18)

Boží dobrota tedy znamená, že (1) existuje absolutní měřítko spravedlnosti (je dáno Božím charakterem) a že (2) člověk má naději (protože Bůh je láska a neopustí nikoho z těch, které stvořil) – tyto dva předpoklady jsou velice důležité. (Sire, 1993, s. 19)

Svět je stvořený Bohem z ničeho (*ex nihilo*), dal světu existenci svým slovem. A Bůh jej stvořil jako „jednotu přirozených příčin v otevřeném systému“ (formulace Francise Schaeffera), což znamená dvě věci: (1) svět nevznikl jako chaos, ale jsou mu vlastní řád a pravidelnost; (2) systém je nenaprogramovaný – tzn. Bůh jej stále dotváří a podíl na této činnosti svěřil i člověku (každé rozhodnutí každého člověka nějakým způsobem mění svět kolem něj). (Sire, 1993, s. 19 – 20)

Člověk byl stvořen k obrazu Božímu a má tedy osobnost (ví o své existenci a má svobodnou vůli), je transcendentní (má podíl na transcendentnosti Boží, je správcem přírody), rozumný (je schopen uvažovat a poznávat), morální (je schopen rozpoznat a chápat dobro i zlo), společenský (schopen života ve společenství, především v páru „muž + žena“) a tvořivý (schopný představovat si nový význam a dát nový význam věcem starým). (Sire, 1993, s. 20 – 21)

V křesťanském teismu má člověk důstojné místo, ale jeho důstojnost je darem od Boha (Bůh a nikoliv člověk je měřítkem všech věcí). Člověk je nad ostatním tvorstvem, protože Bůh mu je svěřil pod nadvládu, a pod Bohem, protože člověk není autonomní, neobejde se bez Boha. Toto je ideálně vyvážené postavení člověka. Z něj vyplývají další vlastnosti a schopnosti člověka.

Člověk může poznávat svět kolem sebe i samotného Boha, protože Bůh mu jednak dal tuto schopnost, jednak s ním aktivně komunikuje. (Sire, 1993, s. 22)

Člověk byl stvořen jako dobrý, ale svým rozhodnutím neposlechnout Boha (jednat, jako by byl na Bohu nezávislý) byl v něm Boží obraz poškozen. To mělo smutné následky: byl narušen nejen vztah mezi Bohem a člověkem, ale také vzájemná důvěra mezi mužem a ženou, vztah člověka k přírodě, ke světu a druhým lidem i harmonie v člověku samotném.

Bůh však po pádu člověka slíbil Spasitele, který lidstvo zachrání. Tímto Spasitelem je Boží Syn Ježíš Kristus, který žil v Palestině na začátku našeho letopočtu (náš letopočet se počítá od jeho narození), byl ukřižovaný a vstal z mrtvých. Potom založil Církev, která má pomáhat všem lidem, aby se o Ježíšovi a o Bohu dozvěděli a mohli svobodně přijmout (nebo odmítnout) jeho pozvání k blízkému vztahu a životu s ním (tady i po smrti na věčnosti).

Smrt je pro člověka buď bránou k životu s Bohem a jeho věrnými nebo naopak k oddělení od toho, co jediné může být naplněním lidské touhy. (Sire, 1993, s. 26)

Etika je transcendentní a vyplývá z charakteru Boha, svatého a milujícího. (Sire, 1993, s. 26)

Boží skutky můžeme poznávat z toho, co stvořil, a z Bible (Písma svatého), kde je napsáno to, co Bůh sdělil lidem sám o sobě (v dřívějších dobách prostřednictvím tzv. proroků, později skrze Ježíše), a historické události Božího působení v dějinách („dějiny spásy“). Dějiny postupují po přímce a jsou smysluplným sledem událostí, které vedou k naplnění Božího plánu pro člověka. (Sire, 1993, s. 27)

Teismus je celistvý světový názor, má základ pro metafyziku, etiku i gnozeologii. Nemá žádné rozpory, dobře vysvětluje skutečnost ve všech jejích aspektech.

B – Deismus

Deismus je určitý historický přechod mezi teismem a naturalismem. Jedním z důvodů jeho vzniku byly možná nekonečné spory mezi luteránskými, puritánskými a anglikánskými teology, které i jim samotným začaly připadat banální, a hledání něčeho, na čem by se mohli shodnout. Druhým důvodem bylo to, že „učení 17. století o nutnosti rozumu začalo ustupovat víře v postačitelnost rozumu“. (Peter Medawar)

Deismus je přesvědčení, že svět byl stvořený Bohem („velký hodinář“, „architekt“), ale poté už do něj Bůh nijak nezasahuje a s lidmi nekomunikuje. Deisté poznávání světa začali považovat za jedinou důležitou věc a úplně odmítli možnost, že by člověk mohl Boha poznávat skrze zvláštní projevy Božího sebevyjádření (např. v Bibli nebo Ježíšově vtělení).

Deismus vidí svět jako uzavřený systém. Tvrdí, že „všechno, co je, je dobré“ (což vlastně znamená rozpad etiky, ztrátu možnosti rozlišovat mezi dobrem a zlem); také to znamená (ačkoliv to takto otevřeně nevyjadřuje), že člověk nijak podstatně nemůže „zasáhnout do hodinového stroje světa“, ovlivnit něco kolem sebe.

Rozpory: deismus tvrdí, že všechno je dobré tak, jak je – vidíme na první pohled, že to není pravda. Stejně tak není pravda, že nemůžeme ovlivnit svět kolem sebe (v dobrém i zlém). Tato nedůslednost v něm samém a nepoužitelnost jeho principů vedla k tomu, že se deismus udržel poměrně krátce. (Sire, 1993, s. 30 – 37)

C – Naturalismus

V průběhu 17. a 18. století sehrálo více postav svou roli v posunu od teismu přes deismus k naturalismu (Descartes, Locke, La Mettrie a jiní). La Mettrie neuvádí v pochybnost existenci Nejvyšší bytosti, ale připadá mu, že je to „*teoretická pravda, již se nedá užít v praxi*“. Důvodem je právě ono deistické vidění Boha pouze jako tvůrce světa, bez osobního zájmu o člověka, takže lze Boží existenci jako zcela bezvýznamnou pustit ze zřetele – tento pocit a závěr znamená přechod k naturalismu. La Mettrie je tedy v teorii deistou, ale v praxi naturalistou – a další generace naturalistů svoji teorii snadno přizpůsobily jeho praxi, takže naturalismus se stal předmětem víry i následování.

Naturalismus je přesvědčení, že neexistuje nic jiného než hmota (která tak musí být věčná); že člověk vznikl náhodně samovolným dlouhým vývojem a smrt znamená jeho zánik. Člověk je složitý „stroj“ a osobnost je vzájemný vztah chemických a fyzikálních vlastností; veškeré dění je jednota příčiny a účinku v uzavřeném systému, člověk svět nepřesáhne.

Morálka vychází z člověka samého („pocit správnosti bez objektivního zkoumání jeho odůvodněnosti a bez možného ověření pravdivosti či nepravdivosti výchozích předpokladů“ – G. G. Simpson). Většina prvních naturalistů převzala etické názory své doby (postupně se ovšem odlišují, jak se humanismus vzdaluje od vzpomínky na křesťanskou etiku, viz např. rozdíl mezi Humanistickým manifestem I z r. 1933 a HM II z roku 1973), ale bez ohledu na shodné či rozdílné rysy je jejich základ naprosto odlišný. Podle teismu je dárce hodnot Bůh, podle naturalismu si člověk sám určuje hodnoty a etika pramení z jeho potřeb a zájmů, je situační a volitelná.

Dějiny jdou po přímce, avšak bez cíle; budou jednoduše „trvat“ tak dlouho jako lidstvo.

Naturalismus dává důraz na vědu a poznávání přírody; avšak vyvstává stále více otazníků nad tím, jestli se můžeme spolehnout na své schopnosti poznávání světa kolem nás a jestli nám oči, uši a mozek, které vznikly náhodně, opravdu zprostředkují pravdivou zkušenost.

Naturalismus se v praxi projevuje jednak ve světském humanismu s důrazem na hodnotu jednotlivce, jednak v marxismu (dialektický/historický materialismus), kde jsou jako základ ekonomické faktory.

Rozpory: naturalismus vychází z rozumu, ale ten má být sám prověřován; etika nemá základ (jak z „je“ vyplývá „mělo by“?); potíže s vysvětlením nových vědeckých objevů, např. v informatice; a z čeho pramení hodnota jednotlivce? (Sire, 1993, s. 38 – 53)

D – Nihilismus

Je to spíše pocit než filosofie; je to popření filosofie, negace všeho – poznání, etiky, krásy, skutečnosti (logický důsledek naturalismu). Některá umělecká díla vykazují řadu nihilistických rysů, například hra Samuela Becketta *Dech: 35 sekund trvající hra, kde nehraje ani jeden člověk. Jako kulisy slouží hromada odpadků, ozářená světlem, které pohasíná a nabývá na intenzitě, ale nikdy se nerozsvítí naplno. Na úvod zazní nahraný pláč, následuje nádech, výdech a nakonec týž nahraný pláč. Takovýmto „dechem“ je pro autora život.*

První příčina vzniku přechodu naturalismu v nihilismus je dána přímými logickými důsledky naturalistických tezí o věčnosti hmoty a jednotě příčiny a účinku v uzavřeném systému; tak je dáno, že člověk je součástí systému. Může si tedy připadat svobodný, je to ale zdání – jeho jednání je určováno (determinováno) činiteli, jejichž příčinu neznáme, nebo iracionálními událostmi, u nichž chybí jakékoli vysvětlení; není tedy osobností vědomou si vlastní existence a schopnou svobodně se rozhodovat.

Druhá příčina – pokud je každý člověk výsledkem působení neosobních sil, nemůže nijak poznat, zda to, o čem si myslí, že zná, je zdání nebo pravda. Jedním z důsledků toho, když se tento gnozeologický nihilismus bere vážně, jsou případy zpochybnění samotné existence světa – jestliže nemůžeme poznávat, pak se vjemy, sny, představy stávají stejně reálnými jako nereálnými. To je případ vážné psychické nemoci, lidé s ní jsou v ústavech.

Třetí příčina je ztráta podkladu pro etiku – není jak rozlišit, zda zásady jednoho jsou lepší nebo horší než zásady druhého a podle čeho by se to vlastně mělo určit. Pokud naturalista prohlašuje, že zachování civilizace má větší hodnotu než její zničení nebo přeměna v něco jiného, není jak rozhodnout, jestli to pravda je nebo není. Člověk cítí vinu, ale náprava přijít nemůže, přetrvávají jen nejasné a zničující pocity viny.

„Prameny tohoto gnozeologického, metafyzického a etického nihilismu se splétají a vytvářejí provaz dostatečně dlouhý a silný na to, aby mohl pověsit celou civilizaci. Jméno tohoto provazu zní Ztráta významu.“ (James W. Sire, s. 65)

Rozpory: nihilismus není SN, ale logický výsledek toho, kam vede naturalismus dovedený do důsledků – se všemi svými rozpory. Důsledně podle zásad nihilismu nikdo žít nemůže, protože popírá to, po čem volá každá žilka jejich reálné existence – smysl, hodnotu, význam, důstojnost, cenu. (Sire, 1993, s. 54 – 69)

E – Naturalistický existencialismus

Názor, který se snažil vybědnout z hlubiny nihilismu; vychází z tezí, které jsou typické pro naturalismus, ale klade důraz na existenci člověka – člověk „sám určuje, kým je“. Důraz na oddělenost dvou světů – objektivního (vnějšího) a subjektivního (vnitřního); člověk dává sám sobě význam a hodnotu ve svém subjektivním světě. Vynikající ilustrací pokusu definovat a žít dobrý život bez Boha je román Alberta Camuse *Mor*. Tento román je přitažlivý pro zastánce tradičních hodnot – ne proto, že by Camus pro tyto hodnoty nabízel opodstatnění, ale proto, že je vyzdvihuje, i když opodstatnění nemají; nijak však nelze čtenáře přesvědčit, že pravdu nemají ti, kteří se v městě Oranu, zachváceném morem, snaží obohatit a mají cynickou radost ze špatnosti. Bez vnějšího morálního opěrného bodu nám chybí základ pro diskusi a posouzení hodnoty jednání.

Rozpory: obdobné potíže jako u naturalismu. Etika nemá základ – dobré jednání je to, které si člověk svobodně zvolí, špatné je pouze nedělat nic (takže i masový vrah ob stojí).

Ani představitelé existencialismu (Jean-Paul Sartre, Albert Camus aj.) nedokázali důsledně žít podle toho, co hlásali. (Sire, 1993, s. 70 – 79)

F – Teistický existencialismus

Existencialistická verze teismu je spíše zvláštním souborem důrazů v rámci teismu než samostatným světovým názorem – některé tendence ji staví s tradičním teismem do rozporu. Zdůrazňuje hranici mezi objektivním a subjektivním světem (někteří existencialisté od sebe subjektivní a objektivní svět oddělili tak dokonale, že mezi nimi nezůstal vůbec žádný vztah) – fakta jsou důležitá, jen pokud jsou to fakta „pro mne“.

Hlásá víru jako iracionální skok, kdy člověk má věřit v Boha navzdory absurditě – bez ohledu na skutečnost; jako by víra znamenala popření skutečnosti.

Historie jako záznam událostí je podle existencialistické verze teismu nespolehlivá a nedůležitá, má význam jen jako model či typ mýtu, podle kterého je třeba žít, model chování; tento SN opomíjí fakta, a tedy nemá žádný objektivní základ.

Rozpory: pokud nějaký SN tvrdí, že je jedno, jestli se nějaká událost stala nebo nestala, tak se s tím nedá souhlasit. (Sire, 1993, s. 79 – 87)

G – Východní panteistický monismus

Na Západě nejpopulárnější názor z mnoha východních. Monismus = realitu tvoří jen jeden neosobní prvek. Átman (podstata duše každého člověka) je brahma (podstata, Duše celého vesmíru). Snaha o „znovusjednocení“ každého „átman“ s touto podstatou – „uskutečňování“ této jednoty pomocí různých technik (mantry, meditace). Poznání ztrácí smysl. Neplatí zde ani kategorie dobra a zla – „každá cesta vede k cíli“. Ale člověk je údajně trestán za své špatné chování tím, že po smrti přechází jeho duše do zvířete, nemocného nebo postiženého člověka apod., kde musí své zlo odčinit.

Rozpory: Východní panteistický monismus tvrdí, že postižený člověk je trestán za zlo, které spáchal v minulém životě (proto také na Východě není zvykem těmto lidem pomáhat – nechávají se svému osudu). Ale zároveň tvrdí, že „vše je dobré“ – kategorie dobra a zla se vytrácejí. Toto je asi nejslabší místo tohoto SN. Ale jsou i další – např. že pokud něco existuje odděleně od „brahma“, je to pouhá představa. (Sire, 1993, s. 88 – 100)

H – New Age

Synkretistický světový názor – od každého si bere něco. Do značné míry vychází z animismu (pohanská náboženství) a z východního panteismu, ale má propojení i s naturalismem. Středem světa je „já“. Důraz na „zkušenost“, „rozšířené vědomí“, „odpoutanou mysl“. V rámci New Age existují tři přístupy: 1. okultní (bytosti a jevy vnímané ve stavech změněného vědomí existují mimo „já“), 2. psychedelická verze (vše je jen představa), 3. verze pojmového relativismu (žádný model není pravdivější než jiný).

Rozpory: New Age znamená odtržení od reality – je možné přesvědčit sám sebe, že se nějaká událost nestala nebo že se stala tak, jak to člověku vyhovuje, ale tím se to nestane pravdou. (Sire, 1993, s. 101 – 136)

Světový názor je soubor předpokladů o světě: u uspokojivého světového názoru musejí odpovídat skutečnosti a neodporovat si navzájem, SN musí být pravdivý a skutečně vysvětlovat to, co tvrdí, že vysvětluje. (Sire, 1993, s. 137 – 143)

2.1.3 Hledání světového názoru bez vnitřních rozporů

Ve svém hledání začneme tím, že se vrátíme k prvnímu vrcholu („já“) a postupně se spolu s ním budeme obracet i k druhému vrcholu („svět kolem nás“), abychom nakonec došli k tomuto vrcholu třetímu.

Člověk se skládá z těla (z toho, co vidět je nebo co může najít lékař při operaci) a z duše (z toho, co vidět není, co je nehmotné, ale co tvoří jeho osobnost). Duše má tři složky – cit, rozum a vůli.

Nejdříve se obrátíme k rozumu, který nám umožňuje přemýšlet, poznávat, pamatovat si a usuzovat, a probereme logické, vědecké a historické důkazy, které by nám mohly pomoci při hledání pravdy.

2.1.3.1 Hledání na základě rozumu – filosofie, věda, historie

Logické důkazy začneme sylogismem podle Sokratova vzoru: 1. premisa (vyšší) „Každý člověk je smrtelný“; 2. premisa (nižší) „Sokrates je člověk“; z toho plyne závěr „Sokrates je smrtelný“.

Zde první předpoklad (premise) zní „cokoli začíná existovat, musí mít příčinu“. Proti tomuto tvrzení asi málokdo bude něco namítat – potvrzují to všechny zkušenosti každodenního života a základním principem filosofie i vědy vždy bylo prohlášení, že „z ničeho nic nevzniká“. Druhý předpoklad zní „vesmír začal existovat“ – důkazů existuje více, není asi potřeba je podrobněji rozebírat. Logický závěr je jasný: „Vesmír musel mít příčinu.“

Kosmologické důkazy můžeme snadno vytvořit, pokud spojíme každou ontologickou diferenci (substance – akcident, látka – forma a esence – existence) s ontologickým principem kauzality:

Důkaz z pohybu se zakládá na diferenci substance – akcident (Platón, Aristoteles): Existuje pohyb; co se pohybuje, je hýbáno od druhého – a tedy musí existovat první nehybný Pohybující.

Důkaz z nahodilosti se zakládá na diferenci látka – forma: Existuje jsoucno, které vzniká a zaniká; co může vznikat a zanikat, existuje pouze skrze nějakou příčinu – v konečném důsledku tedy musí existovat příčina, která není účinkem, nýbrž nutná.

Důkaz z konečnosti se zakládá na diferenci esence – existence: Existuje konečné jsoouco; konečné vyžaduje vzhledem ke svému bytí a konečnosti nějakou příčinu – v konečném důsledku tedy musí existovat absolutní nekonečné jsoouco, které je důvodem bytí a konečnosti relativního konečného jsoouca.

Vždycky tedy jde o stejný základní problém – to, co je podmíněné, nemůže mít v konečném důsledku důvod v něčem podmíněném, a proto předpokládá to, co je nepodmíněné. (Anzenbacher, 2004, s. 331)

Prvotní příčina, tedy ten, kdo stvořil vesmír, musel sám být dříve než vesmír a dříve než čas. Nemůže být tedy součástí světa, ale stojí mimo něj (nad ním).

Nemůže to být „něco“, neosobní energie nebo panteistická „součást vesmíru“ – stvořil totiž člověka se svobodnou vůlí, schopného poznávat a milovat, který je originální osobností; tento Nejvyšší princip tedy sám musí mít osobnost v nejvyšší míře.

Vědecký princip Ockhamovy břitvy také odstraňuje myšlenku mnoha božstev polyteismu.

Takže tento Stvořitel je osobnost – bez počátku, bez příčiny, vybavený velkou inteligencí, svobodnou vůlí a nesmírnou silou. (Strobel, 2006, s. 270 – 272)

Důkazy z mnoha oborů vědy (a v posledních několika desetiletích jsme svědky velkého množství nových překvapivých objevů) ukazují stejným směrem.

Ve fyzice sledujeme přesné vyladění základních veličin – gravitace, elektromagnetismus, silná a slabá jaderná síla; kdyby byly jen nepatrně odlišné, než ve skutečnosti jsou, život by ve vesmíru vůbec nebyl možný.

Druhý termodynamický zákon mluví o entropii, která postupně vzrůstá – tzn., že vše se pohybuje od řádu k chaosu, což pozorujeme u všech neživých objektů. U živých je tomu jinak – proč? Svědčí to o „někom“, kdo všechno živé udržuje naživu.

Důkazy z astronomie zase ukazují, že naše Země má velmi specifické místo ve vesmíru tak, aby byl na ní možný život – obíhá kolem hvězdy s docela neobvyklými vlastnostmi, která musí mít správnou hmotnost, správný věk, vyzařovat správné světlo, být ve správné vzdálenosti od centra galaxie, na správné oběžné dráze a podobně. (Je zajímavé, že Země je zároveň na takovém místě, které skvěle umožňuje zkoumání vesmíru kolem nás.)

V oblasti biochemie se jedná o „nezjednodušitelně složité“ orgány (např. oko, ledvina, srdce aj.) a systémy v buňkách živých organismů (např. proces srážení krve, transport bílkovin uvnitř buněk, odstraňování odpadních látek atd.) – nic z toho se nemohlo „vyvinout“ postupně, všechno zde muselo být už od začátku, jinak by systémy nefungovaly.

Také důkazy z oblasti fosilií ukazují, že ohlašované „přechodové články“, které by potvrzovaly Darwinovu teorii evoluce, pořád ještě nemáme, ačkoliv vědci hnaní touhou tuto teorii potvrdit už překopali skoro celou planetu. Naopak tzv. „kambrická exploze“ ukazuje mnoho organismů bez jakýchkoliv předchozích mezičlánků (ostatně museli bychom mít mezičlánky i mezi žijícími organismy, a ty také nikde nejsou).

Dnes už je zřejmé, že „ikony evoluce“ (tedy „důkazy“ o tom, že život vznikl náhodně v nějaké „praprolévce“, že složité organismy se vyvinuly z jednodušších atd.) byly buď podvrhy, omyly, skutečnosti z mikroevoluce svévolně extrapolované na makroevoluci nebo špatně interpretované výzkumy a podobně. Je škoda, že v mnoha učebnicích se pořád ještě objevují a o evoluci se běžně mluví jako o dokázané vědecké skutečnosti, přitom jediný doposud pozorovaný „vývoj“ jsou jenom variace v rámci druhů. V oblasti samovolného vzniku života selhaly i všechny pokusy přijít s aspoň trochu pravděpodobně vypadající teorií (že živé pochází zase jenom ze živého, dokázal už v 19. století Louis Pasteur).

Důkazy z mikrobiologie se mimo jiné točí kolem biologické informace. Informace nemůže vzniknout náhodou – a přitom v každé ze sta triliónů buněk lidského těla je perfektním miniaturním způsobem uložena v DNA informace, která je východiskem k vytváření všeho, co je v těle potřeba vytvořit. Tyto kódované informace jsou dekódovány přes RNA a určují práci miniaturních výrobních linek na výrobu aminokyselin, enzymů, bílkovin, transportu na určená místa, likvidace odpadů apod. Takže nejsou to jen informace (jako „výrobní výkres“, který se používá ve strojírenství), ale něco na způsob digitálně řízené soustavy plně automatických strojů, které samy vyrábějí, samy se opravují, samy kontrolují a transportují výrobky; a celá tato „továrna“ je dokonce schopna sama sebe během několika desítek minut replikovat.

Další bude důkaz z vědomí. Mnoho vědců dochází k závěru, že lidské vědomí (tj. introspekce, cítění, myšlení, vnímání, touhy, přesvědčení a svobodná rozhodnutí, které nám umožňují žít a uvědomovat si svět kolem sebe i sebe sama) není možné vysvětlit pomocí zákonů fyziky a chemie. Vědomí tedy není totožné s mozkem, ale zřejmě přetrvává i poté, co mozek přestane fungovat (což naznačuje možnost pokračování života v jiné formě).

Z těchto skutečností vychází přesvědčení mnoha renomovaných vědců, že vědomí nemohlo vzniknout působením slepé náhody, ale že ho člověk dostal od někoho, kdo sám má osobnost, vědomí, inteligenci, svobodnou vůli. (Strobel, 2006, s. 266 – 270)

Z uvedených základních důkazů (a mnoha dalších) vyplývá, že existence a působení „inteligentního návrháře“ (Intelligent Design – teorie ID) je nejlepším a nejrozumnějším vysvětlením existence člověka a světa kolem nás. To ilustruje vyjádření jednoho známého křesťanského vědce: „*Já jsem s množstvím a váhou důkazů pro existenci inteligentního Stvořitele velice spokojený, stačilo by mi i méně.*“

A naproti tomu dva výroky z řad evolucionistických vědců: „*Jsem rád, že nemusím evoluci dokazovat před soudem*“ (soud by totiž požadoval důkazy). „*Evoluce je nedokázaná a nedokazatelná. Přesto však v ni věříme, protože jediná další možnost je stvoření, a to je pro nás nepřijatelné.*“ (sir Arthur Keith)

Domníváme se, že *a priori* odmítat určitá řešení není správný vědecký přístup. Je jistě těžké, pokud někdo postavil svoji akademickou kariéru na evoluci a teď třeba po několika desetkách let by měl uznat, že se mýlil, ale lidská i vědecká poctivost to přesto vyžaduje.

„*Jeho věčnou moc a božství, které jsou neviditelné, lze totiž od stvoření světa vidět, když lidé přemýšlejí o jeho díle, takže nemají výmluvu.*“ (Bible, apoštol Pavel Římanům 1,20)

Dalším krokem bude zjišťování totožnosti tohoto Stvořitele. Je to Bůh křesťanů a Židů, ten Bůh, o kterém čteme v Bibli?

Tady se obrátíme na historii. Křesťanství na rozdíl od jiných systémů, kde jsou svaté knihy souborem naučení, je postaveno na historičnosti a ověřitelnosti základních událostí ze života jeho význačných postav, především Ježíše Krista. Těmito fakty jsou doložena základní tvrzení a články víry.

V první části Bible (Starý Zákon nebo přesněji Stará Smlouva) se dočteme o stvoření člověka k obrazu Božímu jako muže a ženy, o jejich životě v ráji v důvěrném přátelství s Bohem, o jejich úkolu od Boha naplnit Zemi svým potomstvem a být správci Země a všeho, co je na ní. Vyprávění pokračuje tím, jak se lidé hříchem (chtěli totiž sami určovat, co je dobré a co zlé) od Boha vzdálili a i svůj vzájemný vztah pokazili, ale Bůh jim už tehdy slíbil Zachránce, kterého pošle v pravý čas. Znovu a znovu v průběhu dalších let zve Bůh jednotlivé lidi k přátelství a blízkému vztahu a v těchto „dějinách spásy“ vidíme, jak někteří z nich na jeho pozvání odpovídali – Noe, Abrahám a jeho potomstvo, z něhož poz-

ději vznikl národ izraelský, Mojžíš, Jozue, král David a další. Ve Starém Zákoně jsou proctví o Mesiáši, který má přijít podle Božího slibu zachránit izraelský národ a celý svět.

Ve druhé části Bible (Nový Zákon, přesněji Nová Smlouva) se dočteme o Ježíši z Nazareta, který byl splněním tohoto Božího slibu. Jenom na Ježíšovi (a na nikom jiném v celých dějinách světa) se vyplnila všechna starozákonní prorocství o Mesiáši.

Ježíš Kristus (titul *Kristus* řecky znamená totéž, co hebrejsky *Mesiáš* – to je *Spasitel*) svým životem i svými slovy ukázal obraz Boha – jaký je a jaký má vztah k lidem; vše dosvědčil svojí mocí nad přírodou (utišení bouře, chůze po vodě, zázračný rybolov), uzdravováním nemocných, od narození slepých, hluchých, ochrnutých, malomocných i vzkříšením několika lidí z mrtvých. Jeho zázraky nejsou žádná kouzla (kouzlo by byla třeba proměna člověka v dům a podobné nesmyslné kousky). Zázraky rychle a v malém ukazují to, co normálně Bůh koná pomalu a ve velkém. Třeba nasycení několikatisícového zástupu z pěti chlebů a dvou ryb – běžně přece Bůh každý rok a v každé zemi dává vyrůst obilí, z kterého se chleby pečou (z jednoho malého zrnka vyrostе klas s několika desítkami zrněk) a nechává rozmnožit ryby v každé řece a rybníku. Proměna vody ve víno – působením deště na vinici vyrůstají hrozny, ze kterých pak vznikne víno. (Lewis, 1999, s. 152 – 163)

Ježíšova důsledná láska ke všem lidem ho nakonec přivedla až k smrti na kříži „pro spásu všech“, ale třetího dne vstal z mrtvých, jak předpověděl, setkal se potom se svými učedníky i s mnoha dalšími lidmi a před jejich zraky po čtyřiceti dnech vystoupil na nebesa.

Všechna tato fakta jsou doložena stejně dobře nebo lépe než jakékoliv důležité události ve starověku. Máme přesvědčivé důkazy o hodnověrnosti evangelí – jejich pisatelé se až úzkostlivě přesně snažili zachytit všechny důležité události z Ježíšova života (takže dokonce nevynechali ani příběhy svých vlastních selhání nebo skutečností, které pro ně samotné nebyly zvlášť lichotivé). Zvláště evangelista Lukáš byl precizní historik. Prvotní církev vznikla a rozrůstala se přímo uprostřed Jeruzaléma – není myslitelné, aby hlásala něco, co by její současníci mohli označit za přehnané nebo lživé. V porovnání s ostatními starověkými dokumenty existuje velké množství rukopisů Nového Zákona, které je možné datovat velice blízko k originálům. O Ježíšovi je dostatek hodnověrných zmínek také v dalších historických pramenech mimo evangelia.

Také archeologické nálezy, zvláště z druhé poloviny dvacátého století, potvrzují pravdivost Bible (Starého i Nového Zákona) – místa, události, záznamy o osobnostech, které jsou v Bibli zmiňované. (Strobel, 2003, s. 247 – 254)

Byl Ježíš Bohem? Jsou lidé, kteří ho nepovažují za Boha, ale jen za člověka, „velkého učitele morálky“ – tuto možnost však otevřenou nenechal. On sám o sobě jasně prohlásil, že je Bůh, Boží Syn. A tak máme, jak píše C. S. Lewis, jenom tři možnosti: myslet si, že byl blázen, že byl podvodník nebo že mluvil pravdu. Mohl být bláznem nebo podvodníkem někdo, kdo byl takovou osobností – harmonickou, inteligentní, se zdravými a srdečnými vztahy k rodině, přátelům i ostatním lidem? Byl pravdivý, čestný, ani jeho nepřátelé na něm nemohli najít nic špatného. A tak už zbývá jenom ta třetí možnost – že mluvil pravdu a skutečně je tím, co o sobě prohlásil. (Lewis, 1993, s. 42 – 43)

Tento závěr podporuje i vznik a život Církve, kterou Ježíš založil, aby jeho poselství nesla ostatním lidem, do celého světa. Tento „rébus“ má vlastně jen jedno přijatelné řešení. Pokud byl Ježíš Bůh, tak je jasné, že jeho dílo potrvá navždycky a nezničí jej ani vnější nepřátelé, ani špatní představení, kteří se v různých dobách ve větší či menší míře v Církvi vyskytovali, ani chyby a omyly všech jejích členů. Pokud byl Ježíš jenom člověk, jak potom vysvětlit trvání církve, fenomén celosvětově jedinečný? (Strobel, 2003, s. 235 – 245)

Jak vysvětlit život jeho dvanácti apoštolů (za Jidáše byl vybrán jiný), kteří kromě jednoho za svoji víru v Ježíše podstoupili smrt? Nikdo přece není ochoten zemřít pro lež a podvod – oni svědčili o tom, co opravdu prožili a na vlastní oči viděli.

A jak vysvětlit příklady dalších milionů lidí, kteří díky svému vztahu k Ježíšovi dramaticky změnilí své životy; kteří se dostali ze závislostí na alkoholu a drogách; kteří se ze zločinců stali příkladnými a přínosnými osobnostmi? A jiných, kteří dokázali vybudovat úžasná díla; zachránit před zánikem celé národy; přinést skutečnou kulturu cizím zemím; budovat školy a nemocnice pro chudé? Evropskou civilizaci vlastně od začátku vybudovala katolická církev.

V otázkách rozumu a víry panuje hodně mylných názorů a nedorozumění. Mnoho lidí si myslí, že víra znamená věřit bez ohledu na důkazy, proti rozumu; ve skutečnosti křesťanská víra je rozumný krok stejným směrem, jakým ukazují důkazy. Všechny světové názory vyžadují víru, a ateismus (odmítání existence Boha) více než ostatní – tato „ateistická víra“ vyvozuje závěry, které zasahují za hranice dostupných důkazů. Neexistenci čehokoli dokázat nelze, a neexistenci Boha už vůbec ne. Naopak nová fakta podporují křesťanskou víru

jako nikdy předtím. Věda a víra jsou podle Johna Polkinghorna při hledání pravdy „intelektuálními příbuznými“. (Strobel, 2006, s. 272 – 274)

„Existuje jen jeden důvod, proč být křesťanem, a sice to, že křesťanství je PRAVDIVÉ. Myslím to tak, že je pravdivé nejen z náboženského hlediska, ale i vůči světu a jeho podobě, vůči všemu, co existuje, a vůči tomu, kým je lidská bytost.“ (Schaeffer, 1994, s. 6)

Víra jde však za pouhé uznání, že fakta vědy a historie ukazují k Bohu. Představuje reakci na tato fakta, kdy člověk začne Bohu důvěřovat – krok, který je na základě důkazů zcela oprávněný. Hebrejský výraz pro pravdu má i význam „něco, na co je možné se spoléhat“. Pravda se tedy týká něčeho více než jen pouhé správnosti. *„Týká se důvěryhodnosti. Jedná se o záležitost vztahu a ukazuje na někoho, kdo je hoden naší důvěry. Nejsme žádáni, abychom se prostě seznámili s dalším faktem, ale abychom vstoupili do vztahu s tím, kdo je schopen dát nám život a uspokojení.“* (Alister McGrath, in Strobel, 2006, s. 274)

Rozum nás tedy vede k pravdě, ale na základě svého poznání této pravdy bychom měli postoupit dále: pokud je Bůh Stvořitelem každého člověka, má pravděpodobně na svého tvora nějaké nároky a požadavky. Tady už se pomalu přesunujeme do oblasti vůle, rozhodování člověka.

Mnoho lidí, kteří odmítají křesťanství, to dělají z neochoty podřídit se mravním pravidlům, ne proto, že by měli opravdu dobré důkazy proti existenci Boha. Proto jsou tak přitažlivé představy božstva jako nějaké vesmírné energie (pocit, zážitek), ale bez nutnosti dělat něco, co se člověku nechce, nebo nedělat něco, co se mu zrovna chce. Jenže pravda není to, co se nám nejvíc líbí, ale to, co odpovídá skutečnosti.

Jedním z těch, kdo křesťanství odmítli (a přivedli tento postoj „k dokonalosti“), byl třeba Voltaire, který chtěl křesťanství zničit a sám se mravnímu zákonu podřizovat nemínil, ale přitom drze chtěl, aby se mu podřizovali lidé okolo – pro Voltairův prospěch: *„Chci, aby můj správce, můj krejčí, lokaj i moje žena věřili v Boha; myslím si, že budu méně okrádán a méně podváděn.“* Tomuto postoji se říká vypočítavost.

2.1.3.2 Hledání na základě vůle – pravidla pro život

Teď se tedy zaměříme na vůli člověka; jejím nástrojem je rozhodování. Na začátku Bible je napsáno, že Bůh stvořil člověka „k svému obrazu“. Jak tomu máme rozumět? Člověk je obrazem Božím v tom, že má osobnost, že má inteligenci a hlavně, že má svobodnou vůli.

Svobodná vůle umožňuje rozhodnout se pro dobro nebo pro zlo. Není možné stvořit někoho, kdo by byl vždy jen dobrý a nemohl se rozhodnout pro zlo; to by nebyl člověk, ale loutka. Jedině svobodná vůle, ačkoli umožňuje zlo, umožňuje také dobro a lásku. (Lewis, 1993, s. 39)

Na tomto místě se trochu vrátíme k poznámce v oddílu o úrovních života – právě svobodná vůle nás nejvíce a zásadně odlišuje od říše rostlinné a živočišné. Platí zde zákony duchovní, které nejsou totožné se zákony hmotnými – většinou s nimi nejsou ani analogické, protože každá z těchto oblastí se řídí podle zcela jiných principů.

Pro hmotný svět platí zákony klasické mechaniky, podle níž se těleso pohybuje ve směru největší síly; v duchovním světě to funguje úplně jinak. V lidském rozhodování se dostávají ke slovu nejrůznější pohnutky, a většinou nevíteží ta nejsilnější (například v souboji mezi ctností a pokušením může zvítězit ctnost, i kdyby pokušení bylo sebesilnější; smysl pro povinnost může zvítězit – a často i zvítězí – nad touhou po zábavě a podobně). Toto rozhodování tedy probíhá na základě jiného řádu – morálního. Každý člověk je jeho přirozeným nositelem a tento řád se projevuje v jeho myšlení a jednání, ať už ho přijímá nebo se jej snaží odmítat. (Lewis, 1993, s. 10 – 22)

Kantův pojem „mravní zákon ve mně“ označuje svědomí. Pro křesťana je svědomí vnitřním hlasem, který dal všem lidem Bůh, aby před špatnými činy varoval (a pokud už se jich člověk dopustí, tak aby se snažil podle svých možností situaci napravit) a k dobrým činům povzbuzoval (a po činu chválil).

Že je „mravní zákon“ něco skutečného a objektivního (platí pro každého), poznáme mimo jiné podle toho, že je nejvyšším měřítkem všech skutků. Podle čeho tvrdíme, že za války spojenci byli lepší nebo více v právu než nacisté? Když se zamyslíme, tak vidíme, že je to proto, že oboje poměrujeme podle určitého ideálu, ke kterému se jedni blíží více než druhí. A navíc – ti druhí věděli, že dělají zlo, měli to vědět, ví to každý... C. S. Lewis píše, že kdyby tomu tak nebylo, museli bychom stejně proti nim bojovat, ale nemohli bychom jim jejich činy vyčítat o nic víc než barvu vlasů. (Lewis, 1993, s. 10 – 22)

Svědomí samozřejmě musí být formováno a vedeno – jako se kapitán na lodi musí občas kompasem ujistit, že pluje správným směrem. Jasně danými pravidly, „návodem pro život“, je Desatero Božích přikázání, které dostal Mojžíš od Boha na hoře Sinaj poté, co pod Boží ochranou vyvedl izraelský národ z Egypta.

Desatero má jen několik jednoduchých příkazů. Když je srovnáme s našimi zákony, které mají stovky a tisíce paragrafů, nebo s množstvím předpisů EU a dalších institucí, ve kterých se nemůžou pořádně vyznat ani lidé, kteří se ničím jiným nezabývají, je to velký rozdíl, ale přesto je v Desateru řečeno všechno podstatné.

Vůle nás vede k dobru a lásce. Skutečná láska znamená chtít dobro pro druhého (skutečné dobro) a aktivně se o to zasadit. Křesťanství díky příkladu Ježíše Krista a posile od Boha udělalo více dobra pro celou společnost než kdokoliv jiný a jakýkoliv jiný systém.

2.1.3.3 *Hledání na základě citu (srdce) – smysl života a poslední cíl*

A poslední složkou duše, na kterou se zaměříme, je cit. Cit nás vede ke kráse a jeho nástrojem je touha. Každý člověk aspoň v koutku srdce hledá cíl a smysl svého života.

„*City a pocity jsou hlasem srdce.*“ (John Eldredge)

Někteří autoři mluví o „naplňování citové nádrže“ (viz knihy: Ross Campbell – *Potřebuji tvou lásku* a *Hledám svou cestu*, Gary Chapman – *Pět jazyků lásky* aj.). Zde se jedná o naplňování kritických potřeb.

Naše okrajové potřeby nám mohou uspokojit věci; naše kritické potřeby nám mohou uspokojit lidé, protože jsme stvořeni tak, abychom žili ve vztazích; ale naše klíčové potřeby nám tady na zemi neuspokojí nikdo a nic.

Jak píše Lewis, v našich životech se objevují chvíle, kdy jsme už-už mysleli, že právě tohle je „ono“ – pocítili jsme to tajemné „něco“ – ale pak to vždycky nějak vyvanulo...

A lidé to často nevědí, a tak se s tím vyrovnávají dvěma možnými způsoby. Jedni si myslí, že na vině je ta věc (nebo osoba) sama: pokud nejsem úplně šťastný s touto manželkou, musím najít jinou; jinou ženu, jinou práci, jiný koníček, jinou dovolenou... a tak se prožene životem ve stálém hledání nových a nových vztahů a za sebou zanechává zlomená srdce (nebo v lepším případě hledáním nových a nových prací, dovolených, koníčků – těm aspoň nezlomí srdce). Druzí si myslí, že to bylo jenom takové „mladické blouznění“ a odkážou svoji touhu jako nerozumnou „do patřičných mezí“; ti aspoň neublíží druhým. Ale co když je správný ten třetí způsob – křesťanský? (Lewis, 1993, s. 96 – 98)

„*Nepokojné je naše srdce, dokud nespočine v tobě, Bože.*“ (sv. Augustin)

Tady na zemi se ta touha úplně naplnit nedá, ale na cestě k Bohu jeho světlo ozařuje cestu těch, kdo jdou za ním, a touha se stává motorem, který vlévá nadšení do životů Ježíšových následovníků, takže tito lidé, kteří nejvíce mysleli na věčnost, udělali nejvíce pro tuto zemi.

Krásu Boha může člověk tušit podle krásy toho, co Bůh stvořil – nádherný a pokaždé jiný východ nebo západ slunce, rosa třpytící se na pavučině, rozkvetlá jablona, zpěv kosa za soumraku, ladný běh srnky nebo veverky, duha, podzimní barevné lesy, zasněžené hory, noční obloha plná hvězd, oči a úsměv našich drahých; to všechno je odleskem té největší krásy, krásy Boží – svatost bez sebemenší poskvrny zla, světlo bez stínu, pravda bez stopy lži, dobrota a láska bez konce.

2.1.3.4 Našli jsme správnou odpověď?

Křesťanství se liší od všech ostatních náboženství – zatímco v těch lidé hledají Boha (bohy) a snaží se nějak se jim zalíbit, křesťanství je „dobrá zpráva“ (= „evangelium“), že Bůh miluje každého člověka a zve ho k blízkému vztahu; a že dokonce sám přišel na tento svět jako člověk Ježíš a zemřel za hříchy každého z lidí – stačí tuto nabídku jenom přijmout. Je to Boží pozvání, ale bez nátlaku; proto se Bůh člověku nezjevuje zřetelněji:

„Bůh, jak v něho věří židé a křesťané, je Bůh skrytý. Boží diskretnost neoslňuje svou vznešeností. Zdá se, jako by tím chtěla vzdát hold svobodě člověka, a to je největší obrana schopnosti, kterou dostal, aby si sám zvolil svůj osud. Jedině skrytý Bůh může s lidmi navázat vztah svobody a ne nutnosti.“ (Messori, 1994, s. 29)

„Pro křesťany je Bůh nezbytně diskretní. Vložil zdání pravděpodobnosti do pochybností, které opřádají jeho existenci. Zahalil se do stínů, aby se víra stala vášnivější a aby měl právo odpustit nám naše odmítnutí. Je zapotřebí, aby si řešení, které je proti víře, zachovalo svou pravděpodobnost, a tak ponechalo úplnou svobodu jeho milosrdenství.“ (Jean Guitton, in Messori, 1994, s. 29)

„Je dost světla pro toho, kdo chce věřit, i dost tmy pro toho, kdo věřit nechce.“ (Blaise Pascal)

Tím správným postojem člověka, který poznal Boží lásku a dovede ji aspoň trochu ocenit, je vděčnost, která vede k oplácení lásky Boží láskou svojí (tedy láskou k Bohu a taky láskou k lidem, kteří jsou všichni stejně Bohem milovaní). Ne tedy „dělat dobro, abych dostal

odměnu“, ale přesně naopak: „dělám dobro z vděčnosti za to, co jsem nezaslouženě dostal“. A navíc – křesťan má to nejlepší vždycky teprve před sebou.

Naděje není optimismus. Optimismus věří, že všechno dobře dopadne; naděje ví, že vše má smysl, i když to „dobře nedopadne“ (nebo jinak – dopadne to dobře, ale někdy ne už na této zemi, ale až na věčnosti). Často až po letech lidé zpětně vidí všechny spojitosti a poznávají, že to, co přišlo, nakonec bylo dobře. Bůh je totiž tak dobrý, že všechno, čeho se dotkne, promění v dobro, i když je to původně něco špatného (pokud mu to člověk svěří do rukou).

Falešné naděje nikomu nepomohou – ale falešná beznaděj je zbytečná. A v této beznaději se dnes utápí hodně lidí, kteří nevidí smysl života a přitom odmítají Boží pozvání. Mnozí z nich Boha nepoznali vůbec, ale mnozí z nich odmítli Boha a křesťanství na základě toho, že z něho znají jenom nějakou nepravdivou karikaturu a o toto zájem (pochopitelně) nemají.

Nejobvyklejšími karikaturami Boha jsou tyto:

- (1) Bůh staromódní, kterému „ujel vlak“ – ale skutečný Bůh nestárne, jeho tvůrčí síla je nepředstavitelná.
- (2) Bůh spící, vzdálený (hodinář, deistické pojetí) – ale Bůh je stále s námi, žádný detail našeho života mu není lhostejný.
- (3) Policista, trestající přestupky – ve skutečnosti ale středem jeho zájmu je člověk a ne přestupky.
- (4) Vodič loutek, který vše řídí a člověk nic nenadělá – ve skutečnosti Bůh dal člověku svobodnou vůli, respektuje jeho svobodu a pozval ho ke spolupráci, člověk může měnit svět kolem sebe.
- (5) Pojistka jen pro případ nouze – ale Bůh zve člověka k plnému vztahu jako syna/dceru a přítele.
- (6) Děda Mráz nebo Santa Klaus, odstraňující těžkosti, vše omlouvající – ve skutečnosti Bůh „nenávidí hřích, ale miluje hříšníka“; záleží mu na tom, aby člověk skončil se zlem a obrátil se k dobru.

(7) Ten, kdo si libuje v utrpení – ale utrpení není samo o sobě dobré, i když někdy může pomoci člověku k růstu; Bůh neslibil, že všechno utrpení odstraní, ale že bude s námi a pomůže ho zvládnout.

(8) „Něco“, „cosi“ nad námi, neosobní „vesmírná inteligence“ – ale Bůh je osoba a partner, křesťanství znamená žít s ním ve vztahu; a na tomto vztahu lze postavit celý svůj život.

(Lachmanová, <http://www.vira.cz/Texty/Glosar/Karikatury-Boha.html>)

Naděje vyrůstá z důvěry v Boha, který vždy splní, co slíbil. Křesťané mají naději na věčný život s Bohem, na vztah, který opravdu naplňuje (už tady) a naplní (na věčnosti). Jistěže můžeme doufat (mít naději) jen v to, co zatím nevidíme (kdybychom to viděli, už by to nebyla naděje). Ale tato naděje je založena na velice rozumných základech. A zdaleka nezáleží nejvíce na člověku a síle jeho víry! Když jde člověk po ledě, může sám mít naději a víru velikou, ale přesto se může propadnout, pokud bude ten led tenký. Jestli jde po silném ledě, stačí mu naděje a víra malá, a přesto přežije v pořádku.

Shrnutí – tři části duše: cit nás vede ke kráse, rozum nás vede k pravdě, vůle nás vede k dobru. A největší Krása, Pravda a Dobro je Bůh – takový, jak se ukázal skrze Ježíše Krista. Ježíš je pro křesťana lékařem duše i těla, učitelem, přítelem a Pánem. Kdo ho opravdu zná, ten ví, že mu může beze zbytku důvěřovat.

„Radost z Hospodina je naší silou.“ (Bible, prorok Nehemiáš 8,10)

2.1.4 Vliv různých světových názorů na společnost a rodinu

Správný postoj vůči Bohu přináší správný postoj vůči bližnímu. Odstraněním Boha z našich myšlenek, životů, škol a celé společnosti otevíráme cestu každému myslitelnému zlu, protože nemáme proti němu žádný pevný argument. Důsledky jsou stejné jak v mezinárodním měřítku, tak i v rodinách – lidé už nemají hodnotu sami o sobě, takže je jednoduché najít banální důvody ke špatnému zacházení se slabými, méně inteligentními, méně zámožnými, postiženými nebo těmi, kdo nám z jakýchkoliv důvodů nevyhovují. (Peretti, 2010, s. 83 – 84)

Ztráta úcty k člověku a snižování hodnoty lidského života souvisí s nedostatkem nebo úplnou ztrátou úcty k Dárci lidského života a důstojnosti, k Bohu. (Peretti, 2010, s. 76)

Oddělením jedné části skutečnosti je způsobeno nejen opominutí ostatního, ale také pokřivení té jedné části. (Kreeft, 2013, s. 27) Nejen tedy, že část skutečnosti je *de facto* odstraněna, ale ta zbývající část, která tímto měla být vyzdvížena a postavena na první místo, je zdeformována a v konečném důsledku snížena a poškozena.

Humanismus, který odstranil Boha, aby dal člověka na první a nejdůležitější místo, způsobil, že člověk bez Boha, který mu dával důstojnost a chránil ho, se stává kořistí silnějších lidí nebo větších skupin.

V celosvětovém měřítku to vidíme na totalitních vládách. Stalin v Rusku, Hitler v Německu, Mao Ce-Tung v Číně, Pol Pot v Kambodži – všichni byli nadšení zastánci ateismu, teorie evoluce, „přirozeného výběru“ a práva silnějších.

V menším měřítku toto uvažování stojí za šikanováním ve školách, za sexuálním vykořisťováním žen a dětí, za likvidací „nechtěných dětí“ potratem, za eutanázií a mnoha dalšími bolestnými jevy ve společnosti.

V rodinách se stejné schéma uplatňuje v neochotě vzdát se něčeho (svého pohodlí, času, peněz, svého názoru) pro své blízké, ve ztrátě úcty k druhým, v prosazování svého pohledu na svět, ve využívání druhých a ztrátě smyslu pro důstojnost druhého člověka a posvátnost každého života.

2.1.4.1 Je možné být dobrým člověkem bez Boha?

Lewis ve své eseji *Dobrý člověk bez křesťanství* píše: „*Křesťanství tvrdí, že podává záznam faktů – říká vám, jaký je skutečný vesmír. Jeho výklad vesmíru buď je pravdivý, nebo není, a jakmile si připustíte tuto otázku, vaše přirozená zvědavost ve vás musí vyvolat touhu poznat odpověď. (...) Pokud je křesťanství pravdivé, pak je naprosto nemožné, aby ti, kdo znají tuto pravdu, a ti, kdo ji neznají, byli stejně dobře vybaveni pro to, aby vedli dobrý život.*“

Jejich rozdílné přesvědčení způsobí dříve či později rozdíly v praktických návrzích. Člověk, který staví svůj život na mylných předpokladech, může způsobit „v dobré víře“ spoustu škody a problémů sobě i ostatním lidem.

Mezi nekřesťany byli samozřejmě mnozí dobří lidé – jak ti, kteří o křesťanství nikdy neslyšeli a slyšet nemohli (třeba Sokrates), tak takoví, kteří o něm slyšeli a naprosto čestně v ně nedokázali uvěřit.

Nestačí tedy „být dobrým člověkem bez Boha“? Člověk, který se takto ptá, chce vystačit s vědomím, že je „dobrý“, aniž by zjistil, co to vlastně znamená „dobrý“. Často spíš nechce znát pravdu, protože se předem leká problémů, které by ho čekaly, kdyby zjistil, že je křesťanství pravdivé. (<http://www.vira.cz/Texty/Knihovna/Dobry-clovek-bez-krestanstvi.html>)

Morálka, která není zakotvena v metafyzice, vypadá užitečně, ale neobstojí.

Programové stavění morálky nad věrouku ukázal případ švýcarského teologa Hanse Künga. Jeho projekt „světového étosu“ vychází z myšlenky, že velká náboženství by měla přispět k míru a k uznání lidských práv tím, že zdůrazní svůj víceméně společný mravní kodex a oslabí věroučný obsah, jímž se navzájem liší. Tento relativistický projekt byl přijat zdrženlivě až s nevolí, takže se autor ocitl v izolaci. Ukazuje se, že náboženství se může stát mohutnou společenskou silou pouze za předpokladu hluboké víry těch, kdo je vyznávají. (Sousedík, 2010, s. 14)

2.1.5 Jak mohou rodiče pomoci svým dětem

Největší životní pomocí pro děti je ochota rodičů hledat pravdu a to, co z ní vyplývá. Nejdříve sami pro sebe, aby oni sami měli jasno, na čem postaví svůj život a jakým způsobem budou žít – to je jedním ze základních úkolů období dospívání. Jsou to také velice důležité skutečnosti při hledání životního partnera pro manželství. Mnozí mladí lidé však k těmto otázkám ve svém dospívání buď vůbec nedošli, nebo své hledání nedotáhli do konce.

Pokud to tedy rodiče sami neudělali ve svém mládí, mají jedinečnou šanci hledat odpovědi spolu se svými dětmi, když se ony začínají ptát.

2.1.5.1 Jak vést děti k hledání pravdy

Eva Zoller v knize *Učíme děti ptát se a přemýšlet* píše, že „filosofování je umění položit správnou otázku ve správnou chvíli“. Sokrates nazýval filosofování „porodním uměním“ (jeho matka byla porodní bába) – některým lidem svými důvtipnými otázkami pomohl „přivést na svět“ jejich vlastní schopnost a odvahu myslet. Také rodiče a učitelé mají být „sokratovskými porodníky“ a rozvíjet u dětí a mládeže schopnost samostatně uvažovat a formulovat vlastní názory a mínění.

Každý člověk k tomu dostal do vínku (1) oči vnější i „vnitřní“, aby *viděl*, a samozřejmě další smysly a schopnosti vnímání, (2) rozum, aby *chápal*, a taky odvahu ho použít, a (3) konečně ruce, aby je přiložil k dílu a *jednal*, případně aby se chopil zkoumané věci. A potřebuje také srdce, protože v něm je uložena odvaha, a (jak říká Exupéryho Malý princ) „správně vidíme jen srdcem“.

Bezmyšlenkovitost je vedle bezcitnosti jedna z nejnebezpečnějších „nemocí“, která lidstvo ohrožuje; náš svět nutně potřebuje lidi pečlivé a samostatně myslící, kteří jsou schopni rozlišování a jsou schopni jednat statečně a zodpovědně. Filosofováním s dětmi takové lidi můžeme vychovat z nich – a zároveň i ze sebe. (Zoller, 2012, s. 10 – 11)

Většina otázek dětí jsou otázky po smyslu – na otázku „proč prší?“ tedy většinou nechtějí odpověď po příčině (to možná později), ale po účelu „aby se kytičky napily“. Je dobré taky zkusit na otázku odpovědět otázkou „a co si myslíš ty?“. Můžeme na papír obkreslit hlavu dítěte (i naše hlavy) a do ní bude kreslit, „co se ti honí hlavou?“ a přitom povídat (při kreslení obecně se často dá vyjádřit mnohé, co se jinak nedaří). Dají se používat cvičení na lepší používání smyslů dítěte (i našich) – např. „vidím něco červeného (čtverhranného, ...) v této místnosti“; naslouchání nahrávkám a rozpoznání jednoho hudebního nástroje (a kreslení jeho zvuku); rozpoznávání hmatem, čichem a chutí. (Zoller, 2012, s. 14 – 25)

Také je možné vydávat se na cesty do své fantazie a představivosti a učit se rozlišovat mezi fantazií a skutečností. Hledat podstatu pojmů; např. „strom“ – co strom dělá stromem? Které jsou nutné znaky a které nahodilé (nejen u skutečného stromu, ale dokonce i u nakresleného zjednodušeného stromu nebo i stromového diagramu)? Jak nacházíme podstatu a identitu svoji, jak druhého člověka? (Zoller, 2012, s. 40 – 49)

Dítě různými otázkami hledá svoji identitu a také hranice: kdo jsem? Čím se liším od ostatních? Co mohu dělat? Co chci dělat? Jak se liším od zvířat? Můžeme děti pozvat k přemýšlení o myšlení, uvědomění si myšlení a jeho schopností. (Zoller, 2012, s. 52 – 61)

Přemýšlíme s dětmi o tom, co znamená být velký či malý – kdo rozhoduje, kdo poslouchá? Musíme je ochránit před rezignací (že to stejně všechno rozhodnou „ti nahoře“); tzn. nebudeme jim brát právo na otázky, i kdyby nám byly nepříjemné, a možná někdy zpochybníme i sebe a své požadavky vůči dítěti. S tím souvisí i výchova k etice a k vlastním hodnotám, rozvíjení schopnosti hodnocení a zdůvodňování. (Zoller, 2012, s. 64 – 73)

Filosofie se odedávna zabývala také otázkami o Bohu a duši, životě a smrti, o „předtím“ a „potom“. Na rozdíl od náboženství však stojí spíše na straně těch, kdo kladou otázky. Je

důležité promýšlet a hledat věčné otázky po tom, odkud a kam směřuje svět a lidé, o smyslu a významu života a smrti, otázky o Bohu a našem vztahu k němu. Tak můžeme pomoci i našim dětem (a nakonec i sobě) objevit smysl bytí i jednání. (Zoller, 2012, s. 76 – 82)

Lee Strobel a Rob Suggs ve třech knihách *Kauza Stvořitel pro děti*, *Kauza víra pro děti* a *Kauza Kristus pro děti* (všechny 2007) zpřístupňují jednoduchým způsobem teorie a důkazy, které se týkají základních otázek života. Například v knize *Kauza Stvořitel pro děti* jsou pomocí různých přirovnání popsány jednotlivé důkazy o vesmíru a životě: z oboru kosmologie (počátek, příčina); z oboru fyziky (energie a pohyb) a astronomie (studium vesmíru); DNA (pokyny k vytvoření lidského těla) a otázka lidského života; biochemie (chemické procesy, které v živých organismech probíhají). Na stránkách jsou v rámečcích jednotlivé body (hesla), která vedou děti k plnému pochopení těchto otázek:

Důkaz: doklad o tom, že se něco stalo * *Závěr*: názor založený na faktech * *Pátrání*: můžeš se pozorně dívat, pokládat otázky, přemýšlet o tom, co ses dozvěděl; a pak dojít k nejlepšímu závěru * *Důležité pravidlo* – *jdi za důkazy, ať tě povedou kamkoli* * *Být objektivní*: rozhodovat se na základě faktů, ne na základě vlastních názorů * *Teorie*: vysvětlení nějakého problému * *Hmota*: všechno, co má nějaký tvar a zabírá prostor – to, z čeho se skládá svět kolem nás * *Energie*: schopnost něco udělat * *Věda*: způsob poznání světa založený na pečlivém pozorování věcí kolem nás * *Argument kalám*: Všechno, co má počátek, má nějakou příčinu. Vesmír má počátek. Vesmír má tedy příčinu. * *Logika*: studium pravidel uvažování * *Antropický princip*: názor, že vesmír byl vytvořen přesně tak, aby v něm mohly lidské bytosti žít a přežít * *Gravitační zákon*: přitažlivost mezi dvěma objekty * *Nezbytnosti nutné k životu*: potrava, voda a vzduch * *Inteligentní plán*: názor, že řád vesmíru a veškerého života v něm poskytuje důkazy o tom, že za ním není náhoda, ale myslící tvůrce * *Biochemie*: obor zkoumající, z čeho jsou složeny živé organismy a chemické procesy, které v nich probíhají * *DNA*: návod k sestavení čehokoli živého * *Nezjednodušitelná složitost*: nejjednodušší možné uspořádání nějakého mechanismu nebo soustavy tak, aby mohly fungovat

Na příkladu pastičky na myši, která se skládá z 5 částí (spodek – obdélníkový kousek dřeva, západka, pružina, zadržovací přepážka, kladívko) ukazuje biochemik Michael Behe příklady nezjednodušitelné složitosti – past musí mít všechny části, aby fungovala; když jich bude mít méně, nebude fungovat méně, ale vůbec. (Strobel + Suggs, 2007a)

Publicistka a poradkyně pro rodinu, výchovu a mezilidské vztahy Eva Labusová se zamýšlí nad tím, jestli mají rodiče předávat dětem vlastní světonázor. (Labusová, 2012)

K období dětství nedílně patří dotazovat se po podstatě bytí a děti jsou v tomto ohledu až překvapivě vnímavé. Jejich intuice, jejich schopnost pojmenovávat věci bez předsudků nás někdy mohou až šokovat.

Úkolem rodičů je dítě mravně ukotvit a nabídnout mu směr duchovní životní cesty. Mohou a mají potomkům předkládat svá přesvědčení a své vize; nesmějí ale zapomenout na to, že dítě není jejich „majetkem“ a bude se muset v dospívání samo rozhodnout, kudy se v duchovním smyslu vydá, takže vyvíjet nátlak je spíše kontraproduktivní.

Na druhou stranu nedá se čekat (jak to propagují příznivci liberalismu), až dítě vyroste a bude mít „vlastní rozum“, aby si pak vybralo samo, a do té doby je vést jen k „obecné slušnosti“ a toleranci. Jednak totiž už v dnešní společnosti vůbec není jasno, co to vlastně je ta „obecná slušnost“ a tolerance a co obnáší, jednak aby si dítě mohlo v dospívání vybrat, potřebuje mít z čeho vybírat. Pokud dítě necháme napospas okolí, nedopadne to dobře.

Je nezbytné, abychom byli dítěti nablízku s pevným vedením a stálým vysvětlováním, což nás jistě bude něco stát – náš čas, úsilí, možná i zpomalení kariéry a omezení některých koníčků. Nic z toho ale není důležitější než postarat se právě v této významné oblasti dobře o děti, které nám byly svěřeny a které můžeme po určité části jejich života doprovázet.

Vést děti ovšem znamená, že především sami přemýšlíme o tom, čemu se říká vyšší smysl života – na čem (na kom?) svůj život postavíme, kde leží hranice mezi dobrým a zlým, co znamená žít vnitřně pravdivý život, jak udržovat vlastní svědomí v citlivosti. Potom se nám spíše podaří, abychom děti ve světonázorové oblasti vedli bez násilí a probouzeli v nich zájem o tento vyšší smysl života. Nesmírně důležité je, aby v této oblasti byli rodiče zajedno – rozhoduje se o tom právě volbou člověka pro manželství, druhého rodiče našich dětí, kdy bychom si měli vybrat toho, kdo má stejné životní a duchovní zaměření.

Důležité je najít si na děti čas (na každé dítě zvlášť), odpovídat otevřeně a přiměřeně na všechny jejich otázky, obklopovat je dobrými vzory a dbát na to, jak tráví svůj volný čas a v jakém prostředí. Nezastíráme jim ani to, že i my jsme neustále na cestě, tak jim dáváme stálý příklad snahy „držet se dobrého“ za všech okolností. Stejně tak je nezbytné, aby právě náš příklad, naše ovzduší doma a náš vztah k dětem byly láskyplné a radostné.

Bezpodmínečná láska k dítěti znamená zajímat se o dítě a jeho problémy a nepřerušit komunikaci ani tehdy, pokud prožívá období váhání nebo odporu nebo se třeba i rozhodne jít duchovně jiným směrem. Občas se stane, že pokud dostane tuto možnost, následně se k názorům rodičů zase po čase přikloní. (Labusová, 2012)

Říká se, že „Bůh nemá vnoučata, jenom děti“ a v podstatě to znamená, že neexistuje dobré „předané náboženství“ – vztah k Bohu si musí vybudovat nakonec každý sám. Rodiče a učitelé ale mohou svým citlivým přístupem velice pomoci a povzbudit dítě nebo dospívajícího k hledání pravdy.

2.1.5.2 Specifika rozhovorů s dospívajícími

Ze svých zkušeností při práci s rodinami víme, že velkým problémem a často příčinou narušení vztahu mezi rodiči a dospívajícími dětmi je neochota rodičů hledat pravdu, zabývat se do hloubky uvedenými otázkami, nedůtklivost ve chvíli, kdy se dítě ptá po argumentech rodičů na obhájení jejich světového názoru. Je pravda, že mnozí dospívající volí k tomu hodně konfrontační tón. Mnozí rodiče se proto cítí v takové chvíli osobně ohroženi a reagují odmítnutím, okřiknutím nebo vyjádřením pohoršení nad tím, že si dospívající dítě dovolí zpochybňovat jejich přesvědčení. To je ovšem základní chyba, která se může hodně vymstít tím, že dítě o takových věcech přestane s rodiči mluvit a může dojít k názoru, že jeho rodiče žádné argumenty pro svůj názor nemají a věří něčemu nepodloženému.

Rodiče jistě chtějí, aby dítě převzalo jejich světový názor, zvláště pokud pro ně samotné hodně znamená a vědí, že je dobrý. Jenže chtít, aby dospívající mladý člověk něco převzal jen kvůli nim, znamená velké nepochopení – on totiž sám bude muset své přesvědčení obhájit před svými vrstevníky, a pokud nebude mít k tomu dobrý základ, začne svůj životní názor hledat jinde.

Proto jsme přesvědčeni, že by rodiče (pokud to doposud neudělali) měli nově své světové názory promyslet a postavit je na pevný argumentační základ. A ve chvíli konfrontace s dítětem by neměli brát osobně jeho útočný tón, ale vracet diskusi na věcnou rovinu. Tím jednak zachovají možnost komunikace s dospívajícími dětmi i nadále a jednak pomohou dítěti objevit způsoby hledání pravdivého základu pro jeho vlastní život.

2.1.5.3 Rozdělení hranic a práce s nimi při výchově dětí

Je naprosto nezbytné při výchově dětí vymezovat hranice. To samo však nestačí – je také zapotřebí klást je moudře; a k tomu je potřeba vědět, že máme více druhů hranic, z nichž každé vyžadují jiný přístup.

Manželé Gajdovi (2011) uvádějí čtyři druhy hranic: hranice řádu a bezpečí, hranice světonázorové, hranice manželství a hranice dítěte. Výchovné problémy (včetně problémů týkajících se víry a morálky) se objevují v období dospívání dětí, a často je to způsobeno tím, že rodiče nevidí rozdíly mezi hranicemi.

A – Hranice řádu a bezpečí by měla být nepropustná, rodiči důsledně střežená. Patří sem např. pravidlo, že kdo druhému ublížil, musí se omluvit. Každý v domácnosti pomáhá – prostě proto, že tam bydlí. Večerní příchody jsou domluveny na určitou hodinu, a pokud je něco jinak, dítě volá domů. S věkem dítěte se tato hranice rozšiřuje, ale nikdy se neuvolňuje (nerozmělňuje) – takže s věkem je např. posunuta hodina příchodu, ale tato nová hodina se musí dodržet, a to i u dospělých dětí, dokud bydlí společně s rodiči; pokud se opozdí, volají domů, aby ostatní neměli strach.

B – Hranice světonázoru by měly mít „hraniční přechody“ a měly by se s rostoucím věkem dítěte rozšiřovat. Neznamena to, že by něco doposud špatného začalo být dobré; ale v procesu dospívání a odcházení dítěte (což vyvrcholí fyzickým odchodem z domu) dochází k emocionálnímu, intelektuálnímu a světonázorovému osamostatnění. Dítě má potřebu udělat něco jinak než rodiče a instinktivně k tomu směřuje. Neznamena to automaticky negaci hodnot a názoru rodičů; ale má-li dostat šanci něco si zvolit, musí mít také možnost to odmítnout. V opačném případě nebude mít jeho volba cenu, protože bude vynucená.

C – Intimní hranice dítěte znamenají klepání na dveře pokoje dítěte, ponechání soukromí v koupelně, bez komentářů na téma vzhledu, neprohlížení jeho zásuvek, mobilu, počítače apod. Pokud situace vyžaduje ze závažného důvodu intervenci kvůli jeho zdraví a bezpečí (právo prohledat pokoj, přečíst si sms zprávy), zdůvodníme ji („protože jsem u tebe našel drogy“, „protože jsem tě opakovaně přistihl při lži“).

D – Manželská hranice (čas, prostor, emocionální pouto) by měla být vymezena od počátku. Je zapotřebí jasně oddělovat svět dětí od vlastního manželského světa, nedovolit, aby rodičovství pohltilo manželský vztah, pečovat o manželský čas a vlastní manželský prostor (fyzický i emocionální). Dítě nemůže být hlavním partnerem maminky či tatínka nebo mít doma stejně platný hlas jako dospělí.

Hodně chyb se rodiče dopouštějí proto, že nerozlišují mezi dvěma prvními hranicemi. A také např. chození do kostela u malého dítěte bude souviset s hranicí řádu a bezpečí (jde, protože rodiče to rozhodli), ale u dospívajícího už půjde o hranici světonázorovou, kde je nutný jiný přístup.

Pokud dospívající přijde s nějakým názorem, který prozrazuje, že se zajímá např. o nějaké jiné náboženství, světonázor apod., je několik možných přístupů:

Restriktivní postoj, odpor rodiče k intelektuálnímu hledání dítěte a odvaze myslet, výsměch a ponižování dítěte, zabudování strachu a pocitu viny, citové vydírání, možná i utváření nesprávného obrazu Boha. Důsledkem takového jednání bude uzavřenost dítěte a rodič ztratí možnost a šanci poznat jeho svět, o čem přemýšlí a jak. Může to vyústit ve vzdor a touhu po pomstě (a tím spíš bude dítě směřovat „jinam“).

Postoj úniku, mlčení nebo něco na způsob „radši se běž učit“; rodič je možná zaneprázdněný, přepracovaný, případně má strach pustit se do tohoto tématu – ale připravil se o vzácnou příležitost setkat se s dospívajícím, který jasně signalizoval potřebu promluvit si.

Otevřený postoj (vydání cestovního pasu), který obsahuje respekt k odvaze myšlení a intelektuálního hledání dítěte, jemný poukaz na osobní životní cestu a vlastní volbu, povzbuzení k dalšímu hledání, zdůraznění významu osobního rozhodnutí dítěte, vyjádření přání spojeného s rozhodováním dítěte, pobídka k diskusi a sdílení. Zde zůstane otevřený prostor k dalšímu setkávání. Vydání cestovního pasu neznamena lhotejnost, rodič neupustil od výchovy potomka ke skutečným hodnotám, ale poukazuje na hodnotu, kterou si sám zvolil. Postoj otevřenosti zvyšuje pravděpodobnost, že si dítě zvolí stejné hodnoty, pro jaké se rozhodli rodiče, zvláště pokud zakouší šťastný domov a to, že mu světonázor rodičů nejen nic neupírá, ale naopak dává něco, co jeho vrstevníci nemají. (Gajdovi, 2011, s. 98 – 135)

2.1.5.4 Základní body pro nalezení nejlepšího světového názoru

Na tomto místě uvádíme pomůcku, která vychází z dimenzí osobnosti a má sloužit k prozkoumání určitého světového názoru – jak je zdůvodněn, jak na jeho základě funguje osobnost člověka i vztahy, co slibuje do budoucnosti a jaké důkazy pro tento slib přináší atd. Tato pomůcka je určena pro mládež, ale ve zjednodušené formě (nebo s pomocí rodičů) ji mohou jistě použít i starší děti. Rodiče by si ji měli ovšem promyslet taky!

Světový názor – název:

(A) ROZUM – jeho nástroje jsou přemýšlení (filosofie), poznání (věda), paměť (historie)

(a) Filosofická východiska:

- *jaká je podle tohoto SN nejvyšší skutečnost?*
- *jak ji zdůvodňuje?*
- *odpovídá tento názor skutečnosti?*
- *neprotiřečí si jeho body navzájem?*
- *vysvětluje všechny oblasti života?*

(b) Přírodní vědy, psychologie, sociologie atd.:

- *možnost poznání skutečnosti světa*
 - *vesmír, neživá příroda*
 - *původ života (a možnost samovolného vzniku)*
 - *rostliny, zvířata*
 - *součinnost mezi jednotlivými organismy (např. účelnost zajištění kyslíku pro živočichy ze strany rostlin a spotřebovávání CO₂ rostlinami aj.)*
 - *informace (DNA apod.)*
 - *nezjednodušitelně složité orgány*
- *člověk – fyzické skutečnosti, psychika, charakter, svobodná vůle, osobnost*
 - *řeč*
 - *svědomí*
 - *poznání atd.*
- *společnost, politika, hospodářství, rodina, vztahy mezi generacemi*
 - *jak na základě tohoto SN funguje společnost?*
 - *jak jsou na základě tohoto SN dodržována lidská práva, především právo na život od početí do přirozené smrti?*
 - *jak tento SN zajišťuje důstojnost a svobodu každého člověka, muže i ženy?*
 - *jak slouží národu politikové – zastánci tohoto SN?*
 - *jak tento SN zajišťuje, že každý má za svou práci spravedlivou odměnu?*
 - *jak tento SN umožňuje dobrý život rodin, pevné manželství, výchovu dětí, solidaritu mezi generacemi?*

(c) *Historie:*

- *jakou oporu má tento názor v historii?*
- *historické prameny, dokumenty, výpovědi svědků, hodnověrnost pramenů atd.*

(B) VŮLE – jejím nástrojem je rozhodování

- *jaká pravidla a opěrné body mi tento SN poskytuje pro moje rozhodování?*
 - *vztah k Nejvyšší skutečnosti*
 - *vztah k sobě samému (a jakým člověkem na základě tohoto SN se stanu)*
 - *vztah k druhým lidem*
- *kdo tato pravidla ustanovil?*
- *jaké praktické dopady (výhody/nevýhody) bude mít používání těchto pravidel?*
 - *v mém osobním životě*
 - *v mých partnerských vztazích a v mojí rodině*
 - *v životě národa, lidstva*

(C) CIT – jeho nástrojem je touha

- *co mi tento světový názor říká o budoucnosti?*
- *jak vychází vstříc mojí touze po naplnění smyslu života?*
- *jaké důkazy přináší o tom, co slibuje pro život po životě?*

SHRNUTÍ:

.....
.....

2.1.5.5 Žirafa – příklad povrchního hodnocení faktů

Je nutné, aby se především vychovatelé jako první učili hledat a vidět souvislosti, protože je nezbytné tomu učit děti a mladé lidi. Oni si jednotlivé poznatky mohou najít na internetu (google atd.), ale porozumění souvislostem by měli dostat od nás vychovatelů, především rodičů, učitelů a sociálních pedagogů.

Mnohé moderní odpovědi byly postaveny na velice chatrných základech. Je potřeba je znovu přezkoumat ve světle nových objevů v různých vědách. Příliš úzká specializace často znemožňuje vidět souvislosti a znamenala velký krok zpět pro vědu a porozumění životu.

Zde uvádíme jeden příklad toho, jak jsou někdy zjednodušené a povrchní údaje bez hlubších znalostí a povědomí o souvislostech používány jako vědecké důkazy.

Ateista a známý propagátor evoluce profesor Richard Dawkins v jedné ze svých knih tvrdí s velkou jistotou, že „*žirafa se vyvinula z předka podobného dnešnímu okapi*“. Zdůvodněním je pro něho „*nevelký rozdíl (...) mezi krkem žirafy a okapi (a pravděpodobně předka žirafy, který měl krátký krk). Máme stejné pořadí sedmi obratlů propojených cévami, nervy, žilami a skupinami svalů. Rozdíl spočívá jenom v tom, že každý krční obratel je o hodně delší a všechny spolupracující složky jsou proporcionálně rozšířené a prodloužené.*“

Na tento názor odpovídá Dr. hab. Ing. Miroslaw Rucki, podle něhož není ani tak velkým problémem, že obratlů má žirafa osm (viz výzkum Nikose Solouniase, in Vesmír 2008/12; žirafa má osm krčních obratlů, ale o jeden hrudní obratel méně než většina savců), jako to, že evoluční prodloužení krku žirafy není možné ani najednou (jednou velkou mutací), ani postupně (miliardami malých kroků).

Na otázku, proč vůbec žirafám dlouhý krk narostl, zastánci evoluce odpověď nemají. Jedna teorie hlásá, že žirafa natahovala krk po žrádle, a tak se jí prodloužil; druhá teorie, že ty žirafy, které náhodou měly dlouhý krk, byly ve výhodě před ostatními s krátkým krkem.

Faktem ale je, že žirafy se vůbec neživí převážně listím vysoko rostoucím. Ostatně, kdyby tomu tak bylo, musely by vymřít – samice totiž mají o metr kratší krk než samci. A mláďatům trvá tři až čtyři roky, než vyrostou – mezitím by uhynula. Výzkumy ale prokázaly, že žirafy se v období sucha živí nízko rostoucí trávou a listím keřů a na listí akácie se natahují jenom v období dešťů. Dlouhý krk jim tedy nepomáhá při zajišťování potravy. (Vystává ještě zajímavá otázka, zda je z technického hlediska pro žirafu jako přežvýkavce snazší opakovaně přežvýkávat potravu, která musí překonat při návratu z žaludku do tlamy třímetrový rozdíl.)

Pokud bychom si představili, že se přece jenom stal ten nepravděpodobný zázrak mutace a z „pražirafích“ rodičů se narodilo mládě s dlouhým krkem, tak při prvním natažení krku by tato žirafa padla kvůli nedokrvení mozku, protože její srdce by nebylo schopné vytlačit krev do výšky pěti metrů.

Aby bylo možné uvěřit, že přesto přežila, museli bychom přijmout dvojnásobně nepravděpodobný předpoklad, že tato mladá žirafa se náhodou zároveň narodila nejen s dlouhým krkem, ale ještě se zhruba třikrát vydatnějším srdcem, vytvářejícím tlak cca 260/350 mm Hg (34,7 – 46,7 kPa), aby v ústrojích zhruba ve výšce 5 m dosahovalo, kolik je třeba – 130 mm Hg (17,3 kPa).

Pokud by ovšem tato žirafa potom sklonila hlavu, aby se napila vody, všechna tato krev, kterou ohromné srdce vytlačilo, udeří do mozku, který se nachází na úrovni vodní hladiny, a žirafa padne mrtvá (a hyeny ji sežerou, čímž evoluce skončí).

Aby se to nestalo, museli bychom pozvat dawkinsovského „slepého hodináře“ (čili neuvědomělé evoluční procesy), který by zaranžoval náhodný vznik celého systému svalů, houbovitě hmoty a zvrtných záklopek, které blokují přístup krve do mozku v případě přetížení. Jenže i kdyby se toto náhodou podařilo, stačilo by potom, aby si taková žirafa poranila nohu o kámen, z rány by pod obrovským tlakem vyrazil proud krve a vzápětí by zase měly hyeny co žrát.

Takže naše náhodné slepé procesy by musely ještě souběžně řešit tento problém. Vyřešen je tlustou kůží na nohou, v níž je mnoho velmi tenkých cévek lehce zadržujících krev. To ovšem znamená, že je žirafa velice ohrožená embolií, krev by jí začala ucpávat vlasečnice, nemohla by chodit ani běhat a skončila by zase jako potrava pro hyeny.

Řešení tohoto problému je geniálně jednoduché, ale nestačily by na to ani postupné, ani jednorázové „předělavky“ – jde o velikost červených krvinek. Žirafa má červené krvinky zhruba třikrát menší než člověk.

Dalším problémem je, že v průdušnici žirafy, o 3 metry prodloužené, zůstává 2,5 litru vzduchu. Takže žirafa nejdříve vdechuje tento použitý vzduch, který vyšel z jejích plic a zůstává v průdušnici, a potom teprve čerstvý vzduch. Bez podstatných změn v konstrukci dýchacího ústrojí by se zase stala potravou pro hyeny. (O všech těchto problémech profesor Dawkins evidentně nemá vůbec tušení.)

Pokud bychom měli tedy uvěřit, že z nějakého předka připomínajícího okapi (s krátkým krkem, normálním srdcem, s běžným uspořádáním krevního řečiště, s normálním rozměrem červených krvinek a s normálním dýchacím ústrojím) se může zrodit žirafa (s dlouhým krkem, se silným srdcem, se systémem, který chrání mozek před nadměrným vzrůstem tlaku krve, se systémem krevních vlásečnic v nohách, s menšími červenými krvinkami

a upraveným dýchacím ústrojím), museli bychom popřít veškerou dnes všeobecně dostupnou úroveň vědy.

Postupná přeměna by znamenala existenci milionů přesně zkoordinovaných mutací, realizovaných milionkrát v přesně vymezené posloupnosti a zahrnujících změny všech orgánů a ústrojí zvířete. Nepravděpodobnost takových změn sahá až k nemožnosti – navíc by to protiřečilo samotné teorii evoluce, která vychází právě z náhodnosti, samočinnosti a bezcílnosti změn.

Dalším velkým problémem by byl nedostatek času k takovým změnám. Německý genetik dr. Wolf-Ekkerhard Lönnig uvádí, že v souladu se systémem hodnocení užívaným v paleontologii se počítají evoluční změny velikosti koňských zubů zhruba 1 mm na 1 milion let. Jen pro přírůstek pro osm (nebo třeba sedm) krčních obratlů žirafy by bylo nutné počítat nejméně s 10 000 přechodnými formami mezi předky podobnými okapi a žirafami; samotné prodloužení krku by muselo trvat miliardy let. Podle všeobecně přijímaného měřítká evoluce od vzniku obratlovců („kambrijská exploze“) uplynulo sotva 500 milionů let a před 60 miliony let ještě neexistovali žádní sudokopytníci, z nichž by se žirafa mohla vyvinout. I kdybychom vzali těchto 60 milionů let a připustili prodloužení krku dokonce o celých 10 mm za milion let, měla by dnes krk delší sotva o 60 cm.

Vzhledem k dalším činitelům zmíněným výše zvětšil by se počet „přechodných forem“ mnohanásobně – změnami by totiž muselo projít (souběžně a v přesné koordinaci) 25 000 genů, 90 000 bílkovin alternativního splicingu (= postsyntetická úprava mediátorové RNA v jádrech eukaryontních organismů), 200 kloubů a 300 kostí (k nimž je připojeno 1 000 vazů a 4 000 šlach), 700 svalů, 100 miliard neuronů (z nichž je utvořen nervový systém) a 100 000 kilometrů krevního řečiště; přitom by v každé sekundě musela být zajištěna plná funkčnost organismu žirafy. K tomu by bylo potřeba stovek tisíc přesně nasměrovaných mutací v každé generaci; jenže víme, že škodlivých mutací se vyskytuje mnohokrát víc, takže tyto miliardy by zase evoluci žirafy kazily.

Navíc zkameněliny neukazují ani jednu přechodnou formu mezi žirafou a jejím hypotetickým předkem. Mikael Fortelius (profesor evoluční paleontologie v Helsinkách) vypracoval seznam nalezišť zkamenělin žiraf o 62 stranách. Uvádí kolem 500 příkladů z několika stovek nalezišť, ale žádná z těchto zkamenělin neukazuje na jakoukoliv evoluci těchto zvířat; přechodné formy nejsou a žirafy se za celou tu dobu prakticky nezměnily.

Výsledkem tedy je, že hypotéza náhodného vývoje nemůže obstát v konfrontaci s vědeckými údaji. „Přirozený výběr“ by musel mít z čeho vybírat; pokud by se ale do vývoje pustil Dawkinsův „slepý hodinář“ (řada neuvědomělých evolučních procesů), není z čeho vybírat a všechno samo pojde.

Podle Ruckého má poctivý rozum vědce z těchto faktů vyvodit závěr: jestliže náhodný vývoj dlouhého krku (ať už cestou velkých násilných změn nebo v důsledku milionů malých kroků) by nepochybně způsobil vyhynutí žiraf, musíme přijmout existenci moudrého a mocného Konstruktora, který všechno promyslel a stvořil žirafu takovou, jaká je – schopná života v těch podmínkách, do kterých byla umístěna. (Rucki, 2014)

2.1.6 Co říká současná filosofie o možnosti poznání Boha?

Richard Swinburne (2011) rozebírá tzv. přirozenou teologii a ukazuje, že její postupy jsou platné a odůvodněné.

Přirozená teologie se zabývá argumenty, které postupují od nejobecnějších vlastností světa k existenci Boha jako jeho stvořitele a zachovatele. Přesvědčení, že Boží existence může být poznána rozumovými důkazy, bylo vždy zastáváno křesťany včetně křesťanských významných myslitelů a Otců uznávaných v tradici Církve. Swinburne vyjadřuje tyto argumenty s pomocí moderního pojetí toho, co je pro něco důkazem (např. která data jsou důkazem pro určitou velkou teorii), a s pomocí posledních filosofických a přírodovědných poznatků o povaze fyzického světa a o tom, jak tento svět funguje. (Swinburne, 2011, s. 17)

Po uvedených metodologických výkladech autor dokazuje, že všechny přírodovědné teorie ponechávají vždy něco nevysvětleno, co může vysvětlit právě jen teorie metafyzická. A dále v konkurenci jiných metafyzických teorií je právě teorie teistická ta, která vždy nejlépe splňuje všechny požadavky, které jsou kladeny na teorie v jiných oblastech vědění. (Swinburne, 2011, s. 61 – 70)

2.2 Etika a její význam pro rodinu

Strom se pozná po ovoci – moderní antifilosofie evidentně selhává. To vidíme všude kolem sebe – ve společnosti, v rodinách, v ekonomice, v politice, ve zvyšujícím se počtu sebevražd a psychických onemocnění atd.

Etika vychází z metafyziky. Jestliže Bůh existuje, člověk je drahocenný a hodnotný, Bohem milovaný. Jestliže Bůh neexistuje, člověk je jen bezcenným produktem náhody.

Filosofie a etika jsou provázané – je nutné objevit pravdu, abychom na ní postavili svůj světový názor, a potom formulovat zásady, které z této pravdy vyplývají a podle kterých se budeme ve svém životě řídit.

Blaise Pascal, vynikající francouzský matematik, fyzik, teolog, filosof a spisovatel, koncipoval myšlenkový pokus („Pascalova sázka“), v jehož rámci musí agnostik vsadit na to, zda existuje, nebo neexistuje Bůh. Pokud nedokáže přijmout důkazy a zůstává v napětí mezi vírou a nevěrou, měl by se přece rozhodnout: v sázku musí vložit způsob, jakým povede život. Konečnou výhrou nebo prohrou je pak osud jeho duše v posmrtném životě.

I když jsou pravděpodobnosti v Pascalově sázce nevyřešeny, jsou následky dokonale jasné a úplně jisté. Pokud to člověk neví jistě, měl by se chovat aspoň jako hráč a řídit se možnou výhrou. Ztratit nemůže nic, ale pokud má křesťanství pravdu, může nekonečně vyhrát. „*Když vyhražete, vyhražete vše; když prohražete, neprohrajete nic. Vsaďte tedy bez váhání, že jest.*“ (Blaise Pascal)

Jsme přesvědčeni, že pravda se najít dá, jak už bylo předvedeno výše. Ale Pascalova sázka je užitečný pokus (často také používaný v ekonomice) pro každého váhajícího.

2.2.1 Přirozený zákon, lidská práva a povinnosti

Stanislav Sousedík se v knize *Svoboda a lidská práva* zabývá lidskými právy a problematikou jejich morálního zdůvodnění.

Přesvědčení o potřebě určité míry morálního respektu k lidské osobě se v nějakém stupni vyskytuje ve všech známých, historických i současných, kulturních okruzích. Lidská práva jsou co do své ideje chápána jako univerzálně platné normy společenského života předcházející pozitivnímu zákonodárství, jež je povinno je při formulaci zákonů respektovat; naše

civilizace však dnes nedisponuje žádným v širším měřítku akceptovaným myšlenkovým postupem, jak ideu lidských práv zdůvodnit. To má dva dopady: jednak nedovedeme vysvětlit, a to ani sami sobě, proč vlastně lidská práva respektovat, a jednak chybí kritéria k posouzení, co je lidské právo a co jen kulturní zvláštnost či dokonce svévolný požadavek nějakého nátlakového uskupení.

V první části knihy je náboženské zdůvodnění myšlenky lidských práv, ve druhé části je zdůvodnění čistě rozumové. Vodítkem pro autora byla nauka velkého scholastika Tomáše Akvinského a jeho žáků. Autorovi se v této knize podařilo zformulovat ideová východiska lidských práv a stvrdit jejich trvalou platnost. (Sousedík, 2010, s. 9 – 11)

Podle Tomáše Akvinského je lidský rozum poznávací schopnost, která disponuje dvojitým typem poznání – teoretickým a praktickým. Teoretické poznání se dovršuje zdůvodněným věděním, že něco je tak a tak. Praktické poznání vrcholí v zdůvodněném poznání, že něco má být tak a tak.

Lidský rozum poznává určité věci zároveň teoreticky i prakticky. To znamená, že pokud pozná, že je něco předmětem naší přirozené náklonnosti (což je teoretické poznání), poznává to zároveň i jako to, čeho má být námi dosaženo, oč máme usilovat (poznává to tedy i prakticky).

Přirozený zákon lze vymezit jako *praktickým rozumem poznáný předmět nějaké naší přirozené náklonnosti*. Praktické poznání určitého předmětu spočívá vlastně ve formulování pokynu, buď že o tento předmět máme usilovat, anebo se mu vyhnout. A právě tento naším rozumem formulovaný pokyn je přirozeným zákonem. (Sousedík, 2010, s. 61 – 62)

Jaké pokyny nám přirozené zákony udělují? Zde jsou čtyři základní „dobra“, platná pro všechny doby a všechna místa:

Prvním základním dobrem je život a jeho uchování. Máme tedy usilovat o uchování svého života a varovat se věcí, jež vedou k jeho ztrátě. To je základní a zřejmý zákon. Z něho odvozené zákony jsou, že si máme obstarávat věci k uchování života potřebné – potravu, oděv, příbytek, kvalitní životní prostředí, věci užitečné k rozvoji a obohacení života apod.

Přirozený zákon udává ovšem nejen povinnosti, ale plynou z něj i určitá práva. Má-li člověk povinnost uchovávat si svůj život, má na to zajisté i právo. A jestliže má člověk právo na život, pak mají ostatní lidé povinnost jeho život respektovat. Stejně tak má člověk právo

obstarávat si potřebné věci k životu a ostatní mají povinnost mu v tom nebránit, ale naopak v případě nutnosti pomoci. (Sousedík, 2010, s. 63)

Druhé základní dobro, k němuž směřuje naše přirozená náklonnost, je přátelství v širokém smyslu, tedy nikoli jen přátelství jednoho s jedním, nýbrž veškerá na obecném principu přátelství (= bratrství = solidarity) založená společenství (rodinná, kmenová, státní). Takové společenství není pouhým prostředkem k dosažení vlastních dober (např. k uchování vlastního života), ale dobro základní, o něž máme usilovat. Přátelství je totiž založeno na nezištnosti, na rozdíl od účelových svazků. (Sousedík, 2010, s. 63 – 64)

Třetím základním dobrem je uchování lidského rodu. Vychází z přirozené vzájemné náklonnosti muže a ženy, která umožňuje poznání přirozeného zákona shodujícího se obsahově s biblickým „plod'te a množte se“ (Bible, kniha Genesis 1, 28). Trvalou pohlavní zdrženlivost, jestliže je ve službách nějakého vyššího cíle, přirozený zákon ovšem nevyklučuje. Manželství na úrovni přirozeného zákona nemusí být výlučně monogamní, požaduje se však jeho trvalost a věnost manželů, která umožňuje náležitou péči o potomstvo. Důstojnost člověka vyžaduje dobrovolnost manželského spojení. S péčí o potomstvo zase souvisí příkaz k uchování přírodního prostředí ve stavu umožňujícím zdravý život budoucích generací, a právo budoucích generací vyžadovat od generace současné tomu odpovídající způsob chování. (Sousedík, 2010, s. 64 – 65)

Čtvrtým základním dobrem je poznání. Jaký přirozený zákon z naší náklonnosti k poznání plyne, co tento zákon přikazuje? Obsahem tohoto zákona může být pouze příkaz týkající se člověka jako takového bez ohledu na dobu a společnost, k níž náleží, a postavením, které v ní zaujímá. Takovým „předmětem“ je celek jsoucná a poslání, které v rámci tohoto celku člověk má. Přirozený zákon tedy stanoví, že má člověk usilovat o poznání – v hovorovém jazyku poněkud neurčitě řečeno – „smyslu života“. Náklonnost k tomuto typu poznání (s jeho existencionálním podtextem) je charakteristicky lidská, u zvířat se s ní nesetkáváme. Úplné dosažení cíle této náklonnosti je obtížné i pro lidské jedince, kteří jsou k tomu účelu nejlépe vybaveni od přírody. Dosahujeme ji vždy pouze v nějakém stupni. K této náklonnosti jsou vedeni i ti, kdo tvrdí, že nelze tohoto poznání dosáhnout. Náklonnost k pochopení smyslu je tedy všelidská a zároveň výlučně lidská. Předpisu přirozeného zákona, že člověk má usilovat o tento typ poznání, odpovídá povinnost jiných mu ve svobodném úsilí o dosažení tohoto cíle nebránit. (Sousedík, 2010, s. 65 – 66)

2.2.2 Platónův trojúhelník z pohledu etiky

Zde se zamyslíme nad souvislostmi mezi jednotlivými vrcholy trojúhelníku ve vztahu k morálce.

Když C. S. Lewis mluví o morálce, říká, že „*slovo morálka v mnoha lidech probouzí představu, že morálka je něco, co nám překáží, co nám brání v radovánkách. Ve skutečnosti jsou morální pravidla návodem, jak zacházet s lidským strojem. Každé z morálních pravidel má zabránit poškození stroje či zbytečnému tření v jeho chodu.*“ Je tedy v zájmu každého člověka morální pravidla dodržovat, tím nejlépe poslouží sobě i jiným. (Lewis, 1993, s. 52)

To, co se může porouchat, je dvojího druhu: jednak na sebe lidé mohou vzájemně narážet (ubližovat si, podvádět), jednak se může něco pokazit uvnitř člověka samotného. Lewis to ukazuje na příkladu lodní flotily, která pluje v určité formaci. Aby byla plavba úspěšná, musí splnit dvě podmínky. Jednak si lodi nesmějí navzájem překážet (to je pravý vrchol Platónova trojúhelníku – vztahy s ostatními lidmi), jednak musí každá loď být v pořádku po technické stránce (levý vrchol trojúhelníku – já). Tyto dvě podmínky jsou na sobě závislé – pokud by lodi do sebe narážely, zanedlouho nebudou schopné plavby, a pokud by nebyly v pořádku technicky, brzy by do sebe začaly narážet. Ale ještě je zde třetí údaj: kam se ta flotila vlastně snaží doplnout? (horní vrchol trojúhelníku – Bůh, Idea, Absolutno) Nedosáhne svého cíle, pokud by po bezchybné plavbě skončila třeba v Kalkatě místo v New Yorku. (Lewis, 1993, s. 53 – 54)

Lewis uvádí další obraz – lidstvo si můžeme představit jako orchestr: nástroj každého musí být správně naladěn a každý musí začít hrát v ten pravý okamžik, jestli má orchestr zahrát skladbu správně. Ale co když se od orchestru očekávala hudba k tanci a on místo toho hraje samé smuteční pochody? (Lewis, 1993, s. 53 – 54)

„Zdá se tedy, že v morálce jde o trojí. Předně jde o fair play a o soulad mezi jednotlivci. Za druhé by v nitru každého jednotlivce měl vládnout řád a harmonie. Konečně za třetí jde o celkový smysl lidského života: K čemu byl člověk stvořen, kam by měla celá flotila doplnout a jakou melodii chce dirigent s orchestrem zahrát.“ (Lewis, 1993, s. 54)

Když se podíváme kolem sebe, tak vidíme, že v dnešní době se lidé zabývají téměř jenom tou první oblastí a druhé dvě zanedbávají. Je pravda, že je přirozené začít právě tady, u vzájemných mezilidských vztahů; pokud se zde lidé chovají nemorálně, je to zřejmé hned a působí nám to problémy každý den – válka, lež, korupce, podvody, lajdácká práce, násilí...

Zde mezi lidmi nejsou velké rozpory; téměř všichni lidé ve všech dobách se shodnou (aspoň teoreticky), že lidé by měli být čestní a měli by si navzájem pomáhat. (Lewis, 1993, s. 54 – 55)

Ale je opravdu jedno, jak to vypadá uvnitř lodi (hlavně když do ničeho nenarazí)? Můžeme vymýšlet nové a nové zákony (a je jistě dobře, když se snažíme vymýtit negativní jevy) – ale nečestný člověk si najde cestičku k podvodu i v novém systému. Zákony ještě nikoho nepředělaly a bez dobrých lidí nemůžeme a nebudeme mít dobrou společnost. Proto je tak důležité přemýšlet i o druhé oblasti, morálce v nitru člověka. Tady už se budou mezi lidmi objevovat větší rozpory. (Lewis, 1993, s. 55)

Tak se dostáváme k třetí oblasti, kde rozdílná stanoviska mezi lidmi vyvrcholí. Přesto se nemůžeme zastavit a věnovat se jenom prvním dvěma, „abychom se nehádali“. Odlišné pohledy na svět vedou totiž k odlišnému jednání. Podle toho, jak odpovídáme na základní otázky, se budeme také chovat. (Lewis, 1993, s. 55)

Tak například – patří ta loď mně (a tedy můžu si s ní dělat, co chci) anebo patří někomu jinému a já jsem jen správce, který se bude zodpovídat skutečnému majiteli? Nebo: čím má cenu se zabývat, co je důležité a co méně? Pokud budu žít jen nějakých sedmdesát let, možná mi nestojí za to zabývat se například svojí vznětlivostí a netrpělivostí, která se pořád zvyšuje. Ale pokud budu žít navždycky? (Lewis, 1993, s. 55 – 56)

„Mezi smrtelností a nesmrtelností je ještě další rozdíl, který do jisté míry souvisí s rozdílem mezi totalitou a demokracií. Pokud lidé žijí pouze sedmdesát let, pak jsou stát, národ nebo civilizace, které mohou trvat třeba tisíc let, důležitější než jednotlivci. Pokud má ale křesťanství pravdu, pak nejen že je jedinec důležitější, ale je nesrovnatelně důležitější. Je přece věčnou bytostí, zatímco stát či civilizace trvají ve srovnání s ním pouhý okamžik.“ (Lewis, 1993, s. 56)

2.2.3 Svědomí člověka

„Mravní svědomí je soud rozumu, kterým lidská osoba poznává mravní jakost konkrétního činu, který se chystá vykonat, který právě koná anebo vykonala. Člověk má ve všem, co říká a dělá, povinnost řídit se věrně tím, o čem ví, že je spravedlivé a správné. Člověk vnímá a poznává příkazy božského zákona prostřednictvím úsudku vlastního svědomí.“ (KKC, 1995, s. 450)

„V hlubinách svědomí odkrývá člověk zákon, který si sám neukládá, ale který musí poslouchat. Jeho hlas ho stále vybízí, aby miloval a konal dobro a vyhýbal se zlu, a když je třeba, promlouvá k sluchu jeho srdce ... Neboť člověk má ve svém srdci zákon vepsaný Bohem ... Svědomí je nejtajnější střed a svatyně člověka; v ní je sám s Bohem, jehož hlas mu zaznívá v nitru.“ (2. vatikánský koncil, Gaudium et Spes 16, in KKC, 1995, s. 449)

Mravní svědomí v nitru člověka mu tedy ukládá konat dobro a vyhýbat se zlu; zároveň každou konkrétní volbu soudí tím, že ji schvaluje, pokud je dobrá, nebo ji odsuzuje, pokud je špatná. Důstojnost lidské osoby zahrnuje (a vyžaduje) správné mravní svědomí – tj. (1) vnímání zásad mravnosti, (2) jejich praktické uplatnění v okolnostech (s rozlišením důvodů a dober) a (3) úsudek týkající se konkrétních skutků (které se mají vykonat nebo už byly vykonány). Svědomí dovoluje vzít na sebe *odpovědnost* za vykonané skutky; jestliže se člověk dopustí zla, svědomí ho vede k obrácení, prosbě o odpuštění a snaze o nápravu. (KKC, 1995, s. 449 – 450)

Dobře vychované svědomí je správné a pravdivé – vytváří úsudky podle rozumu a ve shodě s pravým dobrem, jak ho chce Stvořitelova moudrost. Svědomí je nutno vychovávat, což je celoživotní úkol. Jinak se může stát, že dá mylný úsudek; to je někdy také způsobeno vnějšími vlivy, špatným příkladem druhých, špatně chápanou nezávislostí svědomí nebo tím, že člověk setrvává ve špatnosti a jeho svědomí se tím otupí. (KKC, 1995, s. 451 – 452)

„Čím více tedy převládá správné svědomí, tím více ustupují jednotlivci a skupiny od slepé libovůle a snaží se podřídit objektivním mravním normám.“ (2. vatikánský koncil, Gaudium et Spes 16, in KKC, 1995, s. 449)

2.2.4 Svoboda – nutná podmínka smysluplného jednání

Svobodou či nezávislostí člověka se rozumí především svoboda *od něčeho* – fyzicky je to třeba nebýt vězněm ve vězení nebo v totalitním režimu, vnitřně například svoboda od totalního genetického naprogramování. Člověk není (nebo spíše nemusí být) otrokem svých pudů a instinktů. Stejně tak je možné, aby se dostal ze stereotypu různých představ, předpokladů apod. I ve vězení tak může být vnitřně svobodný. (Křivohlavý, 2010, s. 23)

Svoboda ale také znamená svobodu *k něčemu* – rozhodnutí ohledně dalšího života, co budeme dělat, komu budeme věřit a podobně. (Křivohlavý, 2010, s. 24)

Člověk má svobodnou vůli – to znamená možnost jednat nebo nejednat a rozhodovat se mezi dobrem a zlem. Díky svobodné vůli rozhoduje každý sám o sobě; svoboda je v člověku silou umožňující růst a zrání v pravdě a dobru. Člověk se stává více svobodným, čím více koná dobro. Svoboda činí člověka odpovědným za jeho skutky v té míře, v jaké jsou dobrovolné; odpovědnost za jednání může být zmenšena či potlačena nevědomostí, násilím, strachem a jinými psychickými či sociálními činiteli. (KKC, 1995, s. 441 – 444)

Lidské činy, tj. skutky svobodně zvolené na základě úsudku svědomí, je možno mravně hodnotit jako dobré či špatné. Tři „zdroje“ mravnosti jsou předmět, úmysl a okolnosti. Zvolený předmět/objekt jednání je dobro, k němuž vůle směřuje a rozum posuzuje, zda se shoduje s opravdovým dobrem, což je dosvědčováno svědomím. Cíl či úmysl závisí na subjektu, který jedná; cíl ovšem neospravedlňuje prostředky, tedy použití špatných prostředků k dobrému cíli nemůže ze špatného činu udělat dobrý. A na druhé straně dobrý předmět konaný se špatným úmyslem znehodnotí dobrý skutek. Okolnosti mohou zesílit či zeslabit dobro nebo zlo skutku, případně odpovědnost jednajícího, ale nemohou změnit mravní jakost skutku. (KKC, 1995, s. 445 – 447)

2.2.5 Hodnoty versus ctnosti

Kreeft rozebírá posun v chápání moderní etiky směrem od ctností k „hodnotám“. Zde jsou často studenti vedeni k tomu, aby nacházeli „své vlastní hodnoty“ – nejde tady ale o kořeny nebo zázemí těchto hodnot, tedy o *principy*, ale místo toho se týkají pocitů a úvah, tedy *kalkulací* (např. co byste dělali, kdybyste se ocitli v záchranném člunu pro čtyři, kde je jídlo jen pro přežití dvou?) – ve skutečnosti je to otázka, co byste dělali, abyste se „cítili příjemně“. Takto si každý může vybrat úplně cokoli a hlavně se nesmí říct, že se někdo mýlí. (Kreeft, 2013, s. 22 – 23)

„Trocha mravnosti“ je nebezpečná věc – trocha etiky nebo pseudoetiky působí jako očkování, lidé si takto vytvářejí imunitu na skutečné věci. Z historie známe případy skutečně špatných lidí, kteří neměli žádnou morálku a obrátili se k dobru. Avšak ti, kteří zdánlivě nějakou morálku mají, ale ve skutečnosti ji postrádají, žijí v iluzi – etika bez ctností a neřestí, etika bez vize toho, co znamená být dobrým člověkem, zaměřená na *dělání* místo *bytí*, je iluzí. Taková etika se nikdy neptá na dvě nejdůležitější věci: co je člověk a co je cílem jeho života na této zemi. (Kreeft, 2013, s. 23 – 25)

Pro skutečně dobrý život člověka je nutno stavět na objektivních principech a hodnotách, a tedy seznámit se (a následně se řídit) s tím, co je prověřeno staletími.

Ctnost je trvalá a pevná dispozice konat dobro. Lidské ctnosti jsou pevné postoje, ustálené sklony, trvale nabyté dokonalosti rozumu a vůle, které řídí skutky člověka, vnášejí řád do jeho vášní a usměrňují chování podle rozumu a přesvědčení. (KKC, 1995, s. 454)

Podle starých autorů existuje sedm ctností. Čtyři z nich se nazývají „základní“ (moudrost, uměřenost, spravedlnost, statečnost), zbylé tři „teologické“ (víra, naděje, láska).

„Základní ctnosti“ jsou ty, které uznávají všichni civilizovaní lidé; „teologické ctnosti“ znají zpravidla pouze křesťané.

U klasiků se pro základní ctnosti používá termín „kardinální“ – to je odvozeno od slova, které označuje veřej u dveří. Tyto ctnosti byly nazývány „kardinální“, protože jsou „stěžejní“, vše se na nich otáčí.

Čtyři kardinální ctnosti – spravedlnost, moudrost (prozíravost), odvaha (statečnost) a umírněnost (sebeovládání, střídmost) poprvé formuloval Platón. Ale nepocházejí jen od něj a z řecké filosofie, najdeme je v Bibli (jsou poznatelné lidskou přirozeností, kterou stvořil Bůh, ne Platón).

Ke kardinálním ctnostem se přidružují další menší ctnosti, které na těchto čtyřech závisejí (jsou jejich důsledkem) a potom větší ctnosti (tři „teologické“ ctnosti, které jsou jejich výkvětem. (Kreeft, 2013, s. 51)

Moudrostí se myslí „zdravý selský rozum“ – poctivé přemýšlení o tom, co člověk dělá a jaké to asi bude mít následky.

Uměřeností (nebo zdrženlivostí, příp. umírněností, střídmostí) se nyní často myslí cosi jako abstinence. Její původní (a správný) význam je správná míra (a ani o špetku víc) – nejen jídla a pití, ale všeho potěšení (golf, motocykl, oblečení, pes, ...).

Spravedlnost znamená mnohem víc než jen to, oč jde v soudních síních. Je to staré označení pro všechno, co bychom dnes nazvali „slušností“ – poctivost, pravdivost, dodržování slibů a všechno, co s tím souvisí.

Statečnost označuje oba druhy odvahy – jak tu, která dokáže čelit nebezpečí, tak tu, která dokáže snášet bolest. (Bez této ctnosti se nám dlouhodobě nepodaří projevat ostatní, ona je nezbytná pro všechny další ctnosti.) (Lewis, 1993, s. 57 – 59)

„Na ctnostech je důležitá ještě jedna skutečnost. To, že se v určité situaci zachováme uměřeně či spravedlivě, z nás ještě nedělá uměřeného či spravedlivého člověka. (I člověku, který není dobrým hráčem tenisu, se někdy podaří velmi dobrý úder; za dobrého hráče však považujeme pouze člověka s očima a svaly i nervy vytrénovanými natolik, že se na jeho dobré údery můžeme spolehnout.) Tak i člověk, který vytrvale koná spravedlivé činy, nakonec nabude určitého charakterového rysu. Mluvíme-li o ctnostech, mluvíme o těchto povahových rysech spíše než o jednotlivých činech.

Tento rozdíl je důležitý z následujícího důvodu. Kdybychom přemýšleli pouze o konkrétních činech, mohli bychom podlehnout třem nesprávným představám:

(1) Mohli bychom se domnívat, že pokud jsme jednali správně, je jedno, jaký jsme k tomu měli důvod. Není ale jedno, zda jsme danou věc udělali dobrovolně či nedobrovolně, otráveně či s radostí, ze strachu z veřejného mínění či z vnitřní potřeby. Ve skutečnosti správné činy konané ze špatných motivů nepomáhají budovat vnitřní kvalitu či rys, který nazýváme „ctností“. V posledku ale jde o tuto kvalitu a o charakter člověka.

(2) Mohli bychom propadnout iluzi, že Bohu jde o to, abychom dodržovali určitá pravidla. On ale touží po lidech určitého typu.

(3) Mohli bychom propadnout omylu, že „ctnosti“ jsou potřebné pouze v tomto životě, zatímco na druhé straně je již nebudeme potřebovat, protože tam už nebude, oč bychom se mohli hádat, a nebudou tam ani žádná nebezpečí, která by vyžadovala naši statečnost. Je sice pravda, že v nadcházejícím životě již nebudeme mít příležitost konat spravedlivé či statečné skutky, nicméně budeme tam mít dostatek příležitosti být lidmi určitého typu, jimiž se můžeme stát, pouze pokud konáme spravedlivé a statečné skutky zde. Nejde o to, že by vás Bůh odmítl vpustit do svého věčného světa, pokud nebudete vykazovat určité charakterové vlastnosti – jde o to, že pokud lidé nebudou mít v sobě alespoň zárodky těchto vlastností, žádné vnější podmínky jim nemohou poskytnout „nebe“ – tj. nemohou je učinit šťastnými hlubokým, mocným a neotřesitelným štěstím, které nám Bůh připravil. (Lewis, 1993, s. 59 – 60)

Kreeft uvádí, že tyto čtyři základní (přirozené) ctnosti jsou základem pro nadpřirozené ctnosti – morálka je příprava na náboženství. *„Milost předpokládá přirozenost.“* Pro člověka nespravedlivého, pošetilého, zbabělého či bez špetky sebeovládání je o mnoho těžší v Boha uvěřit, doufat v něho nebo ho milovat. Přirozené ctnosti nestačí však ani pro příští život, ani pro tento. (Kreeft, 2013, s. 61)

Nestačí pro příští život – možná jsme ve skrytu dotčeni Božím alternativním plánem, podle kterého chce zachránit všechny, kdo o to stojí (a tedy přicházejí k němu s vírou, nadějí a láskou), i kdyby selhávali ve čtyřech kardinálních ctnostech. V těch ostatně selháváme všichni. (Kreeft, 2013, s. 61 – 62)

Nestačí ani pro tento život – přirozené ctnosti bez nadpřirozených selžou; pokud nedáme první věci na první místo, ty další už se na své místo nedostanou. Bez lásky, která jde i za spravedlnost, nemůže nikdo být skutečně spravedlivý. Také je velmi těžké být skutečně odvážný bez naděje, která je v nebi. Nikdo nemůže být skutečně moudrý bez víry, protože víra vidí výš, dál a hlouběji – i když „jako v zrcadle, nejasně“. A také se nikdo nemůže skutečně ovládat bez Boží milosti, protože jsme všichni narušení hříchem a egoismem. (Kreeft, 2013, s. 62)

Nadpřirozené ctnosti – víra, naděje a láska – jsou tedy nezbytně nutné. Jaká je jejich podstata? A proč vlastně jsou nezbytné?

Víra nebo její nedostatek je kořenem poslušnosti nebo neposlušnosti, věrnosti nebo hříchu; hřích je nevíra, nevěrnost (toto slovo také znamená „minout se cíle“). „Věřit“ je záležitost intelektu, „důvěřovat“ je záležitost citu, ale víra plyne ze srdce, tj. ze středu jednotlivce, z nejhlubšího nitra člověka. Víra znamená „ano“ Bohu. Jejím předmětem nejsou pravdy nebo poznatky o Bohu, ale samotný Bůh. (Kreeft, 2013, s. 63 – 64)

Naděje je „víra, která směřuje do budoucnosti“, je odpovědí na Boží iniciativu a Boží pozvání. Křesťanská naděje je jistá – Boží sliby se splní, protože Bůh je pravda sama. (Dnes jsou slova velice zlehčována – „věřím“ chápeme často jen jako „jsem toho názoru“ a „doutám“ zase „byl bych rád, kdyby...“; křesťanská víra a naděje je něco úplně jiného!) Naděje znamená, že naše touhy a ideály jsou jako radar, ukazatel objektivní reality; že když si zvolíme život, důvodem je něco hlubšího v srdci reality. „*Naděje znamená, že moje skrytá touha po Bohu je Boží stopou v mém bytí.*“ (Kreeft, 2013, s. 64 – 65)

Láska je to největší na světě; touto láskou se ale nemyslí ani cit (řecky *storgé*), ani touha (*eros*), ani přátelství (*filia*), ale láska s řeckým názvem *agapé*, kterou svět před Ježíšem nepoznal – láska, která se rozhoduje naplno pro druhého, která se obětuje až k smrti na kříži, odpouští svým katům, miluje každého z nás. Tomu, kdo o to stojí, Bůh pomůže milovat druhé touto láskou, která dokáže milovat i nepřátele. (Kreeft, 2013, s. 65 – 67)

Přirozené ctnosti jsou záhonem pro květinu nadpřirozených ctností – víra je jejím kořenem, naděje jejím stonkem, láska je květem; rostlina je Boží život v nás. (Kreeft, 2013, s. 67)

2.2.6 Pravidla dobrého života

Nejlepší pravidla pro život najdeme v Bibli. Ve Druhé knize Mojžíšově (Exodus) se dočteme, jak před více než třemi tisíci let, po odchodu Izraelitů z Egypta a přechodu přes Rudé moře, kde je Bůh zachránil před faraónovými vojsky, obdržel Mojžíš na hoře Sinaj od Boha Hospodina dvě kamenné desky, na kterých byly vytesány jeho příkazy.

Není to jenom zákon, je to především projev vztahu – Boží pomoc pro člověka, aby žil dobře a spokojeně, neohrožoval sebe ani ostatní a bezpečně se dostal k cíli. Tak jsou tyto příkazy – „Desatero Božích přikázání“ především „recepty“ (*praeceptio*), návody na dobrý život.

Motivem k tomu, aby člověk těchto zákonů dbal, je láska a úcta k Bohu; to, co k tomu člověka zavazuje, je skutečnost, že Bůh je spravedlivý soudce, který dobré odměňuje a zlé trestá. Tyto dva důvody se vzájemně doplňují. (Sousedík, 2010, s. 24)

Desatero je „ohraničení propasti“, ale uprostřed těchto hranic zůstává ohromný prostor pro vlastní rozhodování mezi mnoha dobrými skutečnostmi a pro mnoho činností podle vlastního výběru, jedinečných schopností každého člověka atd.

První tři přikázání mluví o vztahu člověka k Bohu. Nejdřív ale Bůh projevuje svůj vztah k člověku, svoji lásku a péči vysvobozením z Egypta, při přechodu přes Rudé moře a zničením egyptského vojska, vodou na poušti, manou a křepelkami. Teprve poté zve Bůh člověka k blízkému vztahu. Není to vztah rovnocenný jako mezi lidmi, je to vztah mezi Stvořitelem a jeho tvorem, ale přesto svobodný, protože Bůh dal člověku svobodu, aby se mohl rozhodnout pro něj nebo proti němu:

1. *Já jsem Hospodin, tvůj Bůh; nebudeš mít jiné bohy mimo mne.* Naplněním tohoto přikázání je důvěra k Bohu.
2. *Nevezmeš jména Božího nadarmo.* Úcta k Bohu, upřímnost k němu.
3. *Pomni, abys den sváteční světil.* Neděle je dnem zasvěceným Bohu a zároveň Božím darem pro člověka; umění slavit a radovat se ze života, udělat si čas na své blízké.

Další přikázání mluví o vztahu k druhým lidem (a také k sobě samému) – skutky (4. – 7.), slova (8.), myšlenky (9. a 10.):

4. *Cti otce svého a matku svou, abys dlouho žil a dobře ti bylo na zemi.* Úcta k rodičům, péče o děti a ty, kdo jsou nám svěřeni. Poslušnost k autoritám – pokud to není proti našemu svědomí.
5. *Nezabiješ.* Měj úctu k životu od početí až do přirozené smrti. Neubližuj nikomu.
6. *Nesesmilníš.* Sexualita je velký dar pro manželského partnera a z této společné lásky vzniknou vaše děti. Buď věrný/ věrná svému povolání a budoucí manželce/ manželovi i před tím, když ho ještě neznáš.
7. *Nepokradeš.* Buď důvěryhodný, jednej férově.
8. *Nepromluvíš křivého svědectví proti bližnímu svému.* Buď poctivý slovem i skutkem, nepomlouvěj, neznevažuj druhé.
9. *Nepožádáš manželky bližního svého.* Když někoho obdivuješ, dívej se čistým pohledem. Nenarušuj rodiny druhých.
10. *Nepožádáš majetku bližního svého.* Buď vděčný za to, co máš, nezávid' druhým.

Celé Desatero se dá vlastně shrnout do dvou přikázání lásky:

„Miluj Hospodina, svého Boha, celým svým srdcem, celou svou myslí, celou svou duší a celou svou silou. A miluj bližního jako sám sebe.“

Miluj Boha (jak, jakým způsobem – zde je připomenutí dimenzí osobnosti: srdce, mysl, duše-vůle, síla-tělo) – protože ze zkušenosti desítek generací víme, že když člověk skutečně a cele postaví svůj život na Bohu a dá vztah k němu na první místo, všechny další vztahy, věci a skutečnosti dostanou své správné postavení a mohou se nejlépe rozvinout.

Zkušenost psychologů a psychiatrů říká, že kde slábné víra v Boha, začínají bujet pověry, okultismus, sekty a podobně.

„Člověk, který nevěří v Boha, ne že nevěří ničemu, ale naopak začíná věřit všemu.“ (Gilbert Keith Chesterton)

V každém člověku je bytostně zakotvená potřeba někoho/něco uctívat – když ne Boha, tak zpěváky a sportovce, majetek nebo něco jiného.

Miluj bližního – každý člověk je naším bližním a přikázání Desatera nám říkají, jak se k němu chovat, abychom mu prokazovali dobro (láska k druhému samozřejmě neznamená, že necháme ubližovat sobě; to bychom ve skutečnosti uškodili i jemu).

Miluj sebe – opravdová, zdravá láska k sobě samému je nutným předpokladem k tomu, abychom vůbec dokázali milovat druhé. Každý z nás je Bohem chtěný, milovaný a drahocenný, každý z nás má větší hodnotu než celý vesmír. Čím víc si toto uvědomujeme, tím víc dokážeme mít rádi a přijímat sami sebe, prokazovat lásku ostatním lidem a být dobrými správci přírody a celého našeho světa, který nám Bůh svěřil do užívání, abychom mu jednou ze svého správcovství složili účty.

Desatero Božích přikázání je velmi aktuální pro lidi v každé době. Zkušenost nás učí, že pokud se jím v životě řídíme, uchráníme se mnoha chyb, omylů, bolestí a zranění, které bychom jinak mohli způsobit sami sobě nebo dalším lidem, a ušetříme sobě i jiným dost životního trápení.

Na těchto pravidlech stojí naše civilizace a kultura, ona jsou základem evropského zákonodárství.

Čím je Desatero pro naši civilizaci?

Naše civilizace vyrostla na křesťanských hodnotách. Desatero Božích přikázání je základem našeho zákonodárství. Zatím ještě nikdo nevymyslel nic lepšího.

Instituce ale dbá na dodržování pravidel – nezajímá ji, na co myslíme, nepomůže nám, ale odsoudí nás za špatný čin.

Na rozdíl od institucí Boha zajímá i naše myšlení – ne proto, aby nás potrestal, ale aby nám pomohl stát se lidmi určitého typu (přece z myšlenek rostou rozhodnutí a každé dobré rozhodnutí nám pomůže rozhodnout se dobře i příště a v těžší situaci). Bůh dává sílu těm, kdo o to stojí, aby se dokázali rozhodovat pro dobro a prožili šťastný život.

2.2.7 Význam etiky pro rodinu

U mnoha mladých lidí, v mnoha rodinách, se setkáváme s velkým zmatením hodnot. „Život je vždycky zmatený – pro toho, kdo nemá žádné zásady.“ (Kreeft, 2013, s. 7)

V minulých generacích lidé ještě znali základní křesťanské pravdy a věděli, co je a co není správné (i když to někteří z nich odmítli).

Dnešní mladí lidé v drtivé většině nemají vůbec ani tušení o tom, že existují jasné a stručné zásady, které jsou s to pomoci k dobrému životu těm, kdo je dodržují. A tak své životy žijí metodou pokus – omyl.

Nejvíce je to vidět v oblasti navazování milostných vztahů, kde jsou často tlačeni médii, sexuology a gynekology k sexuálnímu životu jako běžnému a očekávanému chování (viz „osvěta“ typu „dělej, co chceš, ale použij kondom“, která nejenže nepomůže, ale předčasné sexuální chování často vyprovokuje). A tak se při své práci setkáváme s mladými lidmi, kteří jsou velice nešťastní, zklamaní opuštěním a zranění ve svých citech. Myslí si, že ještě nenašli „toho pravého“, ale ve skutečnosti je jejich zklamání logickým důsledkem sexuálního života bez pravidel.

Existuje dostatek důkazů z vývojové psychologie, sociologie a dalších oborů a také dostatek přesvědčivých studií, které potvrzují opodstatněnost dodržování křesťanských zásad pro místo sexuality v životě a v manželství (křesťanské zásady jsou ale přínosné ve všech oblastech lidského života).

Je důležité, aby rodiče měli pevné zásady a nebáli se o nich mluvit se svými dětmi. Je důležité vyjadřovat svá očekávání ohledně jejich chování a povzbuzovat je k tomu, aby dokázali jít i proti proudu. Je vhodné se svými dětmi mluvit a vysvětlovat jim, poskytnout jim argumenty a důkazy, které mohou mladé lidi přesvědčit, že stojí za to dodržovat dobré zásady, i když to není vždycky jednoduché.

Čím lepší je vzájemný vztah rodičů a dětí, tím spíše děti přijmou za své zásady rodičů.

V této věci je kladen na rodiče nárok, aby se sami vzdělávali, snažili se zjistit pravdu a dokázali ji zprostředkovat svým dětem, aby je povzbuzovali a podporovali.

2.2.7.1 Srovnání dvou kultur a následky těchto přístupů

V naší společnosti existují dvě „kultury“, dva přístupy k životu. Ta první není moc vidět, protože není propagovaná, občas je jako staromódní znevažovaná a vysmívaná. Ta druhá je „moderní“ a různými způsoby doporučovaná. Tak se stává, že i rodiče se dají ovlivnit tímto tlakem a mají strach svým dětem říkat pravdu, aby se jim třeba nevysmály, že jsou ne-moderní. Někdy uvěří „odborníkům“, kteří jsou ale často finančně zainteresovaní k tomu, aby tuto „novou morálku“ propagovali a doporučovali.

Kultura lásky	Kultura konzumu
Trpělivost a sebeovládání	Snadná cesta
Úcta a respekt	Využívání druhých
Předmanželská zdrženlivost a manželská věrnost	Sex bez pravidel
Přijetí dítěte s láskou	Odmítnutí dítěte, dítě jako „zboží“
Přirozené plánování rodičovství	Antikoncepce

Tabulka 2 – Kultura lásky a kultura konzumu

A co je výsledkem těchto přístupů?

Kultura života	Kultura smrti
Schopnost sebeovládání	Sobectví, zotročení, závislosti
Zdravé sebevědomí	Komplexy méněcennosti
Úcta a respekt ke každému člověku	Pohrdání druhými, využívání, násilí
Věrná manželství	Rozvody, nevěra
Úcta k životu od početí do přirozené smrti	Potravy, abortiva, umělé oplodnění, eutanázie
Šťastné a pevné rodiny	Osamělí a nešťastní lidé
Radost ze života	Zklamání, zoufalství a beznaděj

Tabulka 3 – Kultura života a kultura smrti

2.2.7.2 Praktický dopad světového názoru na život jednotlivců, rodin i společnosti

Snadná cesta vypadá přitažlivě, ale ke štěstí nevede – nic hodnotného nepřijde samo, bez námahy. Snadná cesta (potěšení na dluh) je vějičkou těch, kdo chtějí na druhých vydělat – lidé bez pevného zázemí v rodině a bez zakotvení ve víře jsou poměrně bezbranní vůči různým manipulátorům.

Kvapilík (2013) shrnuje, k čemu je (i z praktického hlediska) dobré věřit v Boha, takto:

Ježíš o sobě řekl: „*Já jsem Cesta, Pravda a Život.*“ (Bible, Jan 4, 16)

Cesta – křesťanství má generacemi prověřený návod na dobrý a spokojený život (životní know-how) v oblasti vztahů, manželství, rodiny, práce a všeho ostatního.

Pravda – křesťanství pomáhá vidět pravdivě skutečnost; křesťané mají jakýsi „antivirus“, takže nenaletí na různé reklamy, manipulace, lidské výmysly a ideologie a podobně (proto byli totalitním režimům vždycky trnem v oku).

Život – nabídka toho, že smrt je jenom bránou ke skutečnému šťastnému životu bez konce; co se může vyrovnat setkání s Tvůrcem tváří v tvář? (Kvapilík, 2013, s. 30 – 32)

3 ŽIVOTNÍ ORIENTACE A CÍLE DO BUDOUCNOSTI

V minulé kapitole jsme rozebírali filosofická východiska pro život a z nich vycházející etická pravidla. Došli jsme k názoru, že etika vychází z metafyziky – nakolik máme pevný a odůvodněný základ metafyzický, natolik se mohou z něj vyplývající etická pravidla stát podkladem pro naše jednání. Filosofie vychází z minulosti, hledá pravdu o tom, co bylo a je; zatímco etika je podkladem pro rozhodování vůle v přítomnosti.

V této kapitole se zaměříme na směřování do budoucnosti. Podle toho, čemu věříme (filosofie), tak se rozhodujeme (etika), ale se zřetelem k tomu, k čemu směřujeme a kam se toužíme dostat; podle toho, co je základním cílem našeho života, si určujeme cíle dílčí a volíme prostředky k jejich dosažení.

Tato kapitola si neklade za cíl zpracovat téma vyčerpávajícím způsobem – spíše je pojata jako nástin možností pro další hledání.

3.1 Východiska další cesty

Na tomto místě si rozebereme platónský trojúhelník potřetí, a to se zaměřením na budoucnost a na životní orientaci. Dále zkusíme dovést do důsledků některá tvrzení různých světových názorů.

3.1.1 Platónský trojúhelník z pohledu smyslu života a životních cílů

V promýšlení platónského trojúhelníku budeme pokračovat tentokrát se zřetelem na budoucnost – na smysl života, plány a jejich uskutečňování, vize a směřování životní cesty.

Vrchol **Já** – znovu si musíme položit otázku: kdo jsem? K čemu jsem určen? Jaká je pro mě připravena budoucnost a co pro to já sám mohu udělat? Mohu s jistotou tvrdit, že patřím jen sám sobě a nejsem nikomu zodpovědný za to, co se svým životem udělám? Mám svobodnou vůli a mohu rozhodovat o svých činech – znamená to však, že všechny možnosti jsou rovnocenné a je to prostě na mně a na mém vkusu, co si vyberu?

Je velmi neprozíravé, pokud poslechneme někoho, kdo bez jakýchkoli důkazů tvrdí, že jsme vznikli náhodou a že žádná objektivní morálka neexistuje, a snaží se nás vmanipulovat do nejistoty, chaosu a nemorálního jednání. Důsledky tohoto přístupu vidíme na kaž-

dém kroku tady na zemi (a pokud život nekončí smrtí, bude to znamenat i problémy „na druhé straně“, se zřetelem k této skutečnosti). Jako rodiče a pedagogové bychom si jistě přáli vést naše děti a svěřence správnou cestou, ale bez jasného filosofického podkladu bude naše etika zase jenom tápat a nebude jasné, která je vlastně ta „správná cesta“ a kdo to má vůbec rozhodovat.

Jsme přesvědčeni, že důkazy pro existenci Stvořitele a osobnost Ježíše Krista, nastíněné stručně ve druhé kapitole, podávají nejlepší možné vysvětlení (pravda není to, co se nám nejvíc líbí, ale to, co odpovídá skutečnosti).

Z toho vyplývá, že by bylo vhodné podívat se na pozvání pro člověka se zřetelem k jeho budoucnosti tak, jak je představil právě Ježíš; podle něj je člověk stvořen k Božímu obrazu a pozván k blízkému přátelskému vztahu s Bohem (a s Ježíšem, který je vtěleným Bohem) a ke spolupráci na záchraně světa. Tady na zemi jsme proto, abychom se mohli s Ježíšem seznámit, svobodně se rozhodnout pro dobro a pomoci i druhým lidem, a poté jsme pozváni k věčné radosti v Božím království.

Vrchol **Svět** – měli bychom se ptát, komu svět patří. Patří mně? Nebo lidstvu? (A které části lidstva?) Mohu si s ním dělat, co chci, a svými technickými vymoženostmi ho třeba i zničit? Vyčerpat ho pro své potěšení a „po nás potopa“?

Svět patří Bohu, on je jeho Stvořitelem (důkazy opět viz výše). Člověk má výsadní postavení mezi stvořením; je správcem, který vše dostal do péče a bude se zodpovídat za to, jak se choval ke zvířatům, k přírodě, k celému světu.

Podle toho, na čem postavíme své životy, se budeme chovat nejen k přírodě, ale i k ostatním lidem. Pokud člověk věří, že je náhodným shlukem buněk, který smrtí zanikne, a stejně takoví jsou i ostatní, může mít tendence „urvat od života“, co se dá, ostatní lidi využít ke svému potěšení a odhodit je, jakmile přestanou být užiteční. (Člověk bez Boha jistě může být citlivý a hodný, protože má v sobě od Boha dané svědomí – ale podklad k tomuto svému jednání nemá a může být zmanipulován tak, že s čistým svědomím bude dělat to, co pro druhé není dobré a co jim škodí.)

Vrchol **Absolutno** – co to ve skutečnosti vůbec je, to Absolutno? Idea, myšlenka, nahromaděné poznání světa, energie? Anebo je to Bůh – Někdo, kdo skutečně existuje, kdo má osobnost a kdo se mi chce dát poznat? A může být Bůh tím, na kom mohu postavit svůj život, a zároveň být i cílem mého života a světlem, za kterým jdu po své životní cestě?

3.1.2 Dovedení světového názoru do důsledků

To, co by rozumný člověk opravdu udělat neměl, je zůstat na poloviční cestě. A to se týká hodně právě světového názoru, kdy mnoho lidí odmítlo existenci Boha, ale přitom si jako-by nechali to ostatní (co ale neexistuje, pokud neexistuje Bůh).

Evoluční biolog a historik William Provine z Cornellovy univerzity (stát New York, USA) kdysi řekl, že pokud je darwinismus pravdivý, pak musíme dojít k pěti nevyhnutelným závěrům:

- (1) Neexistují důkazy pro existenci Boha.
- (2) Neexistuje žádný život po smrti.
- (3) Neexistuje žádný absolutní základ pro to, co je správné a co špatné.
- (4) Život nemá žádný konečný smysl.
- (5) Lidé ve skutečnosti nemají svobodnou vůli. (Strobel, 2006, s. 11 – 12)

K tomu bychom ještě dodali, že v tom případě neexistuje ani možnost cokoliv poznat – jak také? Pomocí smyslů, které vznikly náhodou a mohou ukazovat cokoli? Převedením vjemů do mozku, který je chaotickým shlukem nesmyslných součástí? K čemu potom je veškerá věda, proč vůbec děti posíláme do školy, proč jim vysvětlujeme, jak fungují planety, naše Země, živé organismy a všechno ostatní?

Ale my víme, že naše smysly dávají pravdivý obraz skutečnosti a že o světě něco poznat můžeme. A pokud statik vypočítá most správně podle poznaných přírodních zákonů, tak most bude stát a unese zatížení, kterého je potřeba. Stejně tak auto bude fungovat, pokud jej konstruktéři navrhnu podle přírodních zákonů.

Co se stane, když dovedeme do důsledku tvrzení, že neexistuje žádný absolutní základ pro to, co je správné a co špatné? V takovém případě, jak říká Dostojevskij v knize *Bratři Karamazovi*, „pokud Bůh neexistuje, vše je dovoleno.“ To celému světu v praxi předvedli velcí vyznavači sociálního darwinismu v průběhu dvacátého století – počínaje vyhubením kmene Hererů v Namibii (1904 – 1908) přes první a druhou světovou válku až po komunismus. Nemůžeme si myslet, že lidé tak nějak sami od sebe budou ohleduplní, zdvořilí a přející dobro druhým. Tak pokud nevěříme, že existuje základ pro to, co je správné a špatné, proč jsme tak rozzlobení, kdykoliv se setkáme s nespravedlností? Proč by si kdokoliv silnější nemohl použít druhé lidi ke svému prospěchu, obohacení, zábavě? Žádné „dobro“ přece neexistuje, „dobro“ si každý určí sám podle toho, co mu vyhovuje, a pokud je dost silný nebo má vlivné přátele, tak to taky prosadí, třeba i do zákonů – nebo ne?

Je však zřejmé, že základ pro to, co je správné a co špatné, existuje. A naše svědomí, pokud není otupené a zmasírované, pokud ještě nerezignovalo před tím nátlakem, to dobře ví.

Co se stane, pokud dovedeme do důsledků tvrzení, že život nemá žádný konečný smysl a že život po smrti neexistuje? Všichni ti „proroci beznaděje“ (Nietzche, Sartre, Camus a další) nakonec sami propadají zoufalství. Lidé, kteří žijí bez naděje, nechtějí slyšet o smrti; utíkají před ní, bojí se být se svými blízkými, když končí jejich život, používají lživá utěšující slovíčka, aby nemuseli říct pravdu. Bojí se ticha a mají neustále puštěnou televizi, aby nebyli sami se svými myšlenkami.

Člověk byl stvořený pro věčnost a nic menšího mu nemůže stačit. Falešné naděje nám nepomohou, ale falešná beznaděj je zbytečná – vychází z omylů a často z neochoty hledat pravdu. Pravdu najít můžeme, pokud ji opravdu budeme ochotni hledat a půjdeme za ní, kamkoli nás povede.

C. S. Lewis se stal křesťanem v poměrně pozdním věku, a to proto, že hledal pravdu a zjistil, že už dále nemůže ignorovat důkazy svědčící pro existenci Boha. Sám o tom říká, že byl tím „nejsklíčenějším a nejneochotnějším konvertitou na světě“. Ale přesto – postupně si velice zamiloval Boha i křesťanství; vypsál vše v knize *Zaskočen Radostí*.

Schaeffer uvádí, že existuje dostatek uspokojivých důvodů, proč můžeme vědět, že křesťanství je pravdivé. Křesťanský názorový systém je myšlenkově zcela jednotný. Křesťanství netvoří jen spousta zlomků a útržků, ale má začátek a konec; představuje celistvý systém pravdy a ten obtočí před všemi otázkami, které před námi vyvstávají ohledně reality bytí (jak existence a podoby světa, tak také „člověčenství“ člověka). Některé další systémy sice odpovídají na některé otázky, ale jiné nechávají bez odpovědi – odpovědi na všechny zásadní otázky poskytuje jenom křesťanství. (Schaeffer, 1994, s. 148 – 149)

„Ignorování skutečnosti nemění skutečnost jako takovou.“ (Andy Rooney)

Svatý papež Pius X. napsal v encyklice z roku 1907 o agnosticizmu: *„Agnostik předpokládá, že lidský rozum může poznat jen viditelnou skutečnost. Z toho vyvozuje, že rozumem nemůžeme nikdy poznat, že Bůh existuje, natož připustit, že k nám Bůh hovořil.“* ... *„Lidský rozum je dokonale schopen uznat, že stvoření předpokládá existenci Stvořitele a že tento Stvořitel k nám mluvil.“ (Lefèvre, 2002, s. 82)*

3.2 Základ pro cestu do budoucnosti

Život je cesta a my lidé jsme poutníci. Tedy – měli bychom být poutníci, ale mnoho lidí spíš připomíná tuláky. Poutník jde totiž za určitým cílem, kdežto tulák bloudí bez cíle nebo utíká za různými cíli, které připomínají bludičky, a vždycky se ukáže, že to nebylo ono.

„Pokud nevíš, kam jdeš, žádná cesta není dost dobrá.“ (Lyman Frank Baum)

Pro cestu autem jsou potřebné tři věci: automapa, benzín a pravidla silničního provozu. Pro křesťana je takovou automapou Krédo – vyznání víry, modlitba, tj. vztah k Bohu je benzínem a Desatero Božích přikázání je směrovkami. A ještě jsou potřebné svátosti (možná jako výroba a údržba auta?). Na těchto čtyřech pilířích křesťanství stojí, takto je například členěn i katechismus. (Lefèvre, 2002, s. 55)

Abychom se mohli „vydat na cestu do budoucnosti“, potřebujeme pevný základ – světový názor postavený na pravdě, pravidla pro dobrý život a hodnotný cíl, za kterým půjdeme.

V této kapitole se zaměříme na dvě oblasti života, a to čas a rozhodování.

3.2.1 Čas a jak ho využít

Balvín píše o tom, že důležitou součástí nalézání smyslu života je „rozvrhovost“. Rozvrh je užitečná pomůcka pro učitele i pro žáky a studenty, protože určuje činnost během dne i týdne. Význam rozvrhu vyplývá z časovosti (dne, týdne, roku atd.), která je objektivním faktem a přírodním zákonem i v lidském životě. Význam „rozvrhovosti“ roste s tím, jak se dítě a mladý člověk stává samostatnou osobností, která postupně přestává být závislá na rodičovském nebo učitelském působení, a sám si začíná komponovat svoji vlastní časovost. Souvisí to také s nalézáním smyslu života, což není jednorázová událost, ale člověk jej musí naplňovat postupně – k tomu je nezbytné rozvržení dne i celého života. (Balvín, 2008, s. 208)

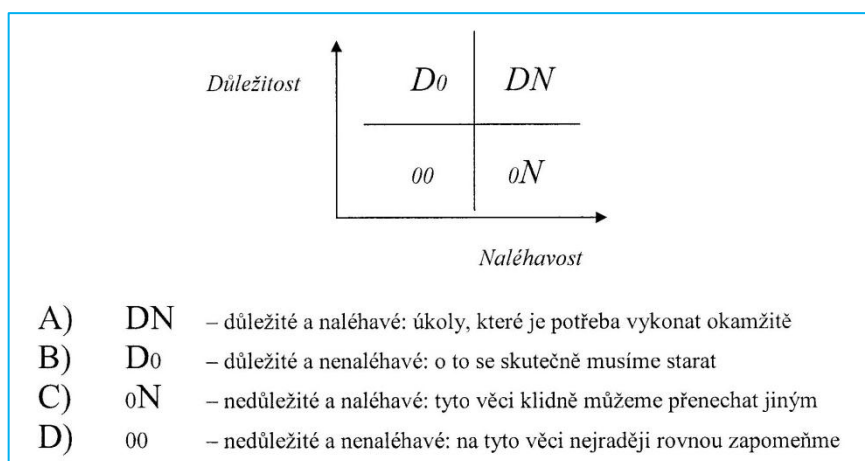
Je důležité dělat plány – dlouhodobé, střednědobé i krátkodobé. Je například možné podle jednotlivých oblastí v životě sepsat určité „kategorie“ a k nim jednotlivé cíle; to nám také pomůže, abychom si nedávali cíle příliš jednostranné, především musíme pamatovat, že dobrý člověk má na prvních místech vztahy a potom teprve věci. Příklad kategorií:

* rodina * přátelé * vzdělání * povolání * vlastnictví * záliby * sport * cestování * osobní růst * dovednosti * duchovní oblast * a podobně. (Urban, 2004, s. 101)

Dalším krokem je určit si konkrétní činnosti k dosažení cílů a termíny splnění. Bude to vyžadovat tvrdou práci, disciplínu a rozumné hospodaření s časem. (Urban, 2004, s. 100 – 101)

Kontrola k zamyšlení – jsou naše dílčí cíle v souladu s naším hlavním životním cílem?

Malá pomůcka k rozvržení času:

Obrázek 2 – Rozvržení času

Je chyba řešit důležité věci, až když to „hoří“. Musíme si dávat pozor, abychom neopomíjeli důležité věci a nevěnovali se těm málo důležitým, které si „hlasitěji“ vyžadují naši pozornost.

Podle analýzy ABC bylo dokázáno, že:

- úkoly kategorie A tvoří 15 % rozsahu všech úkolů, ale jejich význam/hodnota tvoří 65 % důležitosti všech úkolů
- úkoly kategorie B: 20 % rozsahu a 20 % důležitosti
- úkoly kategorie C: 65 % rozsahu, ale jenom 15 % důležitosti

„Čas je život. Nedá se vrátit ani nahradit. Marnit čas znamená marnit život. Ovládat svůj čas však znamená ovládat svůj život a plně ho využívat.“ (Alan Lakein, in Urban, 2004, s. 114)

Docela dobrá malá pomůcka také je na každý den si určit tři cíle: (1) co dnes udělám pro školu (nebo práci), (2) co udělám pro sebe, (3) co udělám pro někoho jiného. (Eyreovi)

3.2.2 Rozhodování

Rozhodujeme se mnohokrát každý den. Každé dobré rozhodnutí nám pomáhá příště se rozhodnout zase dobře (a třeba i v těžších podmínkách), každé špatné rozhodnutí nám to ztěžuje.

Rozhodnutí může být mezi něčím špatným a dobrým, zde bychom se měli snažit rozhodnout se pokud možná vždy pro dobro. Kromě toho může být také rozhodnutí mezi různými dobrými skutečnostmi, kde si můžeme vybrat z více věcí (například profesi, školu – podle svých schopností, toho, co nás baví atd.).

K výběru nejvhodnější alternativy by měly vést tyto zásady: 1. Shromáždit všechna fakta, 2. Zvážit všechny možnosti, 3. Nechat si poradit od zkušenějších, 4. Pro věřící: pomodlit se a hledat řešení nejen na „přirozené rovině“, ale se zřetelem k celé skutečnosti.

Každým rozhodnutím se postupně stáváme lidmi určitého typu:

„Zasej myšlenku, sklidiš rozhodnutí. Zasej rozhodnutí, sklidiš čin. Zasej čin, sklidiš zvyk. Zasej zvyk, sklidiš vlastnost. Zasej vlastnost, sklidiš charakter. Zasej charakter, sklidiš osud.“

Tento citát (který se dá najít v různých variantách u různých autorů) znamená, že naše rozhodování (a vlastně veškeré jednání) začíná u myšlenek, takže je velice důležité dávat pozor, čím „krmíme“ nejen své tělo, ale také svou mysl, city a vůli.

„Mladí lidé se bojí závazků. Chtějí někam patřit, ale nechťejí zůstat dlouho.“ (Mark Hart)

Lidé se často rozhodování bojí. Je to tím, že při rozhodnutí pro jednu možnost ztrácíme ty ostatní, takže někteří své rozhodnutí (například v partnerských vztazích) pořád odkládají a někteří dokonce přistoupí na přechodnou variantu, při které si nechávají „otevřená zadní vrátka“. To je v naší době nejčastěji soužití bez svatby, kdy jsou „jakoby spolu“ a přitom pořád s otevřenou možností odchodu; což je ničivé pro ty dva a ještě více pro jejich děti. V takovém vztahu se nikdy nejde do lásky naplno; musíme se totiž některých (vlastně všech ostatních) možností vzdát, abychom se mohli naplno a navždycky rozhodnout pro tu jednu nejlepší možnost – v tomto případě toho jediného člověka na světě, se kterým chceme zůstat navždycky. A když už se jednou rozhodneme, nesmíme se ohlížet zpátky.

3.2.3 Osobnost

Na utváření osobnosti se zúčastňují dědičnost, prostředí, výchova a vlastní sebeutváření (sebevýchova). Výchovu přitom není možné měřit, její výsledek je vidět až po čase. (Bakošová, 2005, s. 46)

Rozhodování je hlavní nástroj naší vůle, pomocí kterého budujeme svůj charakter.

Cloud a Townsend popisují šest oblastí života, které tvoří dobrý charakter člověka; nejprve by ho měli pomoci dětem rozvíjet rodiče, postupně tuto práci převezmou dospívající sami.

Základní kameny života: Vztahy – schopnost navázat spojení s ostatními, stát se morálním člověkem, cenit si lásky a oběti druhých, hledat si spolehlivé a charakterní lidi. Nutnost dávat i brát. (Cloud + Townsend, 2007, s. 54 – 69)

Rozvíjení sebeovládání: Zodpovědnost – schopnost přijmout svůj život jako vlastní problém – svoboda jednat podle uznávaných hodnot, místo podřizování náladám. Vztah je důvodem pro existenci; zodpovědnost je prostředkem, jak vztah vytvořit a chránit. (Cloud + Townsend, 2007, s. 70 – 86)

Život v nedokonalém světě: Realita – zakoušíme konflikt mezi tím, jaká by skutečnost měla být, a tím, jaká opravdu je (v sobě samých, v ostatních lidech, ve světě). Přijímat dobré i zlé; v práci i ve vztazích začínat znovu přes opakované neúspěchy. (Cloud + Townsend, 2007, s. 87 – 105)

Rozvíjení obdarování a nadání: Způsobilstvo – práce je ústředním aspektem naší existence. Máme být na světě užiteční a smysluplně pomáhat druhým. Práce a dovednost jsou součástí života – a to jak práce v zaměstnání, tak i v rodině (rodina pracuje jako tým – zdarma).

Probuzení svědomí: Morálka – svědomí je vnitřní hlas, který varuje před zlem a vede k dobrému (a po činu kárá nebo chválí) – pomocník v životě. Vyvíjí se v nás výchovou i sebevýchovou; morální zásady, touha konat dobro. Morálka zajišťuje dobrý život nám i ostatním. (Cloud + Townsend, 2007, s. 106 – 120, 121 – 134)

Duchovní život: Vztah k Bohu nebo hledání toho, co/kdo je zároveň základem i cílem našeho života – podstata naší existence je duchovní povahy. Pro křesťany je základem duchovního života vztah k Bohu a k Ježíši Kristu. Bůh je přítelem, ale i Králem; lidský život je lepší, když jej žijí podle Božího přání. Pro ostatní lidi duchovní život znamená hledání pravdy o světě, o životě, morálního základu pro život, cíle a smyslu života. (Cloud + Townsend, 2007, s. 135 – 147)

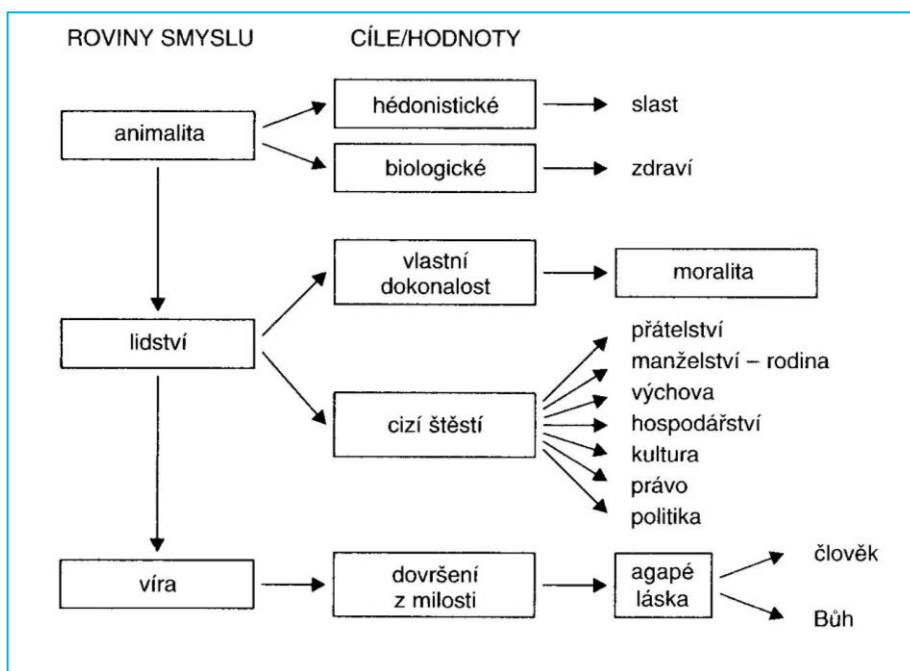
3.3 Smysl života, který stojí za to

Člověk dostal kromě svých mnoha darů a schopností také *schopnost cílesměrné orientace*, tedy schopnost stavět si cíle a k nim zaměřit svou činnost. (Křivohlavý, 2010, s.7)

Pevný základ rozumu a vůle umožňuje dobré nasměrování touhy.

3.3.1 Roviny smyslu života

Anzenbacher rozlišuje tři roviny (stupně) smyslu, tj. cílů či hodnot, na nichž se svoboda může prakticky motivovat:

Obrázek 3 – Roviny smyslu a cíle lidské praxe (Anzenbacher, 2004, s. 302)

A – Svoboda na základě přírody – zde motivují cíle vyplývající z přírodní animality člověka (pocity libosti a nelibosti, v případě hédonismu sklon k zneužívání druhých).

B – Svoboda na základě lidství – zde motivují cíle vyplývající ze sebeúčelnosti člověka a z ideje říše účelů (angažovanost a služba druhým).

C – Svoboda na základě milosti – určení svobody podle křesťanské tradice, je vázáno na rovinu víry (tento smysl je pojatý do smyslu, který není v naší moci, protože závisí na tajemství transcendence). (Anzenbacher, 2004, s. 300 – 302)

3.3.2 Hledání štěstí

Radost a štěstí jsou skutečnosti, které mnoho lidí usilovně hledá. Tato slova mají v češtině dva významy – první znamená něco, k čemu dochází bez naší zásluhy (např. výhra v loterii), druhý se váže k tomu, co děláme (např. radost z dobře vykonané práce).

Pokud štěstí hledáme (je ono samo naším cílem), nenajdeme ho. Přichází jako „vedlejší produkt“, pokud jdeme za dobrým cílem. (Křivohlavý, 2010, 13 – 17)

Stejně tak seberealizace přichází jako vedlejší produkt, pokud děláme práci, která má smysl, která si zaslouží být udělána – i kdyby za ni nikdo nezaplatil. (Lewis, 1993)

3.3.3 Nejlepší cíl a jak jej dosáhnout

Pokrok neznamená jenom cestu vpřed, ale dosažení něčeho lepšího. Pokud jdeme špatnou cestou, je nejpokrokovějším člověkem ten, kdo se vrátí nejdřív na tu správnou. Na paličatosti, která odmítá připustit, že udělala chybu, nic pokrokového není. A pokud se podíváme na stav světa, je asi každému jasné, že je něco špatně. (Lewis, 1993, s. 27)

Kreeft mluví o tom, jak každá lidská duše touží po „dobru, kráse a pravdě“, ale v naší kultuře je obrovská propast mezi pohledy na svět:

„Obyčejní lidé dosud věří ve skutečnou mravnost, v opravdový rozdíl mezi dobrem a zlem, v objektivní pravdu, možnost ji poznat a v nadřazenost krásy nad ošklivostí... Ale naši umělci dávají záměrně přednost ošklivosti před krásou, naši moralisté se bojí dobra více než zla a naši filozofové se hlásí k různým formám postmodernismu, který redukuje pravdu na ideologii nebo moc.“ (Kreeft, 2014, s. 27 – 28)

Jako pedagogové bychom se neměli nechat strhnout těmi, kdo pokroutili tyto hodnoty, ale upřímně je hledat a vést k tomu i děti, které jsou nám svěřeny.

Návod k tomu je známý už stovky let; a i když někomu připadá nmoderní (většinou z neznalosti), ukazuje se, že je postavený na pevných rozumových základech a dokonale schopný zajistit dobrý život v současnosti i odpovídající smysl života do budoucnosti.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE – SVĚTOVÝ NÁZOR A RODINNÉ HODNOTY

V praktické části zkoumáme vliv světového názoru na postoje a plány respondentů a soužití v jejich rodinách.

Opakovaně se přesvědčujeme v rámci své práce s dětmi, mladými lidmi i dospělými, manžely a rodiči, že právě vědomě přijatý a odůvodněný křesťanský světový názor je s to být podkladem pro jasný systém etických norem a zároveň silnou motivací pro jejich dodržování; výsledkem je výrazně uspokojivější manželský a rodinný život. Toto se pokusíme prokázat i naším výzkumem.

4.1 Údaje o výzkumu

Zde jsou vypsány základní údaje o provedeném výzkumu.

4.1.1 Téma výzkumu

Vliv zastávaného světového názoru na soudržnost rodiny, na postoje k založení rodiny a k životu v manželství a v rodině.

4.1.2 Výzkumný problém

1. Existují rozdíly v soudržnosti rodin podle jejich světového názoru?
2. Existují rozdíly mezi mladými lidmi podle jejich světového názoru v ochotě pracovat na vlastní osobnosti, v postoji k manželství a v plánech na založení rodiny?
3. Existují rozdíly mezi dospělými lidmi podle jejich světového názoru v ochotě pracovat na vlastní osobnosti, v prožívání manželství a rodinného života včetně výchovy dětí?

4.1.3 Cíl výzkumu

Cílem našeho výzkumu je zjistit, jaké jsou rozdíly mezi lidmi podle jejich světového názoru v rodinné soudržnosti, v postojích k manželství, k založení rodiny a k výchově dětí.

4.1.4 Hypotézy

Rodiny, jejichž život je založený na křesťanském světovém názoru, jsou soudržnější než rodiny s jiným světovým názorem.

Mladí lidé s jasně formulovaným křesťanským světovým názorem jsou ochotnější vstoupit do manželství, založit rodinu a vychovávat děti než ostatní respondenti.

Dospělí lidé s jasně formulovaným křesťanským světovým názorem jsou ochotnější k práci na sobě i na manželských vztazích a více schopni dobře vychovat děti.

4.1.5 Výzkumný soubor a způsob jeho výběru

Výzkum byl proveden ve dvou skupinách:

Skupina A – tuto skupinu tvořily tři podskupiny: (1) manželské páry, které se aktivně účastní práce v církvi jako učitelé páry přirozeného plánování rodičovství (příp. i jinak – příprava snoubenců, zpěv ve schole aj.), 17 Čechů a 11 Slováků; (2) jejich dospívající nebo dospělé děti (13 – 20 let), 10 Čechů a 8 Slováků; tyto dvě skupiny vyplnily dotazník na česko-slovenské konferenci učitelů PPR (v papírové formě); (3) mladí lidé z farnosti (přátelé našich dětí), svobodní i žijící v manželství – aktivní ve farnosti, ve skautu apod. (vyplnili dotazník pomocí odkazu přes *Survio*)

Skupina B – tuto skupinu tvořili především studenti 3. ročníku kombinovaného studia sociální pedagogiky, ojedinele jejich manželští partneři (dotazník vyplnili v papírové formě).

4.1.6 Dotazník

K výzkumu bylo použito dotazníku v papírové formě, který obsahuje 26 otázek, ale s mnoha podotázkami; střídají se uzavřené, polootevřené i otevřené otázky, výběr z možností, škálové atd. Pro účely hodnocení jsme ho převedli na *Survio* do elektronické podoby, k čemuž bylo nutné otázky rozdělit – tento elektronický dotazník obsahuje 62 otázek.

Tyto otázky následně byly vyhodnoceny, abychom zjistili vztahy mezi jednotlivými proměnnými a potvrdili či zamítli naznačené hypotézy.

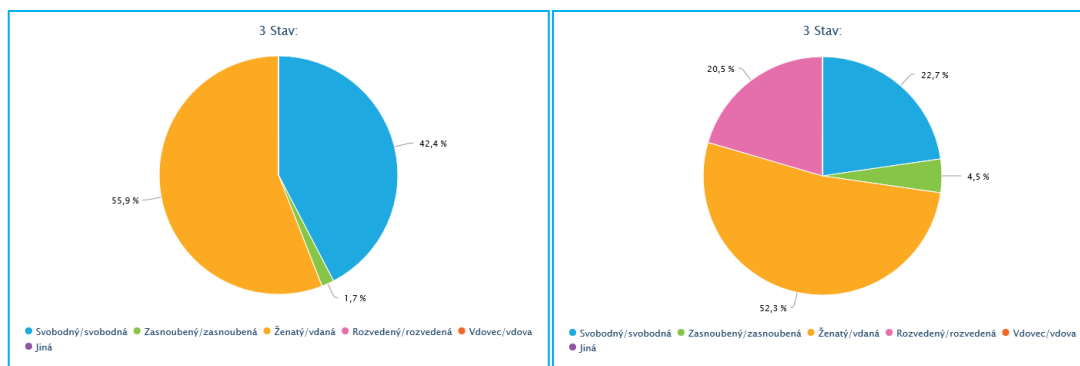
4.2 Hodnocení a srovnání

V každé otázce budeme srovnávat skupinu A a skupinu B. Protože otázek bylo hodně, některými se zde zabýváme jen stručně – podrobné hodnocení přesahuje možnosti této práce.

4.2.1 Počet respondentů, rodinný stav

Skupina A – celkem 59 respondentů. Rozdělení podle podskupin: (1) v první podskupině bylo 28 lidí žijících v manželství, (2) ve druhé podskupině 18 svobodných, tj. jejich dospívající nebo dospělé děti, (3) ve třetí podskupině bylo 13 mladých lidí ze zlínské farnosti, z toho 5 žijících v manželství, 1 zasnoubený a 7 svobodných. Nadále je budu hodnotit společně jako jednu skupinu. Z těchto 59 respondentů je tedy 25 svobodných, 1 zasnoubený a 33 žijících v manželství.

Skupina B – celkem 44 respondentů, z toho 9 svobodných, 2 zasnoubené, 24 žijících v manželství a 9 rozvedených.

Graf 1 – Respondenti skupiny A a B podle rodinného stavu

4.2.2 Rozdělení na muže (chlapce) a ženy (děvčata)

Skupina A: 31 mužů/chlapců (11 svobodných, 1 zasnoubený, 19 ženatých)
28 žen/děvčat (14 svobodných, 14 vdaných)

Skupina B: 8 mužů/chlapců (1 svobodný, 5 ženatých, 2 rozvedení)
36 žen/děvčat (8 svobodných, 2 zasnoubené, 19 vdaných, 7 rozved.)

4.2.3 Rozdělení podle věku

Věkové rozmezí	Skupina A	Skupina B
10 – 15 let	10	0
16 – 20 let	13	0
21 – 25 let	5	6
26 – 30 let	5	3
31 – 35 let	3	8
36 – 40 let	5	11
41 – 45 let	10	11
46 – 50 let	5	2
51 – 55 let	1	3
56 – 60 let	0	0
61 – 65 let	0	0
66 – 70 let	1	0
71 – 75 let	1	0
76 – 80 let	0	0

Tabulka 4 – Respondenti podle věku

Skupina A – respondenti od 13 do 74 let

Skupina B – respondenti od 22 do 55 let

4.2.4 Orientační rodiny respondentů

Vztah rodičů	Skupina A	Skupina B
Manželství	50	35
Soužití bez manželství	0	1
Rozvedení	7	6
Rozešli se	0	1
Jeden z rodičů zemřel	2	1

Tabulka 5 – Vztah rodičů respondentů

V původních rodinách respondentů nejsou příliš velké rozdíly v absolutním počtu rozvodů/rozchodů rodičů. Významný rozdíl je jenom v počtu rodičů, kteří žijí v manželství.

Další život – ve skupině A: 4 bydlí (bydleli) s jedním z rodičů, 1 s matkou, která se podruhé vdala, 1 vychovali dědeček s babičkou (otec byl alkoholik, matka se s ním rozvedla ve dvou letech dcery a brzo zemřela). Ve skupině B: 6 bydlí (bydlelo) s jedním z rodičů, 1 s matkou, která se podruhé vdala, 1 s matkou, která žije s novým přítelem.

4.2.5 Počet sourozenců

Počet vlastních sourozenců	Skupina A	Skupina B
0	1	3
1	12	29
2	10	8
3	9	1
4	14	3
5	7	0
6	5	0
7	1	0

Tabulka 6 – Počet vlastních sourozenců

Respondenti skupiny A pocházejí z výrazně početnějších rodin; trochu tento údaj snad zkresluje fakt, že v několika případech (u mladých) vyplnilo dotazník více sourozenců z jedné rodiny. Respondenti skupiny B pocházejí z rodin méně početných, ale přesto nadprůměrných (vzhledem k národnímu průměru ČR).

Počet nevlastních souroz.	Skupina A	Skupina B
1	3	1
více	1	3

Tabulka 7 – Počet nevlastních sourozenců

Skupina A – ve dvou případech mají společného otce, v 1 případě společnou matku, v 1 případě jsou to děti nového partnera jednoho z rodičů. Skupina B – ve dvou případech mají společného otce, v 1 případě společnou matku, 1x neuvedeno.

4.2.6 Vztahy s prarodiči

Další otázka byla na vztahy s prarodiči – jak daleko žijí a jak často se s nimi respondenti setkávají. Je to hodně ovlivněno vzdáleností bydliště, ale některé rodiny se vidí často, i když jsou daleko. Ve skupině A jsou možná vztahy bližší, více s rodiči maminky než tatínka. Ve skupině B se objevilo vícekrát vyjádření typu „nemáme moc dobrý vztah“, „nese-
tkáváme se“. Další ze skupiny B: „V dětství pravidelně (svátky, narozeniny, Vánoce,...), po rozvodu vůbec.“ „Stejně město, s jedním několikrát do roka, s druhým vůbec.“ „Babička bydlí asi 70 m od nás a máme výborný vztah, i můj manžel si ji oblíbil.“

	Skupina A		Skupina B	
	Tatínkovi rodi- če	Maminčini ro- diče	Tatínkovi rodi- če	Maminčini ro- diče
nežijí (nežili ani v mém dětství)	10	11	17	17
1 – 2x do roka	4	1	0	0
na prázdniny	2	3	0	0
1 – 2x za měsíc	9	15	5	9
každý týden	7	8	3	3
víckrát týdně	3	3	0	2
každý den nebo skoro každý	1	3	2	1
bydlí s námi	1	2	2	2
často	1	4	0	0
občas, zřídka	2	0	1	1
vůbec	0	1	4	1
dobrá vztah	2	2	1	3

Tabulka 8 – Vztahy s prarodiči

4.2.7 Čas s rodiči

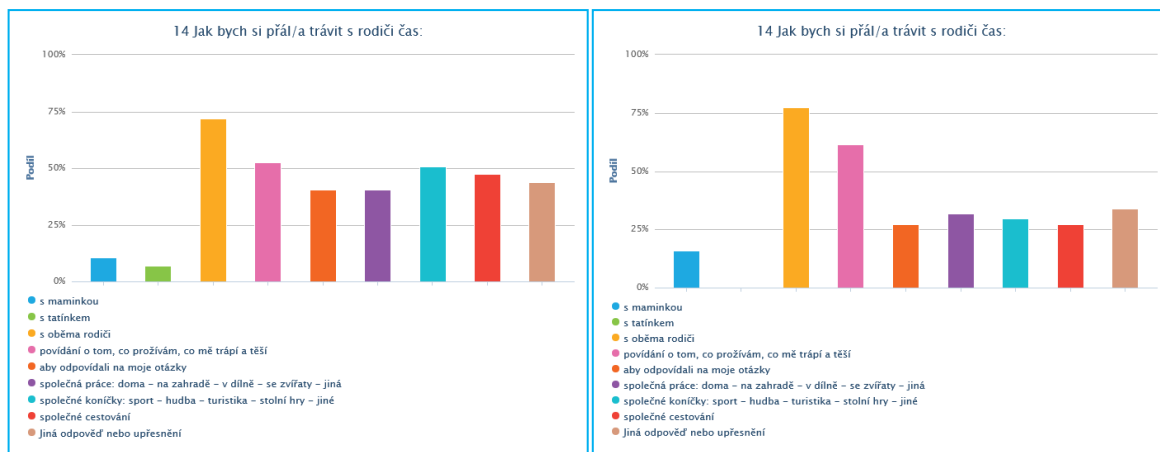
Otázka se snaží zmapovat, kolik času respondenti tráví s rodiči (nebo trávili v dětství).

	Skupina A		Skupina B	
	S maminkou	S tatínkem	S maminkou	S tatínkem
0,5 – 1 h denně	9	19	5	10
1 – 2 h denně	23	11	16	8
více hod. denně	18	12	16	9
jen o víkendu	6	7	4	9
méně času	0	4	2	5
jiná odpověď	1	3	1	1

Tabulka 9 – Čas s rodiči

Mezi oběma skupinami příliš velké rozdíly nejsou, čas jen o víkendu vyplnili většinou studenti, kteří studují mimo bydliště. Skupina A – jen o víkendu se setkávala s tatínkem žena, kterou vychovali dědeček s babičkou, když jí maminka zemřela. Skupina B – někteří se viděli velice málo – např. „4 – 6 hodin měsíčně“, „0,5 h 1x za dva měsíce“, „nepravidelně, málo času“.

Další otázka je zaměřena na způsob trávení času s rodiči – přání trávit tento čas.

Graf 2 – Přání trávit čas s rodiči

Většinou chtějí/chtěli trávit čas s oběma rodiči, ve skupině B bylo nejvíce zastoupeno povídání si s rodiči, ve skupině A jsou přání vyrovnanější. V posledním bodě uváděli upřesnění – konkrétní koníčky nebo práce apod. Některé odpovědi:

Skupina A: „Byla jsem spokojená s délkou času, ale přála jsem si více individuální pozornosti.“ „S oběma rodiči, ale s každým zvlášť.“ „Skutečný stav mi vyhovoval.“ „Nič by som nemenil – venovali sa mi vo všetkom spomenutom.“ „Míň zahradnických prací.“ „Mama zvyčajne ostávala doma, aby využila, že má čas, keď nás otec niekam vzal, a chýbala mi tam.“ „Jsem spokojený s tím, jak s rodiči trávím čas, a tudíž nemám co odpovědět.“

Skupina B: „Přeji si s nimi trávit příjemné chvíle – výlety, turistika, svátky.“ „Komunikovat, setkávat se s celou rodinou společně.“ „Nic mi nechybělo.“ „Byla jsem spokojená.“

A co z předešlého bodu se daří (dařilo) ve skutečnosti?

Skupina A: 45 vyjádření ve smyslu „všechno“, „daří se“ nebo upřesnění konkrétních aktivit. Některé další odpovědi: „Všetko, ale nie vždy.“ „S mamou práca na záhrade, s otcom občas čo ma trápí, aby mi poradil.“ „Průměrně, rodiče neměli rádi určitá témata, takže komunikace byla omezená.“ „Rozhovory, čo prežívam, práca a pomoc s vnúčatami.“ „Povídáme si všeobecně, nikdy o pocitech či co nás trápí; všeobecný rozhovor.“ „To všechno jsme měli – realizovali; když maminka výjimečně nebyla doma po našem návratu ze školy, cítili jsme nejistotu a opuštěnost.“ „Povídání se leckdy nedařilo, chyba byla i na mé straně.“ „Jsem s přáním o trávení času s rodiči vcelku ztotožněn, jen bych rád trávil s rodiči času víc, což je pro mé mnohé mimoškolní aktivity neproveditelné.“

Skupina B: 26 vyjádření ve smyslu „všechno“, „vše se daří“ nebo upřesnění konkrétních aktivit, 5 vyjádření „nic“ nebo „velice málo, téměř nic“. Některé další odpovědi: „*Trávíme spolu čas, setkáváme se pravidelně, i když jsme velká rodina.*“ „*S rodiči jsme trávili spoustu času. Přes týden, ale hlavně víkendy – vždy nějaký výlet.*“ „*Povídáme si o společných problémech o čemkoli.*“

4.2.8 Hodnocení vztahu s rodiči a sourozenci

Hodnocení vztahu s tatínkem:

Skupina A: zodpovězeno 57x, nezodp. 2x. Výsledkem je 46x kladné ohodnocení (*dobrý, skvělý, výborný, nejlepší, 1, kamarád, měli jsme se rádi, srdečný, rozumíme si, ochotně mi pomáhá, lepší se atd.*), někdy rozšířené: „*trochu přísnější otec, nadstandardní péče o rodinu*“, „*když něco nevím, jdu za ním*“, „*kamarádský; kamarád, který pomůže, poradí a pokárá, příp. potrestá*“, „*dobrý – kamarádský – uctívý*“, „*s dědečkem, který mě vychoval, dobrý; s tatínkem méně dobrý, měla jsem z něj strach jako malá, byl alkoholik, ale oceňovala jsem, že mě dokázal vyslechnout, bezprostředně mi věnovat svůj čas, když byl střízlivý*“. Z těchto kladných byly některé s dodatky: „*hezký, ale nemluvíme o osobních věcech*“, „*skvělý, jen mě často poučuje (vím, že to myslí dobře)*“, „*velmi dobrý (niekedy to neklape, ale iba chvíľu)*“ apod. 8x záporné ohodnocení (*absence vzoru táty; špatný; nesdílný; trochu odtažitý; horší než s maminkou; bojím se ho – je panovačný a cholerický; nemáme dobrý vztah – stále sa hádame a on ma nevie pochopiť*). Další: „*otec zemřel před 34 roky*“, „*s oběma byl vztah ovlivněn asi tím, že byli starší – když jsem se narodila, měli 40 let*“.

Skupina B: zodpovězeno 43x, nezodpovězeno 1x. Výsledkem je 36x kladné hodnocení (*dobrý, výborný, přátelský, rozumím si s ním, máme se rádi, optimální, skvělý, v pořádku, bezproblémový, velmi dobrý, rozuměli jsme si atd.*), někdy rozšířené: „*byl dost přísný, ale teď je to super*“, „*respekt, opora*“, „*otec skvělý, hodný, starostlivý, výborný vztah*“, „*zdrženlivý, ale hezký*“, „*Vzpomínám na něj v dobrém. Chybí mi, i mým dětem.*“, „*respektující, nový začátek*“. 3x záporné hodnocení (*negativní – alkoholik; špatný; žádný*). Další: „*zvláštní*“.

Hodnocení vztahu s maminkou:

Skupina A: zodpovězeno 56x, nezodpovězeno 3x. Výsledkem je 50x kladné ohodnocení (*velmi dobrý, dobrý, výborný, 1, skvělý, maminka, vřelý, ideální, pozitivní, přátelský, důvě-*

řuji jí, upřímnost a lepší se, bezva, nejlepší apod.). Některé z těchto kladných byly rozšířené: „velmi dobře s ní vycházím, většinou mi vyjde vstříc“, „skvělý, důvěrný, jsem schopn se jí svěřit s čímkoli“, „velmi dobrý (niekedy to neklape, ale iba chvíľu)“, „s babičkou, která mě vychovala, dobrý“, „někdy kamarádský, někdy ‚pracovní‘ (=jsem s ní, protože musím)“, „dobrý – kamarádský – uctivý“, „když je problém, jdu za ní“. 5x spíše záporné hodnocení: „striedavý podľa jej nálady – raz je v pohode, raz je nervózna a nepríjemná“, „dominantní“, „častá nedorozumění“, „občas napätý“, „ako kedy“. Další: „vymezovala mi hranice chování“, „průměrný“.

Skupina B: zodpovězeno 44x – všichni. Výsledkem je 37x kladné hodnocení (dobrý, výborný, velmi dobrý, přátelský, optimální, skvělý, rozumím si s ní, bezproblémový, kladný), některé rozepsané: „výborný, mám ji ráda“, „velmi blízký, přátelský, otevřený“, „velmi dobrý, je mým nejlepším přítelem“, „byla v rodině ta hodnější – pořád je (velmi vstřícná a ochotná)“ atd. 5x spíše záporné hodnocení: „chladnější“, „více vychovatelský, přísnější pečovatelský“, „neustálá výměna názorů, hádky“, „nerozuměli jsme si“, „běžný“. Další: „Role se obrátily. Nyní se starám já o maminku.“

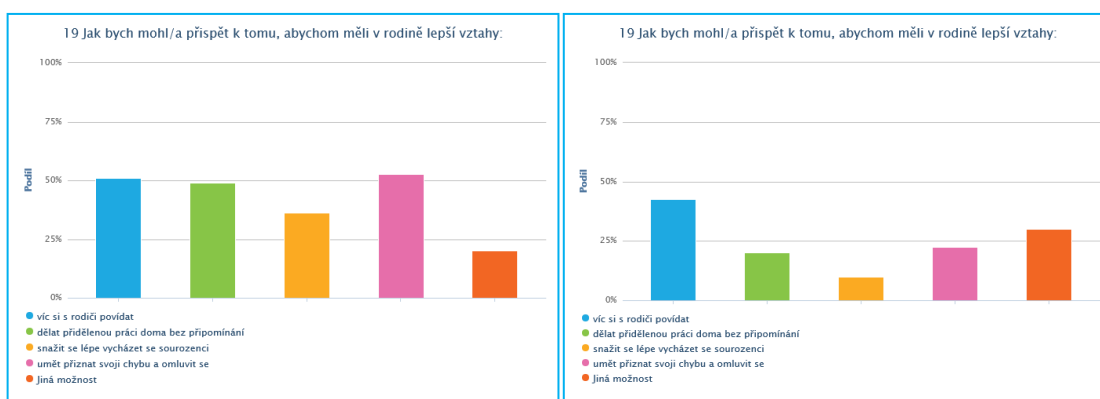
Hodnocení vztahu se sourozenci:

Skupina A: 51 odpovědí, z toho 47x kladné hodnocení (dobrý, velmi dobrý, výborný, skvělý, pozitivní, I*, pohodový, přátelský, měli jsme se rádi, nejlepší, bezva, žeru je, máme se rádi), často rozšířené: „od velmi blízkého až po dobrý s tím, že se vidáme málo“, „skvělý, typicky sourozenecký (se všemi + i -)“, „super, zvláště se sestrou si velmi rozumíme“, „dobrý se staršími, přátelství s mladší sestrou“, „hráli jsme si, hádali se, pomáhali si, se sestrou jsme si byly velice blízké“, „nejlepší, úplně super (viac ako výborný)“, „kamarádský, někdy trochu konfliktní (pro mladší jsem trochu jako ‚druhá maminka‘)“, „v dětství jsme se se sestrou tolerovaly, teď jsem její rádkyní a důvěrnici“, „máme se rádi, ale máme sklony se hádat (i hůř)“. Spíše záporné hodnocení 1x: „moc se nebavíme“. Další: „náročný“, „složitý, dobrý, balancuji mezi tím zachovat si dobrý vztah a být k němu tvrdě upřímný/pravdivý“, „ako kedy, niekedy super a inokedy ma berú za takú malinkú a dost' ma podceňujú, čo vplýva na moju psychiku“.

Skupina B: 39 odpovědí, z toho 27x kladné hodnocení (dobrý, velmi dobrý, kamarádský, aktivní, optimální, přátelský, chvalitebný, bezproblémový, výborný, kladný), někdy s rozšířením: „dobrý, tolerantní, máme se rádi“, „nejlepší kamarádka, i když dospělosti se v zásadních věcech rozcházíme“. 4x spíše záporné hodnocení: „neporozumění“, „nestýkáme

se“, „soupeřící“, „tady je to horší. Sestra je hádavý typ – se všemi“. Další: „uspokojivý“, „běžný“, „chtěla bych ho vídat častěji“, „se dvěma nejstaršími nejsem tolik v kontaktu, s věkově bližšími sestrami jsem více v kontaktu, bydlely delší dobu s námi“.

Jak bych mohl (mohla) přispět k tomu, abychom v rodině měli lepší vztahy?

Graf 3 – Jak přispět k lepším vztahům v rodině?

Skupina A: 55x zodpovězeno, 4x ne – 29krát odpověď „umět přiznat svoji chybu a omluvit se“, 28x „víc si s rodiči povídat“, 27x „dělat přidělenou práci doma bez připomínání“, 20x „snažit se lépe vycházet se sourozenci“, 11x jiná odpověď: „keby mama vždy nechcela, aby bolo len po jej, a neurazila sa“, „víc se společně modlit“, „musí se změnit vztah táty a mámy navzájem“, „mít více rád bez podmínek“, „modlit se spolu, vzájemná podpora, zájem“, „modlit se za ně, snažit se dělat jim radost“ atd.

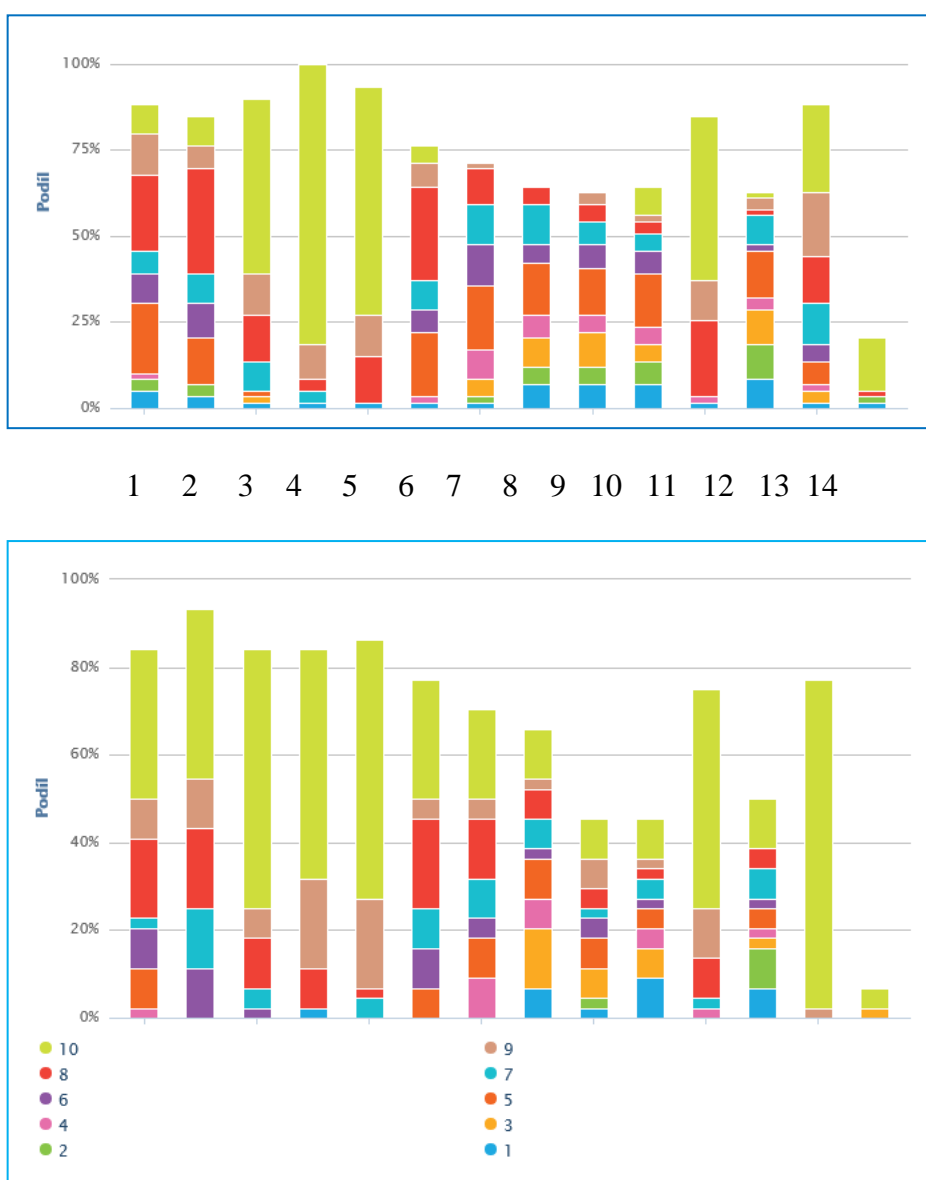
Skupina B: 40x zodpovězeno, 4x ne – 17x „víc si s rodiči povídat“, 9x „umět přiznat svoji chybu a omluvit se“, 8x „dělat přidělenou práci bez připomínání“, 4x „snažit se lépe vycházet se sourozenci“, 12x jiná odpověď: „najít si na rodiče více času“, „více společných aktivit“, „porozumění, úcta, trpělivost (začínají být starší – to obnáší i neduhy 😊)“, „nebydlet pod jednou střechou“, „s rodiči máme výborné vztahy – neměnila bych“, „nevím, v dospělosti mají lidé (sourozenci) své rodiny a vídají se v rámci možností“, „nic“ atd.

Největší rozdíl je u odpovědi „umět přiznat svoji chybu a omluvit se“ – ve skupině A ji označilo 52,7 % respondentů, ve skupině B 22,5 % respondentů. Rozdíl v procentu odpovědi „snažit se lépe vycházet se sourozenci“ (skupina A 36,4 % a skupina B 10 %) a „dělat přidělenou práci bez připomínání“ (skupina A 49,1 % a skupina B 20 %) možná vychází z toho, že ve skupině A je mnohem větší podíl respondentů, kteří ještě žijí s rodiči. U odpovědi „víc si s rodiči povídat“ je rozdíl menší (A 50,9 %, B 42,5 %).

4.2.9 Životní cíle

Zadání: moje životní cíle – co považuji za důležité (můžete zatrhnout víc možností a každé z nich přiřadit počet bodů – 10 bodů velmi důležité, 1 bod málo důležité).

(1) vzdělání, (2) dobrá práce, (3) mít dobrý charakter, (4) mít dobrého manžela/manželku, (5) mít dobře vychované děti, (6) bydlení, (7) peníze, (8) majetek, (9) zajímavé koníčky, (10) mít auto, (11) dobré vztahy s rodiči a sourozenci, (12) cestování, (13) zdraví, (14) jiné

Graf 4 – Životní cíle

Tuto otázku zodpověděli všichni respondenti z obou skupin, ale ne všichni obodovali všechny pojmy – jediný pojem obodovaný všemi byl u skupiny A manžel/manželka.

V tabulce jsou u každé hodnoty tři nejčastější odpovědi (tj. kolika body byla tato hodnota obodována nejčastěji, na druhém místě a na třetím místě) podle skupin:

Hodnota bodů	Skupina A			Skupina B		
	nejvíce	druhé	třetí	nejvíce	druhé	třetí
(1) vzdělání	8 (13x)	5 (12x)	9 (7x)	10 (15x)	8 (8x)	9, 6, 5 (4x)
(2) práce	8 (18x)	5 (8x)	6 (6x)	10 (17x)	8 (8x)	7 (6x)
(3) charakter	10 (30x)	8 (8x)	9 (7x)	10 (26x)	8 (5x)	9 (3x)
(4) manžel/ka	10 (48x)	9 (6x)	8, 7 (2x)	10 (23x)	9 (9x)	8 (4x)
(5) děti	10 (39x)	8 (8x)	9 (7x)	10 (26x)	9 (9x)	7 (2x)
(6) bydlení	8 (16x)	5 (11x)	7 (5x)	10 (12x)	8 (9x)	7, 6 (4x)
(7) peníze	5 (11x)	7, 6 (7x)	8 (6x)	10 (9x)	8 (6x)	7, 5, 4 (4x)
(8) majetek	5 (9x)	7 (7x)	3 (5x)	3 (6x)	10 (5x)	5 (4x)
(9) koníčky	5 (8x)	3 (6x)	7, 6 (4x)	10 (4x)	9, 5, 3(3x)	8, 6 (2x)
(10) auto	5 (9x)	10 (5x)	6, 2 (4x)	10, 1(4x)	3 (3x)	7, 5, 4 (2x)
(11) vztahy s rod. a souroz.	10 (28x)	8 (13x)	9 (7x)	10 (22x)	9 (5x)	8 (4x)
(12) cestování	5 (8x)	3, 2 (6x)	7, 1 (5x)	10 (5x)	2 (4x)	7, 1 (3x)
(13) zdraví	10 (15x)	9 (11x)	8 (8x)	10 (33x)	9 (1x)	-
(14) jiné	10 (9x)	8, 2 (1x)	-	10 (2x)	3 (1x)	-

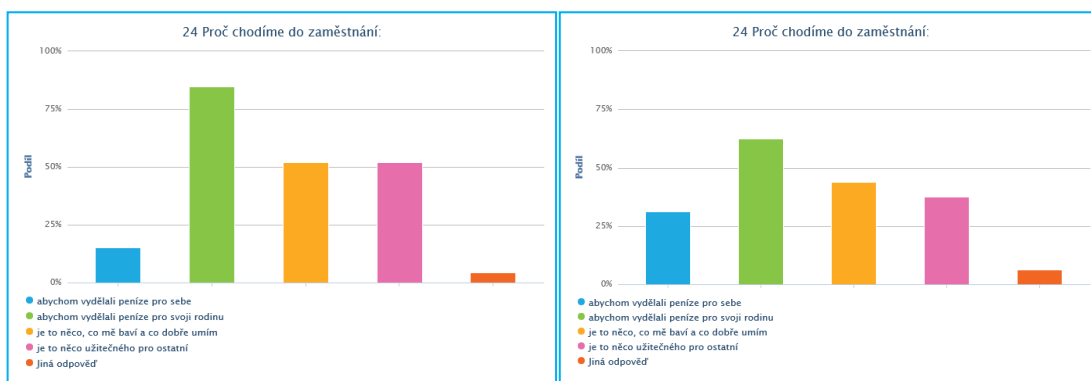
Tabulka 10 – Srovnání životních cílů

Jiné – dodatky, upřesnění apod.: Skupina A – „dobrého manžela/manželku 1000 bodů, dobře vychované děti 1000 bodů“, „dobrý duchovní vztah k sobě (zdravý) a k Bohu“, „spása, dobrý vztah k Bohu“, 10 bodů: „dostat se do nebe“, „víra“, „čas na děti“, „pokoj s Bohem“, „pevnou víru“, „dobrý duchovní život členů rodiny“; další poznámky: „dobře vychované děti – těžko obodovat, vše neovlivním“, „jabka a hrušky spolu řadit nejdu; majetek je nedůležitý do té míry, do jaké překračuje potřebné peníze“. Skupina B – 10 bodů: „být šťastná“, „aby byla moje rodina šťastná a já s ní“.

Srovnání: vzdělání a práce jsou ceněny oběma skupinami, ale skupinou B o něco výše než skupinou A. Charakter srovnatelně u obou skupin. Větší rozdíl je u bodu „mít dobrého manžela/manželku“ – pro obě skupiny je to významná hodnota, ale 10 bodů dalo ze skupiny A 81,4 % a ze skupiny B jen 52,3 %. Dobře vychované děti a dobré vztahy s rodiči a sourozenci oceňují obě skupiny srovnatelně. Bydlení, peníze, majetek a koníčky oceňuje výše skupina B, ze skupiny A nedal nikdo 10 bodů na peníze, majetek ani koníčky. Auto srovnatelně, cestování výše hodnotí skupina B. Největší rozdíl je u zdraví – ze skupiny B všichni, kdo bodovali, dali 10 (resp. jeden dal 9) bodů, kdežto ve skupině A, ačkoliv je zdraví ceněno vysoko, není hodnocení tak absolutní. „Jiné“ – ve skupině A jsou uvedeny hodnoty především týkající se duchovního života a vztahu k Bohu, ve skupině B štěstí.

4.2.10 Profese

Otázky na plány ohledně povolání v dětství a na skutečnost, otázka na motivaci v povolání.

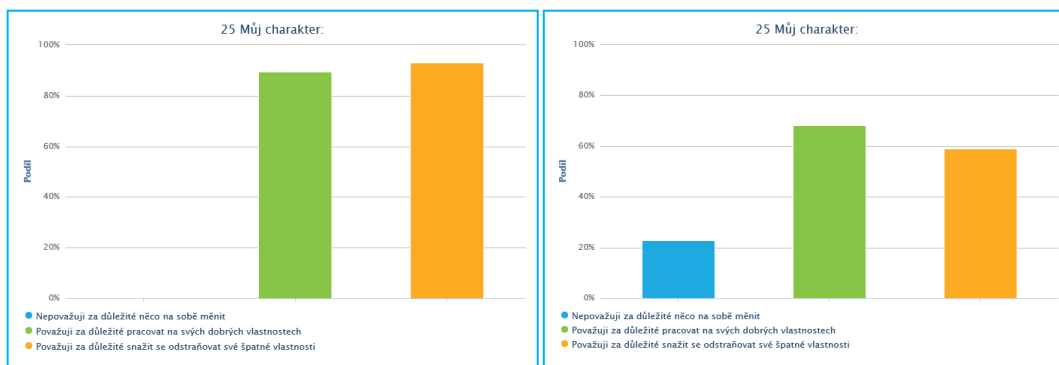

Graf 5 – Proč chodíme do zaměstnání

Skupina A má výtěžek méně pro sebe a více pro rodinu než skupina B, respondenti skupiny B označili v menším počtu než A odpověď „je to něco užitečného pro ostatní“.

4.2.11 Charakter

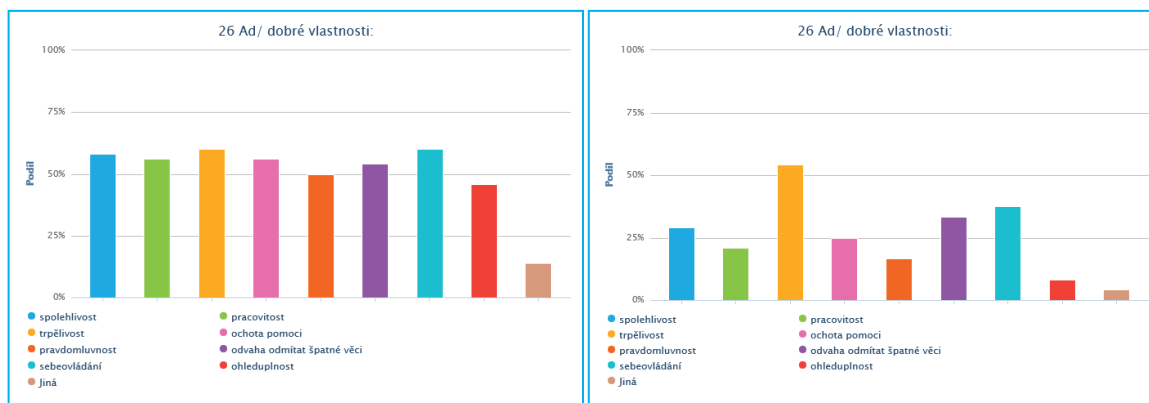
Základním bodem charakteru je nutnost pracovat na sobě – toho se týkala první otázka této skupiny. Ve skupině A zodpovězena 58x (1x ne), ve skupině B odpovědělo 44 (všichni).

Graf 6 – Můj charakter

Zde je rozdíl mezi oběma skupinami opravdu výrazný. Ve skupině A se ani jedenkrát nevyskytla první odpověď („nepovažuji za důležité něco na sobě měnit“), kdežto ve skupině B takto odpovědělo 10 osob, což je 22,7 %. Respondenti ze skupiny A také častěji označili obě další odpovědi.

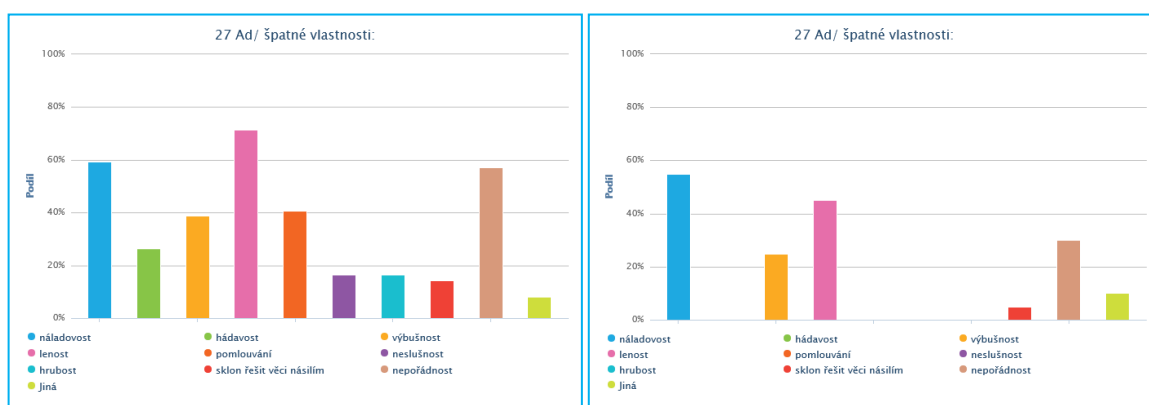
V dalších otázkách byly nabídnuty dobré vlastnosti k rozvoji svého charakteru a špatné vlastnosti, které je nutno odstraňovat.

Graf 7 – Moje dobré vlastnosti

Jiné: Skupina A – rozdávat radost a pokoj; každý může být lepší; vše; zrovna mě nenapadají, ale je jich ještě spousta; dobroprajnost; odpuštění a láska; snažit se naslouchat a plnit Boží vůli. Skupina B – Člověk by měl na sobě neustále pracovat, na kladných i záporných vlastnostech.

Trpělivost je označena u obou skupin skoro stejně (A 60 % a B 54,2 %), jinak jsou rozdíly velmi výrazné, skupina A označila důležitost dalších vlastností ve srovnání se skupinou B buď výrazně častěji (odvaha odmítat špatné věci 54 vs. 33,3; sebeovládání 60 vs. 37,5 %), ve dvojnásobném nebo více než dvojnásobném procentu (spolehlivost 58 % vs. 29,2 %; ochota pomoci 56 vs. 25 %) nebo s ještě výraznějším násobkem (pracovitost 56 vs. 20,8 %; pravdomluvnost 50 vs. 16,7 %; ohleduplnost 46 vs. 8,3 % – více než pětinašobek).

Graf 8 – Moje špatné vlastnosti

Jiné: Skupina A – přílišná svéhlavost; vše; zrovna mě nenapadají, ale je jich ještě spousta; necitlivost. Skupina B – neřešit hlouposti, házet nepodstatné věci za hlavu; odsouvání věcí.

Srovnatelně skupiny A a B označily náladovost (59,2 a 55 %), dále jsou výrazné rozdíly (výbušnost 38,8 vs. 25 %; lenost 71,4 vs. 45 %; nepořádnost 57,1 vs. 30%; sklon řešit věci násilím 14,3 vs. 5%); hádavost, pomlouvání, neslušnost a hrubost sk. B neoznačila vůbec.

4.2.12 Partnerské vztahy

Skupina otázek, které se týkají plánů na to, kdy začít s někým chodit, kdy se oženit/vdát.

Skupina A: zodpovězeno 29x; kromě konkrétních časových plánů nebo rozpětí (např. „18 a 22“, „20 – 25 a 23 – 28“) další poznámky, např. „hlavně se správnou ženou“, „ještě nevím, jestli budu kněz nebo manžel“, „zatím jsem neřešil, v kolika letech to bude“, „nemám v plánu s někým chodit nebo se vdávat, až potkám člověka, kterého bych si uměla představit jako budoucího partnera, začnu s ním chodit“, „mám v plánu sa vydat, ale neviem v kol'katke, buď po Bc. alebo až po škole (Mgr.)“, „to je jedno, stejně to bude jinak“.

Skupina B: zodpovězeno 13x; kromě konkrétních časových plánů (např. začít chodit: „ve 44 letech“ a oženit se/vdát: „do svých 25 let“, „do dvou let“) další poznámky, např. „jsem spokojená v partnerství, neplánuji se vdát, současný stav mi vyhovuje“, „seznámit se s vhodným partnerem“, „netuším“, „to nejde naplánovat“, „jsem ve vztahu spokojená“, „nemám žádné plány zatím“.

V další otázce byl pro dospělé dotaz na plány a skutečnost. V obou skupinách bylo hodně zajímavých odpovědí.

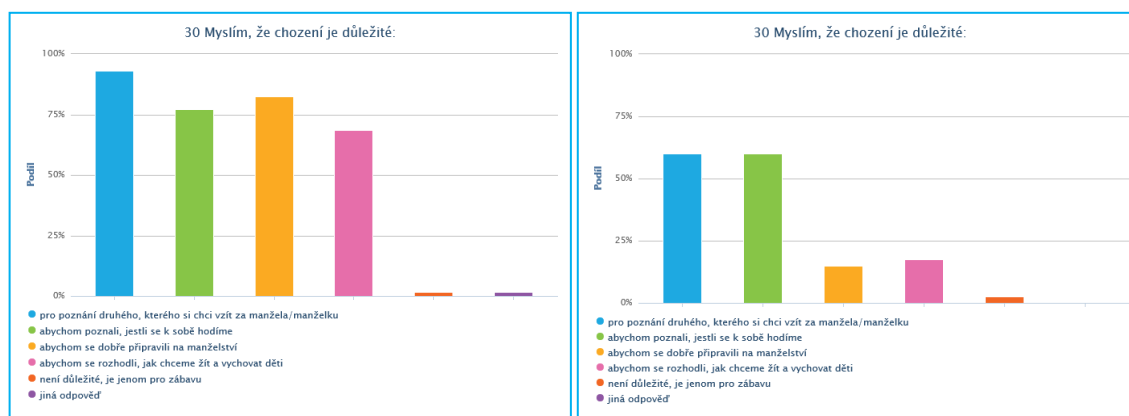
Skupina A (výběr): „podařilo se“, „Plány: dostudovat VŠ, vdát se, chvíli pracovat, mít dům s velkou zahradou, odrodit děti, vychovat je dobře a po celou dobu mít dobré manželství. Skutečnost: podobná, jen jsem nepracovala, nemáme dům a studium ukončené bakalářem, takže plány se docela plní.“, „svatba ve 28 letech“, „se správnou ženou – vyšly“, „moje plány zatím neuskutečňeny“, „naplnili sa; po skončení VŠ som sa chcel oženit... a žijem v šťastnom manželstve“, „začala som chodiť s manželom v 18 rokoch a vydávala som sa v 21 rokoch“, „mít krásný manželský vztah se svojí ženou a dobrý vztah s dětmi – celkem se daří ☺“, „Pán Bůh mi dal dobrého manžela, povolání, 4 děti a vnoučata“, „souhlasí“, „plány odpovídaly +/- skutečnosti“, „mám skvelú manželku“, „prvá vážna známosť – moj manžel“, „oženil jsem se dřív, než jsem zamýšlel, ale ne z musu“, „mám hodného muže, jsme spolu 21 let“, „celkem se to sešlo ☺“, „roky (čas) jsem ponechala na Pánu Bohu“..

Skupina B (výběr): „nezabít ženu – zatím žije“, „jsem ženatý“, „plány nebyly, svatba v 26 letech, rozvod v 54 letech“, „plánovala jsem tři děti, ale zatím chybí jejich otec ☺“, „dodělat VŠ a víc se věnovat rodině“, „žít v pohodě do smrti spolu“, „jsem šťastně vdaná

25 let“, „chodit 22 let, oženil jsem se 27 let“, „plán byl mezi 20 – 25 lety se vdát, mít děti... podařilo se“, „zůstat se ženou“, „jsem zasnoubená a po 10 letech společného soužití se bereme“, „tak, jak jsem si to naplánovala“, „zůstat se svým manželem navěky“, „Plány a skutečnost jsou stejné. Mám úžasného (klidného, trpělivého) manžela a 2 syny.“, „chodit v 16 letech, vdát se ve 20 letech; plán = skutečnost“, „partnerské soužití zatím nehodlám měnit“, „mít někoho na celý život – pracuje se na tom“, „Plánovala jsem se brzy vdát a mít 3 děti. Vdala jsem se ve 20 letech a mám 3 děti“, „Chtěla jsem se vdát. Jsem rozvedená, mám hodného přítele.“, „jsem vdaná, fungující partnerský vztah“.

Na začátku dotazníku chyběla kolonka „soužití bez manželství“, takže chybí docela důležitý údaj. Ve skupině A žádné takové případy nejsou, ve skupině B je několik případů mezi svobodnými i mezi rozvedenými, ale nemůžeme doložit, kolik přesně.

Další otázka byla na důležitost chození – známosti:

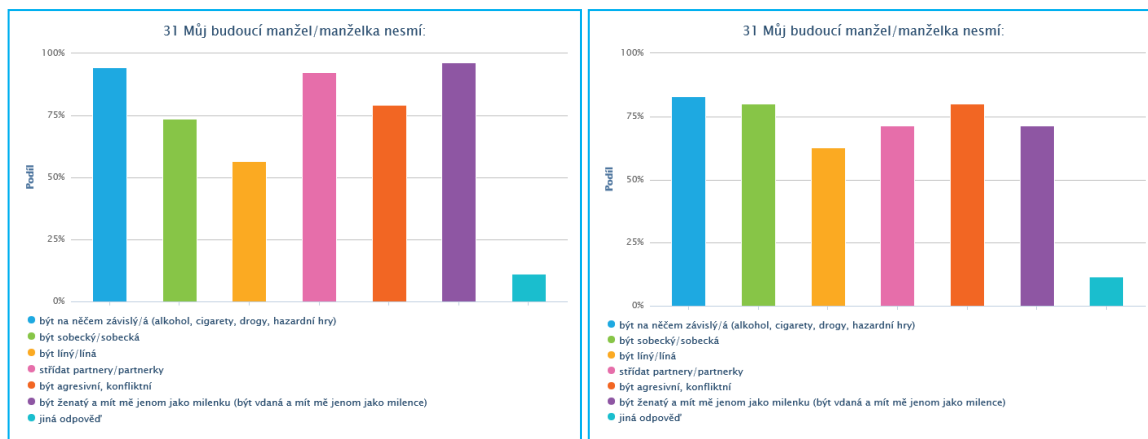

Graf 9 – Význam známosti

Ve skupině A 57x zodpovězeno, 2x ne; ve skupině B 40x zodpovězeno, 4x ne.

Ve skupině A je vyzdvížena důležitost poznání druhého (93 % vs. 60 % u skupiny B). U poznání, jestli se k sobě hodíme, je rozdíl méně výrazný (A 77,2 a B 60 %). Zato důležitost chození jako období přípravy na manželství vnímá ze skupiny A 82,5 % respondentů a ze skupiny B jenom 15 %. Důležitost známosti jako období společných plánů souvisejících s tím, jak chceme žít a vychovat děti, označilo ze skupiny A 68,4 % a ze skupiny B 17,5 %. S názorem, že je chození pro zábavu, souhlasí z každé skupiny jenom jeden respondent.

Otázky na osobnost (budoucího) manžela/manželky. Jaký (jaká) by být neměl/a?

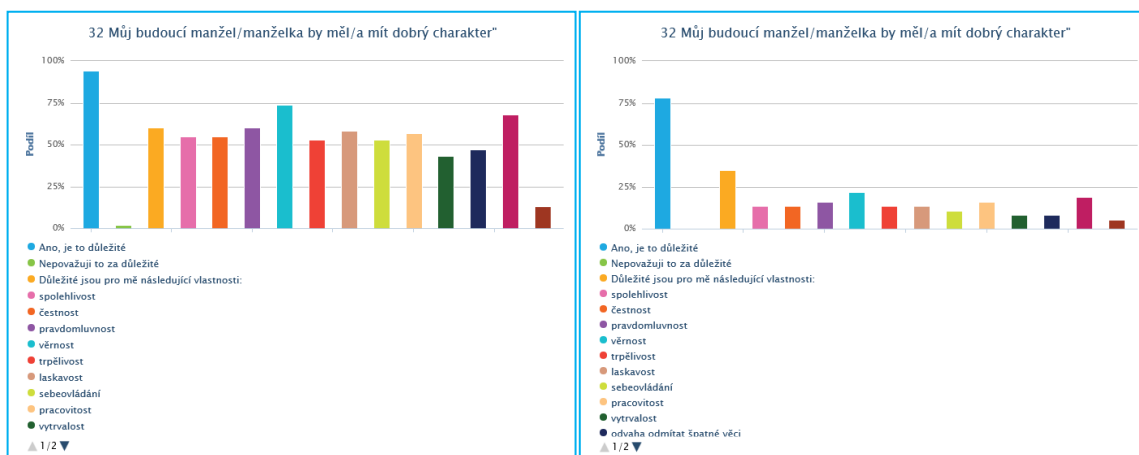

Graf 10 – Vlastnosti, které budoucí manžel nesmí mít

Zodp. 53 a 37x. Některé více odmítá skupina B: sobectví – 80 % vs. 73,6 % u sk. A; lenost 62,9 % vs. 56,6 %; agresivitu a konfliktnost 80 % vs. 79,2 % u A. Závislosti odmítá více sk. A, ale rozdíl není příliš velký (94,3 % vs. 82,9 % u B). U dalších dvou vlastností je rozdíl vyšší: střídání partnerů/partnerek u svého budoucího manžela odmítá 92,5 % respondentů ze sk. A oproti 71,4 % ze sk. B; vlastnost „být ženatý/vdaná a mít mě jenom jako milenk/milence“ odmítá 96,2 % respondentů ze skupiny A a 71,4 % ze skupiny B.

Jiné: skupina A – „žárlivost“, „být nevěřící“, „takovou jsem hledal ☺“, „hodnocení je subjektivní, jde o míru, ne o samotnou vlastnost“; skupina B – „psychopat, neurotik, netrpělivost, s příliš nízkými ambicemi, narcistický“, „především na svých nedokonalostech chtít pracovat, každý má své nedokonalosti“, „tady bych zaškrtnla všechno“.

A jaký charakter by naopak měl mít budoucí manžel?

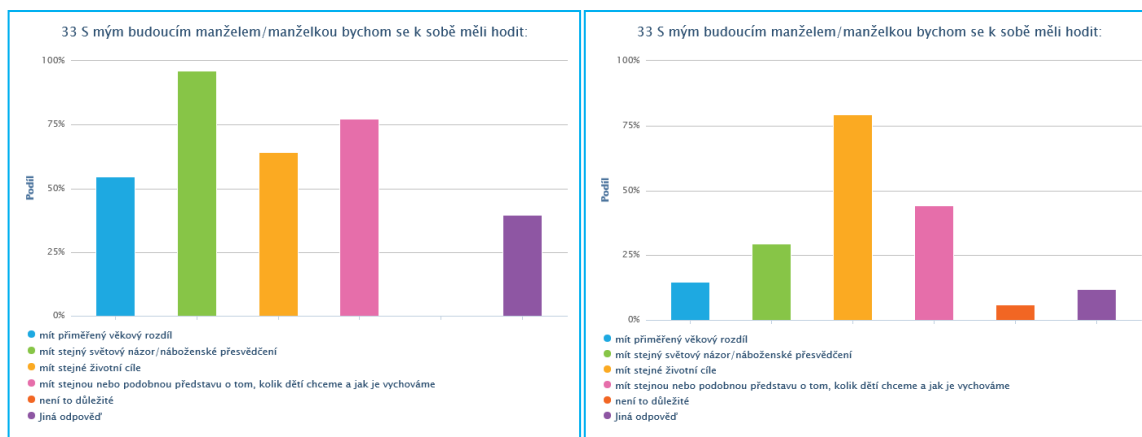
Graf 11 – Charakter budoucího manžela

Zodpovězeno 53x (A) a 37x (B). S tvrzením, že budoucí manžel/ka by měl/a mít dobrý charakter, souhlasí ze skupiny A 50 respondentů (94,3 %), za důležité to nepovažuje 1 respondent (1,9 %). Ze skupiny B souhlasí 29 respondentů (78,4 %), opačnou možnost nevyplnil nikdo.

Respondenti ze skupiny A považují za nejdůležitější vlastnosti věrnost (73,6 %), dobrý vztah k dětem (67,9 %), pravdomluvnost (60,4 %), laskavost (58,5), pracovitost (56,6 %), spolehlivost a čestnost (54,7 %), trpělivost a sebeovládání (52,8 %). Respondenti ze skupiny B považují za nejdůležitější věrnost (21,6 %), dobrý vztah k dětem (18,9 %), pravdomluvnost a pracovitost (16,2 %), spolehlivost, čestnost, trpělivost, laskavost (13,5 %).

Jiné: Skupina A – „všechno je důležité“, „(čestnost – implikace pravdomluvnosti)“, „stejnou víru – katolickou ☺“, „i všechny ostatní, ale ne v takové míře“, „pracovat na sobě“, „obětavý“, „dobrý vztah k Bohu, dobrý křesťan“. Skupina B – „asi všechno, ale u mě asi hlavně trpělivost“, „důležitý je kompromis ve vztahu, takže tolerantní“.

S budoucím manželem/manželkou bychom se k sobě měli hodit:

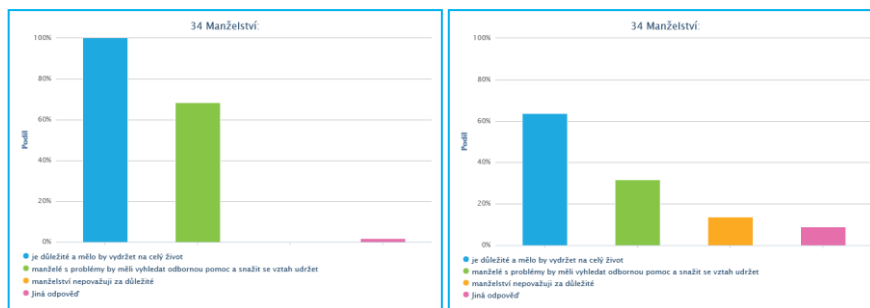
Graf 12 – S manželem/manželkou bychom se k sobě měli hodit

Otázka byla ve skupině A zodpovězena 56x, nezodpovězena 3x; ve skupině B zodpovězena 34x, nezodpovězena 10x.

Pro skupinu A je nejdůležitější soulad světového názoru /náboženského přesvědčení – respondenti jej označili v 96,2 procentech. Následuje stejná či podobná představa o počtu dětí a jak je vychovat (77,4 %), stejné životní cíle (64,2 %) a nakonec přiměřený věkový rozdíl (54,7 %) – s upřesněním (+/-3 roky; do 5 let; do 10 let; manželka by měla být mladší než já, asi o 5 let; chtěla jsem, aby byl manžel starší než já).

Pro skupinu B je nejdůležitější soulad u životních cílů (79,4 %), potom představa o počtu dětí a jejich výchově (44,1 %), světový názor (29,4 %) a nakonec přiměřený věkový rozdíl (14,7 %) s upřesněním (6 let, 5 let). Ve skupině B dva respondenti (5,9 %) uvedli, že hodit se k sobě není důležité.

Manželství:

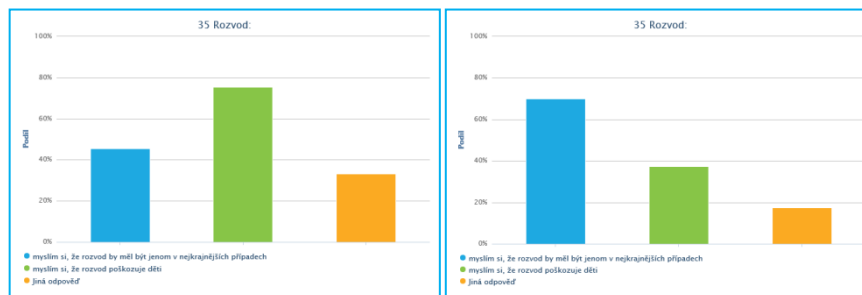
Graf 13 – Důležitost manželství

Otázka byla zodpovězena 57x a 44x. Názor, že manželství je důležité a mělo by vydržet na celý život, zastává ve skupině A 100 % respondentů. Ve skupině B tento názor zastává 63,6 % respondentů a manželství nepovažuje za důležité 13,6 % respondentů.

Názor, že manželé s problémy by měli vyhledat odbornou pomoc a snažit se vztah udržet, zastává ve skupině A 68,4 % a ve skupině B 31,8 % respondentů.

Jiné – dodatky: Skupina A – „ad/2 – duchovné cvičenia, modlitba, pomoc spoločenstva“. Skupina B – „je důležité jej udržet, pokud to ale chtějí oba“, „manželství je dobré, né důležité, nemusí se udržet za každou cenu“, „manželství je důležité pro děti a zabezpečení“, „je to takové utvrzení vztahu“.

Rozvod:

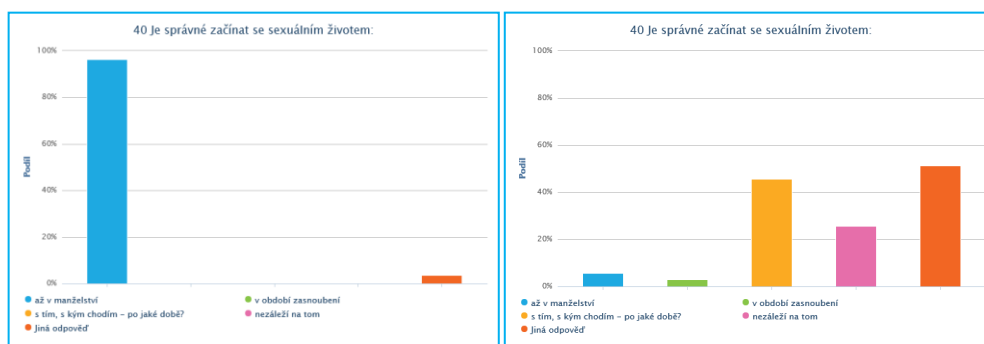
Graf 14 – Rozvod

Otázka zodpovězena 57x, resp. 40x.

Názor, že rozvod by měl být jenom v nejkrajnějších případech, zastává ve skupině A 45,6 % respondentů. Nebyla však dána možnost nesouhlasu s rozvodem, takže mnozí z této skupiny doplnili svůj názor: 14x úplný nesouhlas (např. *ne; rozvod by vůbec neměl být; nesouhlasím s rozvodem; nepřichází v úvahu; neměl by být, neboť ve slibu se říká: „v dobrém i zlém“* atd.), další dodatky: *„nyní si nedokážu představit žádné krajní případy, které by mě přiměly k rozvodu“*, *„vždy sa majú snažiť odpustiť a hľadať na tom druhom to pekné“*, *„nie je riešenie!“*, *„rozvod ako ochrana života pri násilnom partnerovi“*, *„i civilní rozvod je zvrátenost“*, *„myslím, že rozvod by neměl být v ŽÁDNÉM případě, ale chápu, že realita je někdy krutá“*. 75,4 % resp. ze skupiny A zastává názor, že rozvod poškozuje děti.

Ve skupině B souhlasí s rozvodem jenom v nejkrajnějších případech 70 % respondentů. 37,5 % si myslí, že rozvod poškozuje děti. Další dodatky: *„ano, pokud se manželé odcizí a nedojde při něm k poškození dětí“*, *„rozvod tehdy, když partner/partnerka je agresivní, mlátí partnerku“*, *„záleží na okolnostech“*, *„když rodiče zjistí, že si nemají co říct, mají problém ve vztahu, je lepší rozvod“*, *„pokud si dva nerozumí, není důvod udržet manželství za každou cenu“*, *„věřím, že nikdy nebudu muset řešit“*, *„rozvod ničí děti psychicky“*.

Začátek sexuálního života:

Graf 15 – Začátek sexuálního života

Ve skupině A odpovědělo na tuto otázku 56 respondentů, z toho 54 (96,4 %) zastává názor „až v manželství“. Další dvě odpovědi: *„Nemám jednoznačnou odpověď.“* *„Společnost by měla upustit od současného vzdělávacího modelu, který způsobuje odsouvání manželství.“*

Ve skupině B odpovědělo 35 respondentů. Dva z nich (5,7 %) považují za vhodné začínat až v manželství, jeden (2,9 %) v období zasnoubení, 16 (45,7 %) s tím, s kým chodím, 9 odpovědí (25,7 %), že na tom nezáleží. Upřesnění doby, po jaké době chození je vhodné

začínat: *po měsíci; min. 2 měsíce; v řádu měsíců; nejdříve za 3 měsíce – až jsem si jistá; po půl roce; 1 rok; další odpovědi: „s dlouholetým partnerem – podařilo se“, „asi je to individuální, jak to kdo cítí“, „s tím, komu důvěřuji, po delší době vztahu“, „nemám tolik zkušeností, kolik bych chtěla“, „je to individuální, ale je důležité, aby se lidé před vstupem do manželství poznali i po této stránce“, „přijde samo“, „v pravou chvíli“, dle vlastního uvážení“.*

Pro dospělé – plány a skutečnost v této oblasti:

Ve skupině A zodpovězeno 22x. Většina odpovědí byla typu *plán i skutečnost – až v manželství; podařilo se; do svatby jsem byla panna; až v manželství sme prvykrát boli SPOLU*. Některé další: *„žial’ sa mi nepodarilo žiť čisto“, „v manželství, ne mimo, ,nej sex‘ je v manželství“, „věděli jsme, že před manželstvím nemáme mít styk, ale jinak jsme mysleli, že v manželství je dovoleno ,všetchno‘; až PPR nám pomohlo pochopit určité rozdíly“.*

Ve skupině B zodpovězeno 12x. Odpovědi: *„OK“, „plán – po půl roce chození, skutečnost – po dvou letech chození“, „PLÁN – nebyl, až to přijde; SKUTEČNOST – 16 let“, „nebyli jsme manželé, ale budu si ho brát“, „jsem spokojená“, „neplánovala jsem to, ale až v 18 letech; manžel dříve, ale počkal si“, „plán 3 měsíce, skutečnost 1 rok“, „po delším vztahu“, „stejně“, „neměla jsem plán“, „neplánovala jsem to, prostě se to stalo – 16 a půl roku“, „v období zasnoubení“.*

4.2.13 Rodina a děti

Další otázka se týkala počtu dětí – pro děti a mládež přání, pro dospělé skutečnost. Zadání ale nebylo položeno úplně jasně, takže vyhodnocení je poněkud problematické.

Ve skupině A zodpovědělo otázku 58 respondentů. Dospělí uvádějí počet dětí, které už mají, od jednoho do 8. Rodiče středního věku většinou mají 5 až 7 dětí, jedna rodina 8; mladí rodiče, kteří mají 1 nebo 2 děti, jich plánují více. Svobodní uvádějí ve svých plánech někdy jen *více dětí, podle situace*, jindy konkrétně *4 a více, 5 a více, 3 – podle situace* aj.

Ve skupině B zodpovědělo otázku 42 respondentů. Z těch, kdo mají děti, jedna žena má 4 děti, několik respondentů má 3 děti, nejvíce má 2 děti, jedna má jedno dítě. Ti, kdo děti zatím nemají, plánují 1 – 2 nebo 2 – 3 děti; několikrát 2 děti; objevila se i odpověď *„nechci mít děti“*.

Doplnění věty: „Pokud budu čekat dítě nečekaně...“

Ve skupině A doplnilo větu 32 respondentů. Z toho bylo 11 odpovědí typu *přijmu ho, přijmeme ho, přijmu ho s radostí, bude přijaté, přijmeme ho do rodiny, přijmeme ho s láskou, tak ho samozřejmě přijmu ☺*; dalších 8 odpovědí typu *necháme si ho, nechám si ho na 100 %, nevzdám se ho*; 4 odpovědi *nevadí, tak budu, OK ☺* apod., další odpovědi: *„budu asi překvapený“, „je to OK, lebo Boh to čakał“, „nechám si ho, případně ho dám k adopci“, „je to dar“, „budu za něj šťastný, a bude to Matouš = dar Boží“, „tak řeknu: „Bože, díky!““, „tak se na něj budu těšit“.*

Ve skupině B doplnili větu 3 respondenti: *„pokud chlap nezdrhne, tak není absolutně problém“, nechám si ho“, „nechám si ho (asi)“.*

Přijatelnost interrupce:

Ve skupině A zodpovědělo tuto otázku 56 respondentů; všichni uvedli, že je pro ně nepřijatelná.

Ve skupině B zodpovědělo otázku 8 respondentů; 6 uvedlo, že je pro ně nepřijatelná, 1 přijatelná, 1 *„neprožila jsem to, nemůžu soudit“.*

Při výchově dětí považují za nejdůležitější:

Tuto otevřenou otázku zodpovědělo ve skupině A 49 a ve skupině B 30 respondentů. Některé odpovědi:

Skupina A: *„věnovat se jim“, „jednota rodičů ve výchově“, „lásku, jistotu rodičů a vzor v jejich vztahu, čas s rodiči“, „láska, trpělivost, podpora dítěte v těžkých situacích, aby rodina držela při sobě“, „vychovat je, aby pro něj byl Bůh na prvním místě“, „mít k nim dobrý vztah, umět jim naslouchat, být trpělivá“, „víra, láska, naděje, vědomí, že ho milujeme, odpovědi na otázky proč?“, „netrestat děti za nechtěné prohřešky, mít je stejně rád“.*

Skupina B: *„láska, uznání, autorita, osobní příklad“, „mít s manželkou stejný názor na výchovu“, „čestné a přímé chování, respektovat dítě, jeho individualitu, nelhat mu, podporovat dobré vlastnosti“, „mít pro něj oba vzory, ženský i mužský“, „komunikace s dětmi, mít na něj čas“, „ukázat jim, co je vhodné, jak si poradit“, „trvalé rodinné zázemí“.*

4.2.14 Koníčky a bydlení

Další dotazy byly spíše oddechové – pořadí koníčků a změny v jejich rozvržení po příchodu dětí, případně společně s manželem a dětmi. Dále plány a skutečnost, které se týkají bydlení. V obou skupinách bylo hodně zajímavých odpovědí, ale vyhodnocení přesahuje možnosti této práce.

4.2.15 Světový názor

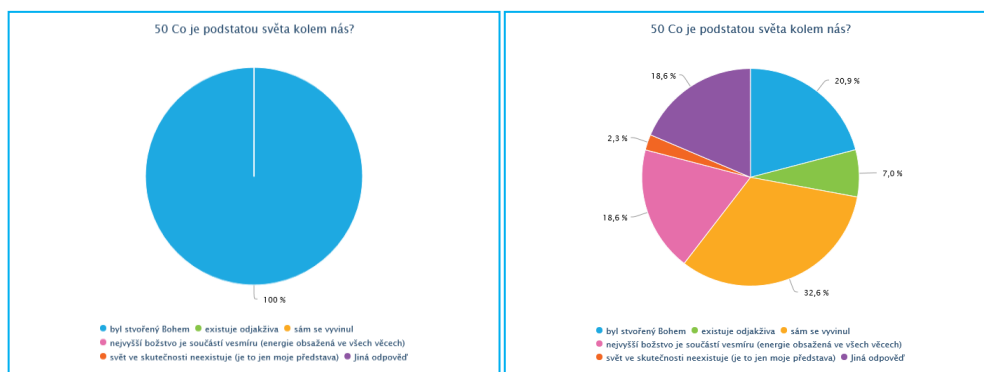
V poslední části dotazníku zodpovídali respondenti jednotlivé otázky související se světovým názorem (tj. přesvědčení o vzniku světa a jeho fungování, o původu a podstatě člověka a jeho cíli ve světě a jiné).

Co je podle mě prvotní formou existence?

Ve skupině A zodpovězeno 58x, 100 % uvedlo jako odpověď „Bůh“.

Ve skupině B zodpovězeno 43x, odpověď „Bůh“ uvedlo 27,9 % respondentů stejně jako odpověď „energie“. Odpověď „hmota“ uvedlo 20,9 %, odpověď „já“ 7,0 %. Další odpovědi: „Bůh + energie + „já““, „respektuji geologický vývoj Země“, „nevím“, 2x „nepřemýšlela jsem o tom“, „jsem věřící, ale vědy se nestráním“.

Co je podstatou světa kolem nás?

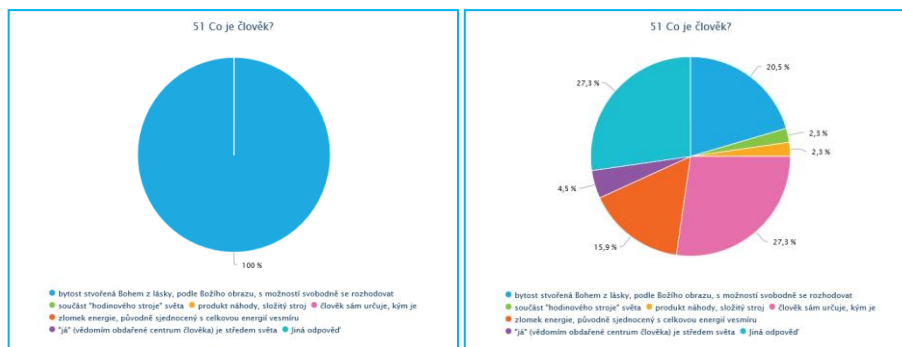
Graf 16 – Podstata světa

Ve skupině A zodpovězeno 58x – 100 % označilo odpověď „byl stvořený Bohem“.

Ve skupině B zodpovězeno 43x – 32,6 % „sám se vyvinul“; 20,9 % „byl stvořený Bohem“; 18,6 % „nejvyšší božstvo je součástí vesmíru (energie obsažená ve všech věcech)“; 7,0 %

„existuje odjakživa“; 2,3 % „svět ve skutečnosti neexistuje (je to jen moje představa)“; další odpovědi: „fauna a flora“, „nevím“, „nemám to ujasněno“, 2x „nevím“, odp. 1 + 4 („stvořený Bohem + energie“), „Velký třesk“, odp. 1 + 2 s dodatkem „tímto se moc nezapovídám, nejsem moc filosof“, odp. 4 s dodatkem „nerozumím otázce!“.

Co je člověk?

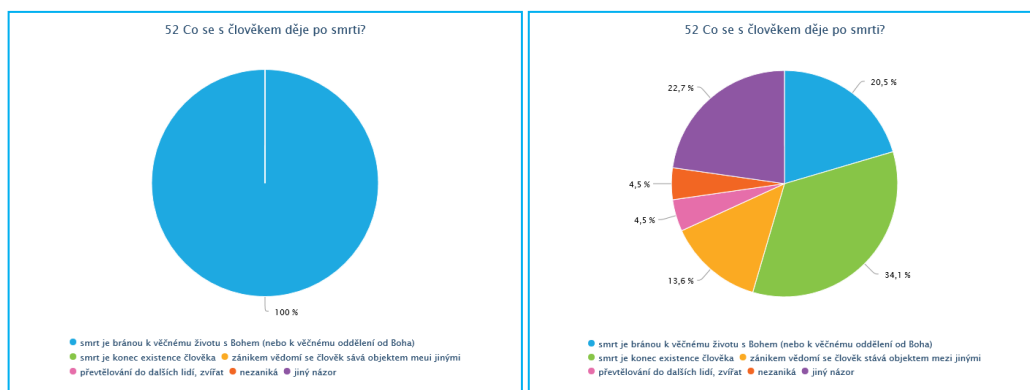
Graf 17 – Co je člověk?

Ve skupině A zodpovězeno 58x – 100 % označilo odpověď „bytost stvořená Bohem z lásky, podle Božího obrazu, s možností svobodně se rozhodovat“. 3 respondenti s dodatky: odp. 1 + 2 + 4, odp. 1 + 4 „člověk sám určuje, kým se stane“, odp. 1 + 4 „člověk dostal svobodnou vůli, a tedy v jistém smyslu určuje, kým se stane“.

Ve skupině B zodpovězeno 44x – 27,3 % označilo odpověď „člověk sám určuje, kým je“; 20,5 % „bytost stvořená Bohem z lásky“; 15,9 % „zlomek energie, původně sjednocený s celkovou energií vesmíru“; 4,5 % „já (vědomím obdařené centrum člověka) je středem světa“; 2,3 % „součást hodinového stroje světa“; 2,3 % „produkt náhody, složitý stroj“; jiné odpovědi: „je jedním z živočišných druhů, podléhá zákonům biologické evoluce“, „nemám to ujasněno“, 2x „nevím“, odp. 3 + 4, „myslicí bytost, která NENÍ středem světa“, „součást přírody na Zemi“, „živočich“, „tuto otázku беру jen z biologického hlediska“, „forma života, která vznikla z lásky“, odp. 1 + 4 „tady si odpovědi nejsem úplně jistá; Boha uznávám, ale za své činy si odpovídám sama“, odp. 1 + 5.

Odpověď 4 („člověk sám určuje, kým je“), která vychází z existencialismu, způsobila některé pochyby, otázky nebo nejistotu; člověk díky své svobodné vůli skutečně jednak zodpovídá za své činy a jednak každým svým rozhodnutím „utváří“ sám sebe a určuje to, čím se díky svým činům stane (dobrým člověkem, zločincem aj.). V existencialismu ovšem člověk sám určuje nebo vytváří svoji subjektivní hodnotu.

Co se s člověkem děje po smrti?

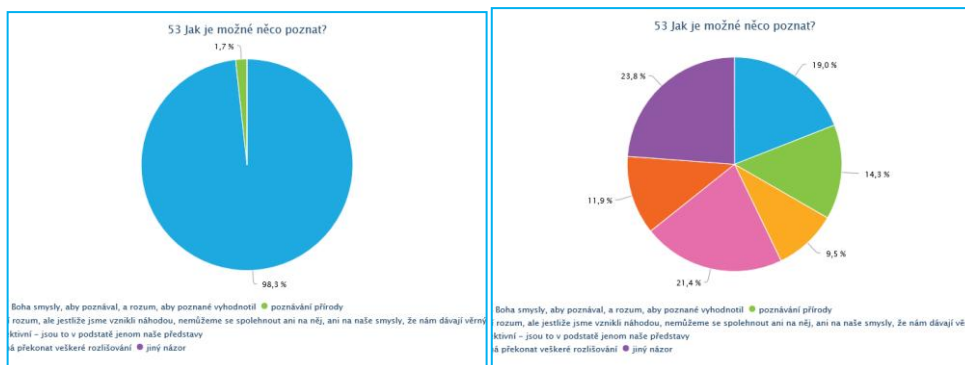

Graf 18 – Co se s člověkem děje po smrti

Ve skupině A zodpovězeno 58x – 100 % označilo odpověď „smrt je bránou k věčnému životu s Bohem (nebo k věčnému oddělení od Boha)“.

Ve skupině B zodpovězeno 44x – 34,1 % označilo odpověď „smrt je konec existence člověka“; 20,5 % „smrt je bránou k věčnému životu s Bohem...“; 13,6 % „zánikem vědomí se člověk stává objektem mezi jinými“; 4,5 % odpovědi „převtělování do dalších lidí, zvířat“ a „nezaniká“; další odpovědi: „nemám to ujasněno“, 2x „nevím“, „netroufám si odhadovat“, „něco končí a možná něco začíná...“, „nemám ponětí“, „radost, uvolnění, konec samoty“, odp. 2 + dodatek „ale duše existuje dál“, „nikdo to neví“.

Jak je možné něco poznat?

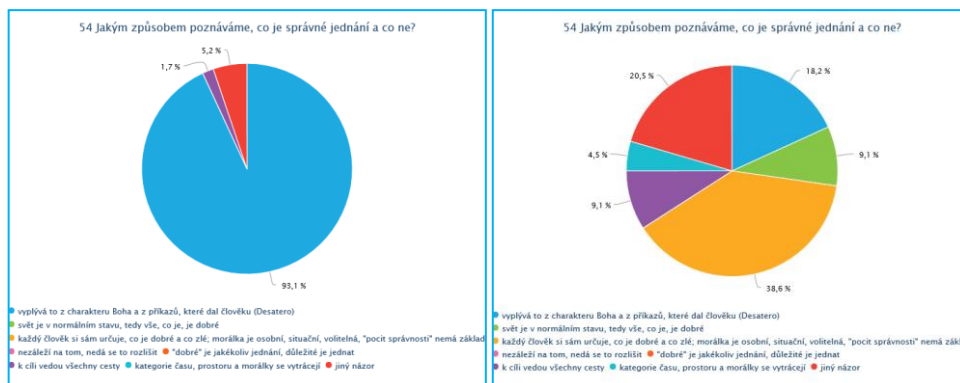

Graf 19 – Jak je možné něco poznat

Ve skupině A zodpovězeno 58x – 98,3 % respondentů označilo odpověď „člověk dostal od Boha smysly, aby poznával, a rozum, aby poznané vyhodnotil“; 1,7 % „poznávání přírody“ (ale 6 dalších respondentů označilo kromě odpovědi 1 také tuto odpověď).

Ve skupině B zodpovězeno 42x – 21,4 % označilo odpověď „poznání je subjektivní – jsou to v podstatě jenom naše představy“; 19,0 % „člověk dostal od Boha smysly atd.“; 14,3 % „poznávání přírody“; 11,9 % „poznání znamená překonat veškeré rozlišování“; 9,5 % „k poznání slouží rozum, ale jestliže jsme vznikli náhodou, nemůžeme se spolehnout ani na něj, ani na naše smysly, že nám dávají věrný obraz skutečnosti“; další odpovědi: „*vlastní zkušenosti, smysly*“, „*nabývání znalostí o reálném světě pomocí smyslů, pochopení teoretických a praktických zákonitostí*“, „*nemám to ujasněno*“, odp. 3 + 4, „*vidět, učit se, chápat*“, „*tak, že se o něco zajímám a přemýšlím o tom*“, „*a co chceme poznat?*“, „*hlavně tím, že to prožiju*“, odp. 1 + 4, odp. 2 s dodatkem „*nerozumím otázce*“.

Jakým způsobem poznáváme, co je správné jednání a co ne?

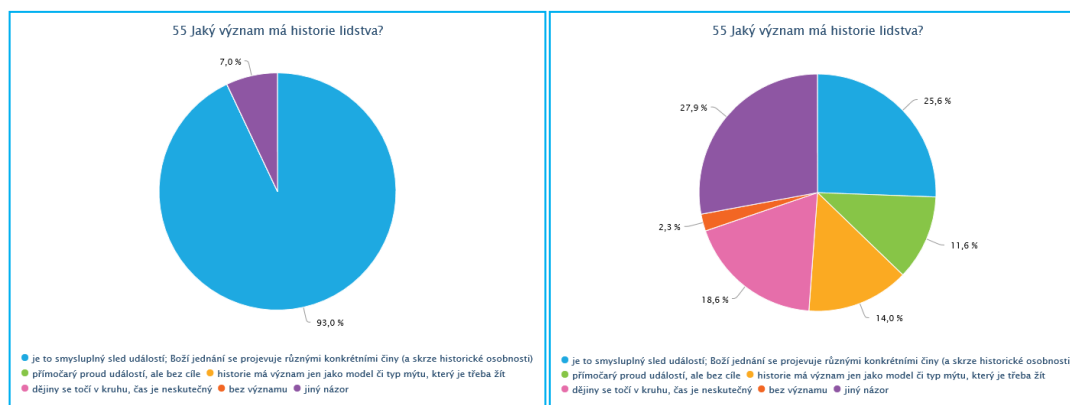

Graf 20 – Jak poznáváme správné a špatné jednání

Ve skupině A zodpovězeno 58x – 93,1 % respondentů označilo odpověď „vyplývá to z charakteru Boha a z příkazů, které dal člověku (Desatero)“; 1,7 % „k cíli vedou všechny cesty“; 5,2 % jiný názor: odp. 1 + 3, odp. 1 + „*prirodzený zákon, svedomie, sebareflexia*“, odp. 1 + upřesnění: „*Zákon je jen pomůcka, často paradoxně svazuje, v Kristu jsme se stali svobodnými v lásce*“.

Ve skupině B zodpovězeno 44x – 38,6 % označilo odpověď „každý člověk si sám určuje, co je dobré a co zlé; morálka je osobní, situační, volitelná, ‚pocit správnosti‘ nemá základ“; 18,2 % „vyplývá to z charakteru Boha...“; 9,1 % „svět je v normálním stavu, tedy vše, co je, je dobré“ stejně jako „k cíli vedou všechny cesty“; 20,5 % jiný názor: „*nemám to ujasněno*“, odp. 3 „+ *kulturní normy*“, „*morální zásady, společenské normy*“, „*dle svého uvážení, ale s tolerancí k normám společnosti*“, „*tady je problém – co je pro jednoho dobré, je pro druhého špatné*“, „*Desatero + musí být stanovena pravidla – většinová*“, odp. 1 + 3, „*jednáním*“, „*naucením od rodičů a zkušenostmi, kulturou, zvyky*“.

Jaký význam má historie lidstva?

Graf 21 – Jaký význam má historie lidstva

Ve skupině A zodpovězeno 57x – 93,0 % respondentů označilo odpověď „je to smysluplný sled událostí, Boží jednání se projevuje různými konkrétními činy (a skrze historické osobnosti)“; 7,0 % jiný názor: „nevím“, „svět je narušený hříchem, člověk má svobodnou volbu – takže Bůh je přítomný jen pokud člověk chce“, odp. 1 + „poznat minulost – vytvářet lepší budoucnost“, „člověk je stvořen, aby chválil Boha a tím dosáhl spásy“.

Ve skupině B zodpovězeno 43x – 25,6 % označilo odpověď „smysluplný sled událostí...“; 18,6 % „dějiny se točí v kruhu, čas je neskutečný“; 14,0 % „historie má význam jen jako model/typ mýtu, který je třeba žít“; 11,6 % „přímočarý proud událostí, ale bez cíle“; 2,3 % „bez významu“; jiné: 3x „vyvarování chyb v minulosti“, „nemám to ujasněno“, „mysl poznání – odkud pocházíme, jak se žilo, kam směřujeme“, „můžeme z ní čerpat vědomosti, poznatky“, „vzor, poučení pro další generace“, „historie a dění v ní je důležitá pro budoucnost dalších přeživších“, „můžeme se z ní poučit“, „nevím“, „pro budoucnost, pro motivaci, pro výstrahu – každý si z ní bere jen to, co potřebuje“, „vývoj k dobru, ke vzdělání, jednoduššímu životu, k smysluplnému trávení volného času“.

Může člověk ovlivnit svět kolem sebe?

Ve skupině A odpovědělo 58 respondentů – všichni označili odpověď „ano, svým jednáním může ovlivnit svět k lepšímu nebo k horšímu“.

Ve skupině B odpovědělo 42 respondentů – z toho 41 odpovědělo kladně, 1 označil odpověď „ne, jeho jednání nemá žádný smysl“.

Pokud Bůh existuje, jaký mám k němu vztah?

Skupina A – zodpovězeno 51x, nezodpovězeno 8x, z toho 4x *dobrý*, 2x *výborný*, další *kladný ☺, přítel, synovský* atd., podstatná většina projevuje velmi blízký vztah: „*Otec, Král a Přítel*“, „*verím mu a doverujem*“, „*som veriaci a vieru sa snažím žiť naplno*“, „*doufám, že dobrý...ale musím na něm neustále pracovať*“, „*ako k svojmu Stvoriteľovi a Vykupiteľovi, ako syn*“, „*učím se budovat vztah k Bohu, ale selhávám a zarmucuji ho*“, „*velmi blízký*“, „*veľmi osobný*“, „*dobrý, občas si ale pripadám, že je mi poněkud vzdálený*“, „*milujúci otec a zároveň za mňa se obetujúci bratr*“, „*nepopsateľný, láskyplný*“ atd.

Skupina B – zodpovězeno 24x, nezodpovězeno 20x, z toho 3x *žádný*, 3x *dobrý*, *neexistuje, nevím, v Boha nevěřím, neutrální, věřím*; další vyjádření: „*respektuji ho*“, „*jednota, vzájemnost*“, „*abstraktní, když je mi zle, žádám o pomoc*“, „*jsem jeho součástí*“, „*neřídím se jím, ale svým vlastním přesvědčením*“, „*kladný, pozitivní, jsem věřící a vše svěřuji do rukou Boha*“, „*Věřím v něj a obracím se na něj. Děti chodí do kostela a jsou vychovávané ve víře k Bohu.*“, „*kladný, povídám si s ním občas*“, „*Nikdo mě o tom nepřesvědčil. Každý si zodpovídá za svůj život. Ne Bůh.*“, „*dobrý – snad*“, „*pozitivní*“.

A jaký má Bůh vztah ke mně?

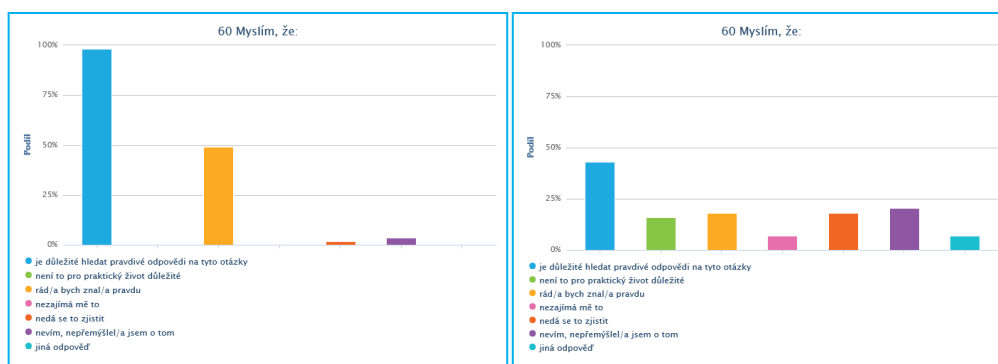
Skupina A – zodpovězeno 50x, nezodpovězeno 9x, z toho 10x *miluje mě*, 2x *nevím*, *výborný, ještě lepší, nejbližší, kladný, zajímavý ☺*, některé další: „*syn, rytíř, přítel*“, „*ako k dcére*“, „*je moja nádej*“, „*miluje ma, odpúšťa mi a pomáha mi ,vstávať’, vedie ma po jeho ceste*“, „*miluje mě víc než kterýkoliv člověk*“, „*vnímam každodenné zázraky, dary od Boha (deti), dobrého manžela, ktorý nás miluje, vďaka Bohu*“, „*miluje mě a hodně pomáhá*“, „*volá mě, hledá mě, miluje mě*“, „*myslí to se mnou dobře, ale mnohdy jeho dobré jednání nevidím nebo nepoznám*“, „*stále mě provázející*“, „*má mě přese všechno rád*“, „*som Jeho miláčik*“, „*jsem jeho milovaným dítětem (i když často zlobivým ☺)*“, „*má mě hodně rád, stejně jako ostatní lidi*“, „*taký, ako ja k nemu, miluje ma ešte viac*“ a další.

Skupina B – zodpovězeno 23x, nezodpovězeno 21x, z toho 6x *nevím*, 4x *žádný*, 2x *dobrý*, *pěkný, má mě rád*, další: „*jsem jeho součástí*“, „*respektujeme se, vždy mi nechá možnost volby*“, „*ignoruje mě*“, „*láska*“, „*má mě rád, vede mé kroky a řídí můj život – nic není náhodou*“, „*to nevím, to ví jen on*“, „*má mě rád*“, „*doufám, že dobrý*“.

Moje poznámky ke světovému názoru:

Ve skupině A se vyjádřilo 14 respondentů; některé odpovědi: „více lásky, a lásky k Bohu; odpadlo by zlo, které se na nás valí, lepší vztahy mezi lidmi“, „bez Boha nemá všechno žádný smysl“, „židovsko-křesťanský svetonázor“, „Myslím, že cílem náboženství není najít ideální možnost fungování světa, ale najít pravdu o světě. Proto není adekvátní brát křesťanskou víru pouze jako nejšťastnější možnost, ale jako skutečné přesvědčení o pravdivosti této víry.“ a další.

Ve skupině B se vyjádřilo 12 respondentů; některé odpovědi: „Honba za majetkem, lidi vedou pořád války, nepoučili se. Drancujeme zeměkouli, špatně se chováme k přírodě.“, „nelze dlouho udržet tento humanistický svět – zničí nás ti silní a bezcitní“, „v Boha nevěřím“, „příliš mnoho násilí“, „žít a nechat žít“, „světovému názoru jako takovému moc nevěřím, není objektivní – nikdy se nevyjádří všichni, je to pouze statistika“, „je důležité v něco nebo v někoho věřit“ a další.

Myslím, že:

Graf 22 – Zájem o světový názor

Teze	skupina A	skupina B
je důležité hledat pravdivé odpovědi na tyto otázky	98,2 %	43,2 %
není to pro praktický život důležité	0	15,9 %
rád/a bych znal/a pravdu	49,1 %	18,2 %
nezajímá mě to	0	6,8 %
nedá se to zjistit	1,8 %	18,2 %
nevím, nepřemýšlel/a jsem o tom	3,5 %	20,5 %
jiná odpověď	0	6,8 %

Tabulka 11 – Srovnání zájmu o světový názor

Skupina A – zodpovězeno 57x, skupina B – 44x. Názor, že je důležité hledat pravdivé odpovědi na otázky SN, zastává poloviční procento ve skupině B oproti skupině A; těch, kteří by rádi znali pravdu, jsou ani ne 2/5 ve skupině B oproti A. Ve skupině B celá pětina o tom nepřemýšlela a skoro pětina si myslí, že se to nedá zjistit. Několik respondentů (3) to dokonce vůbec nezajímá, 7 si myslí, že to není pro praktický život důležité. Jiné odpovědi ve skupině B: „*Pokud Bůh existuje, proč je tolik zla a násilí mezi lidmi? Katastrof?*“, „*co je to pravda?*“, „*je důležité přemýšlet o životě a o sobě samém*“.

Shrnutí – světový názor (SN):

Respondenti skupiny A mají jasně vyhraněný křesťanský světový názor, snad s některými nejasnostmi (některým respondentům – dětem ještě není ani 15 let). Ale je vidět, že ho nepřebírají automaticky vcelku, protože dokážou i formulovat problematické body nebo upřesnění a podobně, přemýšlejí nad důležitými otázkami. A jsou přesvědčeni o tom, že je důležité zamýšlet se nad SN a hledat pravdu.

U respondentů skupiny B se objevily snad všechny možnosti světových názorů – jak křesťanský, tak naturalistický, existencialistický, SN postavený na vesmírné energii, ojedinele deistická tvrzení. U některých ale byly SN nekonzistentní (hlubší rozbor není v možnostech této práce) – u více respondentů se objevují v různých odpovědích protichůdná tvrzení, někdy i z více než dvou SN smíchaná dohromady. Navíc to mnohé z nich ani nezajímá nebo si myslí, že se to nedá zjistit, někteří to považují za nedůležité pro praktický život.

4.3 Závěry, shrnutí a doporučení pro praxi

Cílem výzkumu bylo prokázat, že (1) existují rozdíly v soudržnosti rodin podle jejich světového názoru, (2) existují rozdíly mezi mladými lidmi podle jejich světového názoru v ochotě pracovat na vlastní osobnosti, v postoji k manželství a v plánech na založení rodiny a (3) existují rozdíly mezi dospělými lidmi podle jejich světového názoru v ochotě pracovat na vlastní osobnosti, v prožívání manželství a rodinného života včetně výchovy dětí.

Ve skupině A byli lidé s jasně formulovaným křesťanským SN, ve skupině B lidé s různými názory.

Skupina A má výrazně vyšší motivaci a ochotu pracovat na sobě, rozvíjet svoje dobré a odstraňovat špatné vlastnosti než sk. B. Vnímání období chození jako přípravu na manželství a nutnost dobře se připravit zde byla dokonce ve více než 82 % oproti B s 15 %. Při výběru partnera výrazně více odmítá jak promiskuitní jedince, tak ty, kteří jsou ženatí/vdané a chtěli by je mít jen jako milence/milenku. Skupina A dále výrazně vyzdvihuje důležitost manželství na celý život i s nutností hledat odbornou pomoc v těžkostech a se snahou manželství nevzdat, když je problém. Naprosto diametrální rozdíl je ve vnímání sexuality jako daru až pro manžela/manželku a ochoty k sebeovládání v této věci. Také úcta k životu od početí a ochota k přijetí neplánovaného dítěte je mnohem vyšší; to souvisí s ochotou přijmout a vychovat více dětí a s radostí z rodičovství.

Skupina B obsahovala sice vzorek osob s různými světovými názory, ale na druhou stranu jsou to studenti VŠ, což samo o sobě předpokládá vyšší úroveň inteligence a vědomostí než běžná populace; navíc studenti sociální pedagogiky, kteří chtějí pomáhat budoucím klientům s jejich životními problémy a dobrou orientací v životě. Mnozí už léta pracují v oboru a velmi se angažují pro dobro svých svěřených; a mnozí z nich jsou rodiči, kteří se snaží vychovat své děti co nejlépe. Takže jejich motivace k hledání mravnosti a dobrých životních zásad je zřejmě vysoká, jak jen to jde. Protože jsme se s řadou z nich aspoň trochu poznali za společné tři roky studia, je zřejmé, že mají hodně dobré vůle k tomu, aby pomáhali druhým.

Přesto viditelně nestačí „být dobrým člověkem“ a snažit se žít co nejlépe bez dobrého filosofického základu, což tento výzkum prokázal.

Proto by bylo vhodné vést jak děti a mládež, tak také jejich rodiče k tomu, aby se snažili formulovat svůj SN a ověřovat jej pomocí dostupných faktů. Viz také pomůcka str. 60.

ZÁVĚR

V rámci této bakalářské práce jsme se snažili probrat dvě základní oblasti, které souvisejí se sociální pedagogikou, chápanou jako pomoc k dobrému životu dětí a mládeže, a to filosofii a etiku.

Nejprve jsme probrali otázky filosofie a etiky, jak o nich píše odborníci minulých staletí. Potom jsme ve filosofii předložili základní otázky lidského života a odpovědi, které na ně dávají jednotlivé světové názory. Nastínili jsme důkazy filosofické, vědecké a historické, které mohou pomoci při rozhodování pro vlastní život, a nakonec některé návrhy pro pomoc rodičům a vychovatelům, jak mohou pomoci dětem a mladým lidem hledat pravdu. V části věnované etice jsme probrali přirozený zákon, morálku, svědomí a svobodu i pravidla pro dobrý život, která byla základem pro naši civilizaci, a také ctnosti, které jsou potřebné pro dobrý život. Po těchto dvou částech jsme ve třetí kapitole naznačili možnosti hledání životní orientace a nasměrování života.

V praktické části jsme prokázali, že právě křesťanský světový názor je významným faktorem, který ovlivňuje soudržnost rodin, ochotu práce na sobě a důležitost dobré přípravy na manželství, pevnost manželských a rodinných svazků i úctu k životu a ochotu s láskou přijmout každé počaté dítě.

Peter Kreeft v závěru knihy o ctnostech píše: *„Máme tedy tři důvody, proč praktikovat ctnosti: jeden nebeský a dva pozemské. Tím nejvyšším a nebeským je líbit se Bohu z lásky k Bohu, který je Láska. Druhým důvodem je být člověkem, mít zdravou duši. Ctnost je zdravím duše. Třetím důvodem je přežít. V nukleárním věku se buď musíme navzájem milovat, nebo zemřít. Ale třetí důvod nezafunguje bez těch předchozích dvou. Neboť pak nedokážeme odpovědět na základní otázku, proč bychom měli přežít, z jakých pozemských či nebeských důvodů.*

Rád bych prokázal, že platí tři zásady, které jsou logicky propojeny do jednoho sylogismu: Bez ctností umírá civilizace. Bez náboženství umírají ctnosti. Tedy bez náboženství umírá civilizace.“ (Kreeft, 2013, s. 166)

A na závěr poznámku 19letého respondenta ze skupiny A:

„Myslím, že cílem náboženství není najít ideální možnost fungování světa, ale najít pravdu o světě. Proto není adekvátní brát křesťanskou víru pouze jako nejšťastnější možnost, ale jako skutečné přesvědčení o pravdivosti této víry.“

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ANZENBACHER, Arno. *Úvod do filosofie*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-804-X.
- BAKOŠOVÁ, Zlatica. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2005. ISBN 80-89236-00-6.
- BALVÍN, Jaroslav. *Filozofie výchovy a metody výuky romského žáka*. Praha: Radix, 2008. ISBN 978-80-86031-83-5.
- BAUMAN, Zygmunt. *Tekuté časy: život ve věku nejistoty*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1656-0.
- BAUMAN, Zygmunt. *Umění života*. Praha: Academia, 2010. ISBN 978-80-200-1869-4.
- CLOUD, Henry a John TOWNSEND. *Jak vychovat báječné děti*. Praha: Návrat domů, 2007. ISBN 80-7255-049-7.
- GAJDOVI, Monika a Martin. *Rodiče v akci*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7195-560-3.
- CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.
- Katechismus katolické církve*. Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-132-6.
- KREEFT, Peter. *Návrat ke ctnostem: co říká tradiční mravní moudrost o moderních mravních zmatcích*. Praha: Krystal OP, 2013. ISBN 978-80-87183-56-4.
- KREEFT, Peter. *Tolkienovo vidění světa: Křesťanská filosofie Pána prstenů*. Praha: Paulínky, 2014. ISBN 978-80-7450-154-8.
- LEFÉVRE, Pierre. *Osudy odvážných: 48 křesťanských osobností dějin*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-613-2.
- LEWIS, Clive Staples. *K jádru křesťanství*. Praha: Návrat, 1993. ISBN 80-85495-19-8.
- LEWIS, Clive Staples. *Zničení člověka*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998. ISBN 80-7192-360-5.
- LINHART, J., Petrusek, M., Vodáková, A., Maříková, H. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-310-5.
- KVAPILÍK, Martin. *Proč*. Brno: Cesta, 2013. ISBN 978-80-7295-155-0.

- MACHOVEC, Milan. *Filosofie tváří v tvář zániku*. Praha: Akropolis, 2006. ISBN 80-86903-16-8.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0.
- NOVÁK, Stanislav. *Zásady života*. Praha: Řád, 1992.
- PERETTI, Frank E. *Poraněné srdce: příběh šikany, který naneštěstí není vymyšlený*. Praha: Nakladatelství KMS, 2010. ISBN 978-80-86449-74-6.
- SOUSEDÍK, Stanislav. *Svoboda a lidská práva: jejich přirozenoprávní základ*. Praha: Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7429-036-7.
- SIRE, James W. *Za novými světy: Průvodce světovými názory*. Praha: Návrat domů, 1993. ISBN 80-85495-17-1.
- STROBEL, Lee. *Kauza Kristus*. Praha: Návrat domů, 2009. ISBN 978-80-7255-210-8.
- STROBEL, Lee. *Kauza Stvořitel*. Praha: Návrat domů, 2006. ISBN 80-7255-152-3.
- STROBEL, Lee. *Kauza víra*. Praha: Návrat domů, 2004. ISBN 80-7255-088-8.
- STROBEL, Lee a Rob Suggs. *Kauza Kristus pro děti*. Praha: Samuel, Biblická práce pro děti, 2007a. 978-80-86849-37-9.
- STROBEL, Lee a Rob Suggs. *Kauza Stvořitel pro děti*. Praha: Samuel, Biblická práce pro děti, 2007b. ISBN 978-80-86849-38-6.
- STROBEL, Lee a Rob Suggs. *Kauza víra pro děti*. Praha: Samuel, Biblická práce pro děti, 2007c. ISBN 978-80-86849-36-2.
- SWINBURNE, Richard. *Bůh jako vysvětlení*. Praha: TRITON, 2011. ISBN 978-80-7387-422-3.
- URBAN, Hal. *To nejdůležitější v životě*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-824-4.
- ZOLLER, Eva. *Učíme děti ptát se a přemýšlet*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0096-3.

Články z časopisů a z internetu:

LABUSOVÁ, Eva. *Máme dětem předávat vlastní světonázor?* Děti a my, 4/2012, s.11–12.

LACHMANOVÁ, Kateřina. *Karikatury Boha*. Kostelní Vydří: KNA, 2014, ISBN 978-80-7195-767-6. Stručný výtah viz <http://www.vira.cz/Texty/Glosar/Karikatury-Boha.html>

LEWIS, Clive Staples. *Dobry člověk bez křesťanství* (esej z knihy *Bůh na lavici obžalovaných*, vyd. Praha: Návrat domů, 2012). Dostupné z <http://www.vira.cz/Texty/Knihovna/Dobry-clovek-bez-krestanstvi.html>.

RUCKI, Miroslaw. Bez Něho nevzniklo nic. *Světlo. Týdeník Matice cyrilometodějské*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 3. srpna 2014, str. 10 – 12. Dostupné z <http://www.maticem.cz/index.php?act=periodika&per=1&id=1&rok=2014&pact=3>

Vlastní poznámky z různých přednášek atd.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

KKC Katechismus katolické církve.

PPR Přirozené plánování rodičovství.

SN Světový názor.

SEZNAM OBRÁZKŮ

<i>Obrázek 1 – Platónský trojúhelník (Anzenbacher, 2004, s. 45)</i>	31
<i>Obrázek 2 – Rozvržení času</i>	87
<i>Obrázek 3 – Roviny smyslu a cíle lidské praxe (Anzenbacher, 2004, s. 302).....</i>	90

SEZNAM TABULEK

<i>Tabulka 1 – Učitel a obory, které mu pomáhají (vlastní úprava tabulky, Balvín, 2008, s. 15).....</i>	<i>23</i>
<i>Tabulka 2 – Kultura lásky a kultura konzumu.....</i>	<i>80</i>
<i>Tabulka 3 – Kultura života a kultura smrti.....</i>	<i>80</i>
<i>Tabulka 4 – Respondenti podle věku.....</i>	<i>96</i>
<i>Tabulka 5 – Vztah rodičů respondentů.....</i>	<i>96</i>
<i>Tabulka 6 – Počet vlastních sourozenců.....</i>	<i>97</i>
<i>Tabulka 7 – Počet nevlastních sourozenců.....</i>	<i>97</i>
<i>Tabulka 8 – Vztahy s prarodiči.....</i>	<i>98</i>
<i>Tabulka 9 – Čas s rodiči.....</i>	<i>98</i>
<i>Tabulka 10 – Srovnání životních cílů.....</i>	<i>104</i>
<i>Tabulka 11 – Srovnání zájmu o světový názor.....</i>	<i>121</i>

SEZNAM GRAFŮ

<i>Graf 1 – Respondenti skupiny A a B podle rodinného stavu</i>	95
<i>Graf 2 – Přání trávit čas s rodiči.....</i>	99
<i>Graf 3 – Jak přispět k lepším vztahům v rodině?</i>	102
<i>Graf 4 – Životní cíle.....</i>	103
<i>Graf 5 – Proč chodíme do zaměstnání.....</i>	105
<i>Graf 6 – Můj charakter</i>	105
<i>Graf 7 – Moje dobré vlastnosti</i>	106
<i>Graf 8 – Moje špatné vlastnosti</i>	106
<i>Graf 9 – Význam známosti</i>	108
<i>Graf 10 – Vlastnosti, které budoucí manžel nesmí mít</i>	109
<i>Graf 11 – Charakter budoucího manžela</i>	109
<i>Graf 12 – S manželem/manželkou bychom se k sobě měli hodit.....</i>	110
<i>Graf 13 – Důležitost manželství.....</i>	111
<i>Graf 14 – Rozvod</i>	111
<i>Graf 15 – Začátek sexuálního života</i>	112
<i>Graf 16 – Podstata světa</i>	115
<i>Graf 17 – Co je člověk?</i>	116
<i>Graf 18 – Co se s člověkem děje po smrti.....</i>	117
<i>Graf 19 – Jak je možné něco poznat</i>	117
<i>Graf 20 – Jak poznáváme správné a špatné jednání</i>	118
<i>Graf 21 – Jaký význam má historie lidstva</i>	119
<i>Graf 22 – Zájem o světový názor</i>	121

SEZNAM PŘÍLOH

Dotazník osmistránkový

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

1

Dotazník

Dobrý den, jmenuji se Andrea Šimečková a studuji 3. ročník oboru sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Bakalářskou práci píšu na téma *Filosofický a etický rozměr sociální pedagogiky jako životní pomoci* a výzkum má prokázat souvislosti mezi životní filosofií (světovým názorem) a postojem respondentů k partnerským vztahům, založení rodiny a dalším životním hodnotám.

Děkuji moc za vaše odpovědi!

(prosím zakřížkujte správnou možnost)

1. Jsem muž/chlapec žena/děvče
2. Věk let
3. Stav:
 svobodný/á zasnoubený/á ženatý/vdaná rozvedený/á
 vdovec/vdova jiné
4. Zaměstnání:
 žák/student zaměstnanec OSVČ MD/RD
 nezaměstnaný/á důchodce jiné
5. Pocházím z rodiny (vyberte prosím jednu možnost – pro děti a mládež současný stav, pro dospělé stav v době, než se osamostatnili):
 mám oba vlastní rodiče, kteří jsou manželé už let
 mám oba vlastní rodiče, kteří spolu žijí bez manželství už let
 rodiče se rozvedli/rozešli (podtrhněte, co platí) před lety
 rodiče spolu nikdy nežili
6. Pokud moji vlastní rodiče už nejsou spolu (vyberte prosím jednu možnost – pro děti a mládež současný stav, pro dospělé stav v době, než se osamostatnili):
 bydlím jenom s otcem/jenom s matkou (podtrhněte prosím, co platí)
 bydlím s vlastním otcem/matkou, který/která je podruhé ženatý/vdaná
 bydlím s vlastním otcem/matkou, který/která žije s novou partnerkou/partnerem
 bydlím s babičkou/dědečkem, s tetou/strýcem nebo jinými příbuznými
 jsem adoptovaný/adoptovaná, v pěstounské péči
 jiná možnost
7. Moji vlastní sourozenci:
 nemám vlastní sourozence
 mám jednoho sourozence – bratra sestru, věk
 mám více sourozenců – kolik
(upřesněte prosím – např. *sestra 17 let, bratr 13 let, sestra 9 let*)
.....

8. Moji nevlastní sourozenci:

- nemám nevlastní sourozence
 mám jednoho nevlastního sourozence – bratra sestru, věk
 mám více nevlastních sourozenců – kolik

.....

- máme společného otce společnou matku
 jsou to děti nového partnera jednoho z mých rodičů

9. Moji prarodiče (prosím, napište, zda žijí, jak daleko od vás bydlí a jak často se setkáváte – pro děti a mládež současný stav, pro dospělé stav v dětství, případně upřesněte):

a) dědeček a babička z tatínkovy strany

.....

b) dědeček a babička z mamčininy strany

.....

c) dědeček a babička ze strany nevlastního rodiče

.....

10. Kolik času trávím s rodiči (pro dospělé – trávil jsem v dětství):

- a) s maminkou 0,5 – 1 hodinu denně
 1 – 2 hodiny denně
 jen o víkendu
 jiná odpověď:

- b) s tatínkem 0,5 – 1 hodinu denně
 1 – 2 hodiny denně
 jen o víkendu
 jiná odpověď:

c) s nevlastními rodiči

11. Jak bych si přál/a trávit s rodiči čas: s maminkou s tatínkem s oběma rodiči (můžete označit více možností, případně připsat, se kterým z rodičů si tímto způsobem přejete trávit čas; pro dospělé – co jste si přáli v dětství, co byste si ve vztahu se svými rodiči přáli nyní)

- povídání o tom, co prožívám, co mě trápí a těší
- aby odpovídali na moje otázky
- společná práce (můžete podtrhnout): doma – na zahradě – v dílně – se zvířaty – jiná práce
- společné koníčky (můžete podtrhnout): sport – hudba – turistika – stolní hry – jiné koníčky
- společné cestování
- jiná odpověď:

.....

.....

12. Můj čas s rodiči – co z předešlého bodu se nám daří ve skutečnosti:

.....

13. Jak bych jedním nebo několika slovy ohodnotil svůj vztah

s tatínkem

s maminkou

se sourozenci

14. Jak bych mohl/a přispět k tomu, abychom měli v rodině lepší vztahy (více možností):

- víc si s rodiči povídat
- dělat přidělenou práci doma bez připomínání
- snažit se lépe vycházet se sourozenci
- umět přiznat svoji chybu a omluvit se
- jiná možnost:

15. Moje životní cíle – co považuji za důležité (můžete zatrhnout víc možností a každé z nich přiřadit počet bodů – 10 bodů velmi důležité, 1 bod málo důležité)

- vzdělání bodů
- dobrá práce bodů
- mít dobrý charakter bodů
- mít dobrého manžela/manželku bodů
- mít dobře vychované děti bodů
- bydlení bodů
- peníze bodů
- majetek bodů

☐	mít zajímavé koníčky	bodů
☐	mít auto	bodů
☐	mít dobré vztahy s rodiči a sourozenci	bodů
☐	cestování	bodů
☐	zdraví	bodů
☐	jiné	bodů

16. Vzdělání: pokud to bude možné, chtěl/a bych vystudovat (pro dospělé – skutečnost)

- učební obor střední školu vysokou školu

17. Profese:

- mám už představu, čím bych chtěl/a být

Proč chodíme do zaměstnání (můžete zatrhnout více možností):

- abychom vydělali peníze pro sebe
 abychom vydělali peníze pro svoji budoucí rodinu
 je to něco, co mě baví a co dobře umím
 je to něco užitečného pro ostatní lidi
 jiná odpověď:

Pro dospělé – čím jsem chtěl být a jaká je skutečnost:

18. Můj charakter (můžete zatrhnout více možností):

- nepovažuji za důležité něco na sobě měnit
 považuji za důležité pracovat na svých dobrých vlastnostech (podtrhněte)
 spolehlivost – pracovitost – trpělivost – ochota pomoci – pravdomluvnost – odvaha
 odmítat špatné věci – sebeovládání – ohleduplnost –
- považuji za důležité snažit se odstraňovat své špatné vlastnosti (podtrhněte)
 náladovost – hádavost – výbušnost – lenost – pomlouvání – neslušnost – hrubost –
 sklon řešit věci násilím – nepořádnost –

19. Partnerské vztahy (v každém odstavci můžete zatrhnout více možností):

- mám v plánu začít s někým chodit v letech
 mám v plánu se oženit/vdát v letech
 jiná odpověď:

Pro dospělé – moje plány a skutečnost:

Myslím, že chození je důležité:

- pro poznání druhého, kterého si chci vzít za manžela/manželku
 abychom poznali, jestli se k sobě hodíme
 abychom se dobře připravili na manželství
 abychom se rozhodli, jak chceme žít a vychovávat děti
 není důležité, je jenom pro zábavu
 jiná odpověď:

Můj budoucí manžel/manželka nesmí:

- být na něčem závislý/á (alkohol – cigarety – drogy – hazardní hry –)
- být sobecký/sobecká
- být líný/líná
- střídat partnery/partnerky
- být agresivní, konfliktní
- být ženatý a mít mě jenom jako milenku (vdaná a mít mě jenom jako milence)
- jiná odpověď:

Můj budoucí manžel/manželka by měl/a mít dobrý charakter:

- ano, je to důležité
- důležité jsou pro mě tyto jeho/její vlastnosti (podtrhněte): spolehlivost – čestnost – pravdomluvnost – věrnost – trpělivost – laskavost – sebeovládání – pracovitost – vytrvalost – odvaha odmítat špatné věci – dobrý vztah k dětem –
- nepovažuji to za důležité
- jiná odpověď:

S mým budoucím manželem/manželkou bychom se k sobě měli hodit:

- mít přiměřený věkový rozdíl (kolik let?
- mít stejný světový názor/náboženské přesvědčení
- mít stejné životní cíle
- mít stejnou nebo podobnou představu o tom, kolik dětí chceme a jak je vychováváme
- není to důležité
- jiná odpověď:

Myslím, že manželství je důležité:

- je důležité a mělo by vydržet na celý život
- manželé s problémy by měli vyhledat odbornou pomoc a snažit se vztah udržet
- manželství nepovažuji za důležité
- jiná odpověď:

Rozvod:

- myslím si, že rozvod by měl být jenom v nejkrajnějších případech
- myslím si, že rozvod poškozuje děti
- jiná odpověď:

20. Rodina a děti – pro děti a mládež přání pro dospělé skutečnost

- přeji si mít děti
- chtěla/a bych mít (podtrhněte)
1 dítě – 2 děti – 3 děti – více dětí (kolik) – podle situace
- pokud budu čekat dítě nečekaně,
- interrupce (umělý potrat) je pro mě nepřijatelný
- jiná odpověď:

Při výchově dětí považuji za nejdůležitější (doplňte):

.....

21. Je správné začínat se sexuálním životem

- až v manželství v období zasnoubení
 s tím, s kým chodím – po jaké době chození
 nezáleží na tom jiná odpověď:
 Pro dospělé: moje plány a skutečnost.....

22. Moje koníčky

mám tyto koníčky (od mého nejoblíbenějšího):

- a)
 b)
 c)
 d)
 e)
 f)

Jak se asi změní moje koníčky v manželství (pro dospělé – skutečnost):

- některé si budu chtít pokud možná ponechat
 tyto budu asi muset opustit
 tyto budu dělat i s manželkou/manželem a dětmi
 a možná najdu ještě jiné:

23. Bydlení – chtěl/a bych bydlet (pro dospělé – přání a skutečnost)

.....

24. Můj světový názor (tj. přesvědčení o vzniku světa a jeho fungování, o původu a podstatě člověka a jeho poslání a cíli ve světě atd.)

a) Co je podle mě prvotní formou existence?

- Bůh hmota bohové energie „já“
 něco jiného

b) Co je podstatou světa kolem nás?

- byl stvořený Bohem existuje odjakživa sám se vyvinul
 nejvyšší božstvo je součástí vesmíru (energie obsažená ve všech věcech)
 svět ve skutečnosti neexistuje (je to jen moje představa)
 jiná odpověď

c) Co je člověk?

- bytost stvořená Bohem z lásky, podle Božího obrazu, s možností svobodně se rozhodovat

- součást „hodinového stroje“ světa
- produkt náhody, složitý stroj
- člověk sám určuje, kým je
- zlomek energie, původně sjednocený s celkovou energií vesmíru
- „já“ (vědomím obdařené centrum člověka) je středem světa
- jiná odpověď

d) Co se s člověkem děje po smrti?

- smrt je bránou k věčnému životu s Bohem (nebo k věčnému oddělení od Boha)
- smrt je konec existence člověka
- zánikem vědomí se člověk stává objektem mezi jinými
- převtělování do dalších lidí, zvířat
- nezaniká
- jiný názor:

e) Jak je možné něco poznat?

- člověk dostal od Boha smysly, aby poznával, a rozum, aby poznané vyhodnotil
- poznávání přírody
- k poznání slouží rozum, ale jestliže jsme vznikli náhodou, nemůžeme se spolehnout ani na něj, ani na naše smysly, že nám dávají věrný obraz skutečnosti
- poznání je subjektivní – jsou to v podstatě jenom naše představy
- poznání znamená překonat veškeré rozlišování
- jiný názor:

f) Jakým způsobem poznáváme, co je správné jednání a co ne?

- vyplývá to z charakteru Boha a z příkazů, které dal člověku (Desatero)
- svět je v normálním stavu, tedy vše, co je, je dobré
- každý člověk si sám určuje, co je dobré a co je zlé; morálka je osobní, situační, volitelná, „pocit správnosti“ nemá základ
- nezáleží na tom, nedá se to rozlišit
- „dobré“ je jakékoliv jednání, důležité je jednat
- k cíli vedou všechny cesty
- kategorie času, prostoru a morálky se vytrácejí
- jiný názor:

g) Jaký význam má historie lidstva?

- je to smysluplný sled událostí; Boží jednání se projevuje různými konkrétními činy (a skrze historické osobnosti)
- přímočarý proud událostí, ale bez cíle
- historie má význam jen jako model či typ mýtu, který je třeba žít
- dějiny se točí v kruhu, čas je neskutečný
- bez významu
- jiný názor:

h) Může člověk ovlivnit svět kolem sebe?

- ano, svým jednáním může ovlivnit okolí k lepšímu nebo k horšímu
- ne, jeho jednání nemá žádný smysl

- i) Pokud Bůh existuje, jaký mám k němu vztah?
-
- j) A jaký má Bůh vztah ke mně?
-
- k) Moje poznámky ke světovému názoru:
-

25. Myslím si, že (můžete zatrhnout více možností):

- je důležité hledat pravdivé odpovědi na tyto otázky
- není to pro praktický život důležité
- rád/a bych znal/a pravdu
- nezajímá mě to
- nedá se to zjistit
- nevím, nepřemýšlel/a jsem o tom
- jiná odpověď:
-
-

26. Kdo má/měl na moje přesvědčení (světový názor) vliv (prosím zakroužkujte, případně upřesněte):

vliv:	1 – rozhodující	2 – velký	3 – částečný	4 – malý	5 – žádný
otec	1	2	3	4	5
matka	1	2	3	4	5
sourozenci	1	2	3	4	5
prarodiče	1	2	3	4	5
jiní příbuzní	1	2	3	4	5
učitelé	1	2	3	4	5
spolužáci	1	2	3	4	5
kamarádi	1	2	3	4	5
knihy	1	2	3	4	5
filmy	1	2	3	4	5
časopisy	1	2	3	4	5
televize	1	2	3	4	5
internet	1	2	3	4	5
církev	1	2	3	4	5
někdo jiný:	1	2	3	4	5
jiná odpověď:					
.....					

Moc děkuji za Vaše odpovědi!